

N Á R O D O P I S N Á

revue

1/97

NÁRODOPISNÁ REVUE 1/97, ročník VII. -1997

VYDÁVA Ústav lidové kultury, 696 62 Strážnice, ČR

REDAKČNÍ RADA: Hana Dvořáková, Josef Jančář, Richard Jeřábek, Eva Krekovičová, Jan Krist,
Martina Pavlicová, Karel Pavlišťík, Daniela Stavělová, Miroslav Válka

Šéfredaktor: PhDr. Jan Krist

Tajemnice redakce a sazba: Anna Matyášová

Výtvarná spolupráce: Dana Chatrná

Tisk: LELKA, Dolní Bojanovice

ISSN 0862-8351

N Á R O D O P I S N Á
revue 1/97

OBSAH

Články a studie

Je Těšínsko národopisný region? (<i>Richard Jeřábek</i>)	5
K českému národopisnému výzkumu těšínského Slezska (<i>Miroslav Válka</i>)	12
Meziválečná národopisná publicistika na Těšínsku a možnosti jejího využití (<i>Jiřina Veselská</i>)	20

Fotografická příloha

Těšínské Slezsko	24
------------------	----

Ztráty a nálezy 3

Nad "Hrčavou" po čtyřiceti letech	33
-----------------------------------	----

Společenská kronika

Vzpomínka na Brněnskou cimbálovou muziku (<i>Lucie Uhlíková</i>)	35
Dvě brněnské jubilančky (<i>Pavel Šafařík</i>)	37
Primáš Vladimír Meloun sedmdesátníkem aneb 60 let života s houslemi (<i>Jaroslav Jurášek</i>)	37
Otakar Pokorný (<i>Jaromír Nečas</i>)	39

Festivaly

Východná 1996 (<i>Jan Krist</i>)	39
Folklómy festival mladých pre mladých Koliesko - Kokava nad Rimavicou (<i>Hana Hlôšková</i>)	43
Milotice 1996 (<i>Jan Miroslav Krist</i>)	44
MFF XXVII. Liptálské slavnosti (<i>Jan Miroslav Krist</i>)	46
Týden beskydské kultury v Polsku 1996 (<i>Josef Jančář</i>)	47

Semináře

Konference CIOFF o dětském folklóru (<i>Alena Schauerová</i>)	48
---	----

Výstavy

Výstava "Hajej dítě, kolibu tě" (<i>Hana Dvořáková</i>)	48
Rožnovská výstava malovaného nábytku (<i>Jiřina Veselská</i>)	49

Recenze

Samuel Augustini ab Hortis: Cigáni v Uhorsku 1775 - Zigeuner in Ungarn 1775 (<i>Eva Krekovičová</i>)	50
Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska (<i>Josef Jančář</i>)	52
Pavel Popelka: Příběhy v písních vyzpívané (<i>Marta Šrámková</i>)	53
Mezinárodní výměna publikací ŮLK ve Strážnici za rok 1996 (<i>Věra Zezulová</i>)	55
Resumé	56

Podstatná část tohoto čísla Národopisné revue je věnována příspěvkům o těšínském Slezsku. Představují výběr z referátů přednesených na pracovním semináři *Profil národopisného regionu: těšínské Slezsko*, který uspořádal Ústav evropské etnologie filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně ve dnech 30. - 31. května 1996 a jehož součástí byla exkurze po Těšínsku spojená s prohlídkami muzejních expozic v Českém Těšíně, Třinci a Krakově.

Předchozí semináře s exkurzemi byly věnovány *Hané* (1992), *Valašsku* (1993), *Horácku* (1994) a *hanáckému Slovácku* (1995) a některé příspěvky z nich byly otištěny v minulých ročnících Národopisné revue.

R. J.

JE TĚŠÍNSKO NÁRODOPISNÝ REGION?

Richard Jeřábek

Když jsme se rozhodli uspořádat v roce 1996 další z pravidelných každoročních seminářů Ústavu evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity pod názvem *Profil národopisného regionu* a zaměřit jej na problematiku těšínského Slezska, vnucovala se nám od samého počátku neodbytná otázka, zda je toto téma adekvátní obsahu předchozích ročníků, v nichž byla věnována pozornost jiným, časněji a pevněji zformovaným a sevřenějším etnografickým oblastem, jako Hané, Valašsku, Horácku, ale i poněkud obtížněji vymezitelnému hanáckému Slovácku. Nesnadnost zodpovězení této otázky se projevuje především ve dvou různých, avšak nikoli rozporných směrech: prvním z nich je neujasněná představa o povaze územních a kulturních celků nazývaných národopisnými či etnografickými oblastmi, popřípadě regiony, druhým je v případě samého Těšínska, resp. těšínského Slezska, jeho mnohostranná nesourodost.

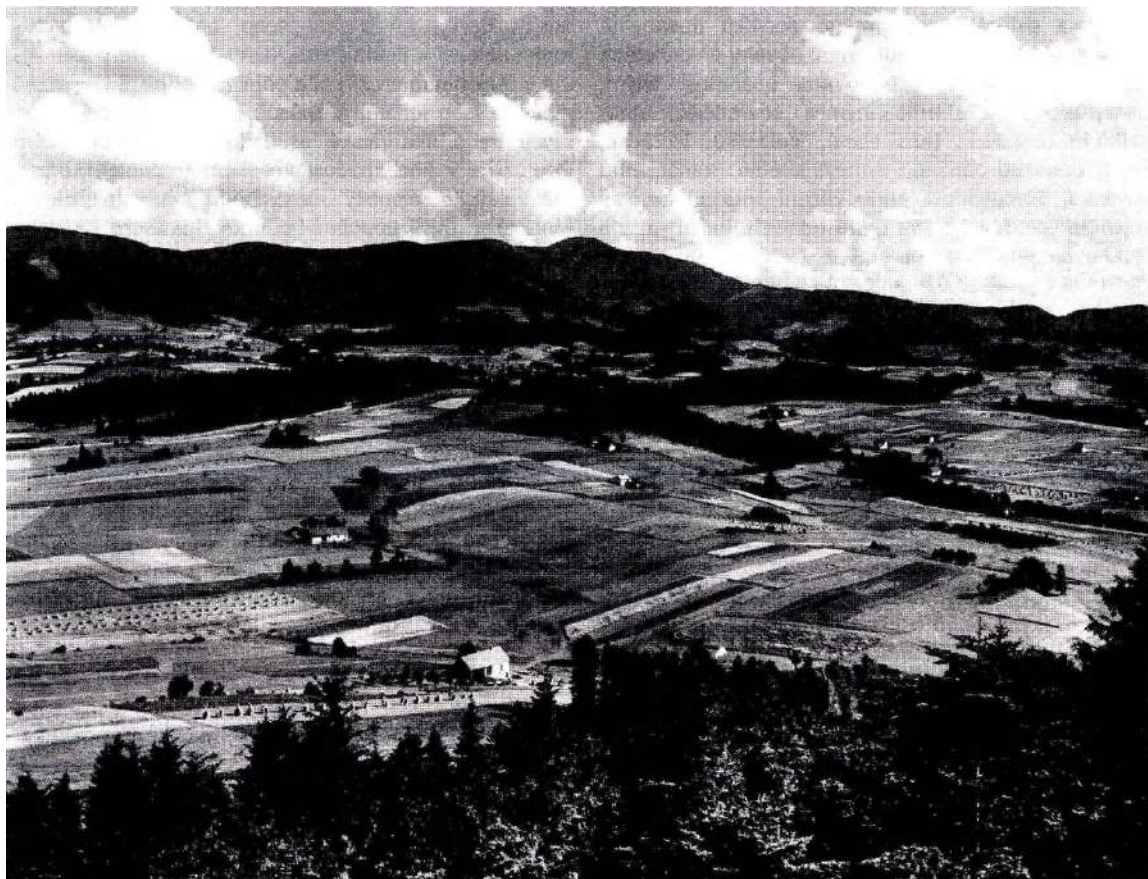
Pojem národopisného regionu, u nás často bezmyšlenkovitě, libovolně upotřebovaný v nejrůznějších souvislostech, byl v zahraniční literatuře už mnohokrát podroben odborným úvahám i analýzám, jejichž výsledkem bylo v podstatě jeho přijetí do taxonomie územních celků vyznačujících se charakterem lidové kultury a lidového života nápadně se lišícím od sousedních a blízkých celků osídlených zpravidla příslušníky téhož, obvykle majoritního etnika, jako spolutvůrci a nositeli téže národní kultury, již je lidová kultura nedílnou součástí. To znamená, že kromě obecnějších etnických, popřípadě národních rysů se kultura národopisného regionu odlišuje od dalších srovnatelných oblastí ještě specifickými regionálními rysy, jimiž se jako celek stává v rámci společného etnického, popřípadě národního teritoria jedinečnou a neopakovatelnou. Spíše ve výjimečných případech se zformovaly etnografické oblasti osídlené příslušníky téže etnografické skupiny obyvatelstva i na rozhraní území dvou státních

celků nebo se na tomto rozhraní ocitly v důsledku historických změn státních hranic. Bezděčné tvůrce a nositele specifičností územních celků vytvořených na základě fungování regionálních tradic považujeme za příslušníky etnografické skupiny, z níž nevylučujeme ani ty, kteří - ať už sami nebo po svých předcích - mohli náležet k jinému etnickému živlu, který asimiloval v majoritním prostředí a přijal, popřípadě i výrazně ovlivnil jeho kulturu a způsob života. (Tu máme na mysli třeba charvátské osadníky na jihomoravském Podluží a v jihozápadoslovenském Podunají, karpatské valašské kolonisty na východní a severovýchodní Moravě a další podobné případy, hornácké cikánské muzikanty nevylučujíc.) Pokud se národopisný region s kulturou v základních rysech jednolitou vnitřně ještě dále člení, mluvíme o národopisných subregionech, popřípadě podoblastech, a pokud na svých pomyslných hranicích plynule přechází do typologicky rovnocenných regionů, je pak řeč o přechodných pásmech (u Karla Chotka poněkud nejasně pojmenovaných jako ústupové oblasti) nebo o kontaktních zónách, v nichž se prolínají kulturní elementy dvou i více sousedních celků. Tím je tedy jen v hrubých a zjednodušených rysech naznačena jedna z možností chápání obsahu pojmu národopisného regionu či národopisné oblasti.

Pokusíme-li se toto pojetí aplikovat na oblast těšínského Slezska, vzrostou ještě naše - zatím spíše jen tušené - pochybnosti o tom, zda lze tento celek považovat vskutku za jednotný region, který by odpovídal obsahu chápání národopisné oblasti v naznačeném smyslu. Mám za to, že musíme vyjít z nadřazeného územního, popřípadě i administrativního celku a z jeho pojmenování, jímž je Slezsko. Ač jsem si byl vědom toho, že běží o historický název území ležícího na rozhraní několika proměnlivých etnických a státních, resp. správních celků, dopustil jsem se ve svých starších pokusech o nastínění etnické a etnografické situace v českých zemích jistě nepřesnosti, když jsem pod

vlivem většiny starších prací a z nedostatku jiných podnětů použil pojmenování Slezska jednou korektně v kategorii geografických, popř. historických areálů nadřazených národopisným oblastem, jindy nepřesně v kategorii etnografických oblastí a pojmenování těšínského Slezska v kategorii etnografických podoblastí a okrsků.

Slezsko jako historické teritorium, pojmenované podle Slezanů, kteří je v období kmenové organizace obývali od konce 10. století na území Polska, nebylo nikdy pouhou etnografickou oblastí, jako jí nebyly ani jeho jednotlivé části náležející dnes k českému etnickému území, tj. především jihovýchodní cíp někdejšího Horního Slezska tvořený Těšínským knížectvím,

Jablunkovská brázda. Podhorská část těšínského Slezska. Fotoarchiv Muzea Těšínska.

k němuž bylo od 15. století připojeno odtržením od Moravy Knížectví Opavské a Knížectví Krnovské. Ani z doby po stvrzení tohoto stavu v roce 1659 nejsou známy - na rozdíl od některých moravských oblastí - zprávy o tom, že by se tu tehdy začala formovat výrazně osobitá lidová kultura, která by se mohla stát základem pro vznik svébytného národopisného regionu.

Hlavní příčinou toho zřejmě byly kromě geografické polohy zejména historické okolnosti, totiž osudově časté a pronikavé změny v přináležitosti těchto území k různým, nadto ještě proměnlivým státním formacím okolní Evropy. V případě zmíněných tří, ale i dalších slezských knížectví to byla mimo jiné Česká koruna, resp. Český stát. To dalo části území, na němž tato

Těšínské Beskydy. Ráz obcí v podhůří Moravskoslezských Beskyd na Těšínsku. Fotoarchiv Muzea Těšínska

knížectví, event. od poloviny 18. století vévodství, ležela, jméno České a posléze Rakouské Slezsko. V tomto širším rámci je nutno chápat oblast Těšínského knížectví, tedy těšínského Slezska, jako politický a správní celek, jehož vymezení a existence se neodvodila od etnických, natožpak etnografických poměrů. Ty tu byly a podnes jsou náramně složité se všemi důsledky, které z toho vyplývaly a podnes ještě plynou pro hospodářský, společenský a kulturní život.

Tento stav se zjednodušil a zpřehlednil teprve po obou světových válkách: po první z nich bylo někdejší Těšínské knížectví zhruba podél Olše rozděleno mezi Polsko a tehdejší Československo, po druhé válce se poněkud změnilo etnické složení obyvatelstva nedobrovolným vystěhováním Němců, zejména v severní části těšínského Slezska. Když brzy nato došlo k přílivu novoosídlenců z českých zemí, avšak rozmanitého etnického a národního původu, nemohlo to už nijak ovlivnit obraz národopisného členění těšínského Slezska, který se vytvářel na základě předchozího staletého vývoje a jehož výrazem se stala diferencovaná tradiční lidová kultura jednotlivých okrsků. Na polské straně nové hranice zůstal v platnosti vžitý název historicko-etnografického celku - Horního Slezska, jehož osídlení tvořily na polském území těšínského Slezska skupiny slezských Lachů (Lachów) a Valachů (Wałachów), v nevelkém okrsku Slezských Beskyd skupina Goralů (Góralów Śląskich) a na severním okraji někdejšího těšínského knížectví tzv. Vasrpoláků.

Všemi těmito etnickými a etnografickými elementy byla polská část těšínského Slezska propojena s jeho částí českou. Základ osídlení tvořili na našem území, tedy na levobřeží Olše, obyvatelé českého i polského původu, podle demografických a kartografických šetření v meziválečném období žili ve východním pásmu těšínského Slezska od severní státní hranice až po tehdejší zemskou hranici se Slovenskem na jihu takřka v početní rovnováze, zatímco západní polovina našeho Těšínska byla v naprosté převaze česká.

Severní pásmo mezi někdejším pruským a rakouským Slezskem a severní či severovýchodní Moravou bylo už od středověku zasaženo německou kolonizací,

kteřá se do kulturního vývoje promítla pronikavou germanizací. Smíšené obyvatelstvo této zóny bylo v první třetině 19. století označováno za Vasrpoláky, resp. Vodopoláky (Wasserpolaken, Wasserpölen), zmíněnými pravděpodobně poprvé už v 17. století, a v literatuře na sklonku 19. století zaměňováno s Lachy, kteří ještě v té době na etnografických i dialektologických mapách Moravy i Slezska docela chyběli. Mluva a kultura Vasrpoláků se staly předmětem odborných sporů: německy orientovaní badatelé přeceňovali sílu vlivu germánského živlu, naproti tomu slovanští znalci této nepojmenované přechodné oblasti zastávali názor, že vasrpolština je nářečí slovanské vykazující jen poměrně nízký počet německých výrazů. Objektivnější badatelé připouštěli, že se tu užívalo zhusta slavinizovaných německých slov a vinili Vasrpoláky ze ztráty národní osobitosti, což prý se u nich projevovalo odkládáním lidového kroje a přijímáním městského oděvu. Jenže tento proces byl v poslední třetině 19. století obecný a zasáhl stejnou měrou i části těšínského Slezska. A konečně někteří radikální čeští i polští národopisci, stoupenci nacionalistických názorů, prokázanou a snadno doložitelnou existenci Vasrpoláků prostě a jednoduše zamlčují. Jedni přičítají toto obyvatelstvo k českým, jiní k polským Lachům, tedy jedni k českému, druhí k polskému etniku. Pokud bádání nezatížíme ideologickými a politickými zřeteli a cíli, můžeme se smířit s představou, že jde o pestrou směsici, o jakési etnokulturní mixtum compositum. Z hlediska taxonomie etnografických oblastí nelze území Vasrpoláků označit za národopisný region, nýbrž za kontaktní zónu, a to mezi etnicky homogenními i heterogenními skupinami obyvatelstva, které by bylo možno jako nositele společného dialektu označit za etnolingvistickou skupinu na území s pluralitní kulturou, již nelze jednoznačně připisat žádnému z etnických elementů, které se na jejím vzniku a vývoji podílely. Občasné tendence z polské i české strany označovat její nositele za Lachy jsou zavádějící, protože toto pojmenování bylo zneužíváno v souvislosti s klamnou představou o existenci lašského národa a laštiny jako národního jazyka. Otázka moravského Lašska zasahujícího podle někte-

rych ne zcela oprávněných názorů hluboko do území těšínského Slezska je přinejmenším sporná a zevrubným bádáním by ji asi bylo možno prohlásit za neopodstatněnou. Sám název Lachů a Laška, jak už bylo prokázáno, je novodobý a uměle naroubovaný na území a obyvatelstvo v přechodném pásmu mezi Moravským Valašskem, Kravařskem a českým, především těšínským, částečně však i hlučínským, resp. opavským Slezskem. Při posuzování etnického, ekonomického a kulturního rázu této oblasti, zejména její jižní části, zůstává zatím hluboce nedoceněn vliv valašské pastevecké kolonizace, která zasáhla horské a částečně i podhorské terény tzv. Laška i Těšínska. Výmluvným důkazem působení této starobylé kultury zůstávala až do nedávné doby enkláva goralského živlu na Jablunkovsku. Nelze zpochybnit, že její kulturní vazba k ostatním, východně položeným goralským oblastem v polských a slovenských Karpatech (na horním Povislí a na Oravě, v tatranském areálu, na Spiši aj.) byla mnohem pevnější, než k sousedním územím těšínského Slezska a severovýchodní Moravy. Jedinou výjimku v ní tvořili v době postižitelné z pramenů a literatury Jackové (Jackowie), poměštlé, takřka bez výjimky polské obyvatelstvo Jablunkova, odlišující se přirozeně od horských pastevců a rolníků

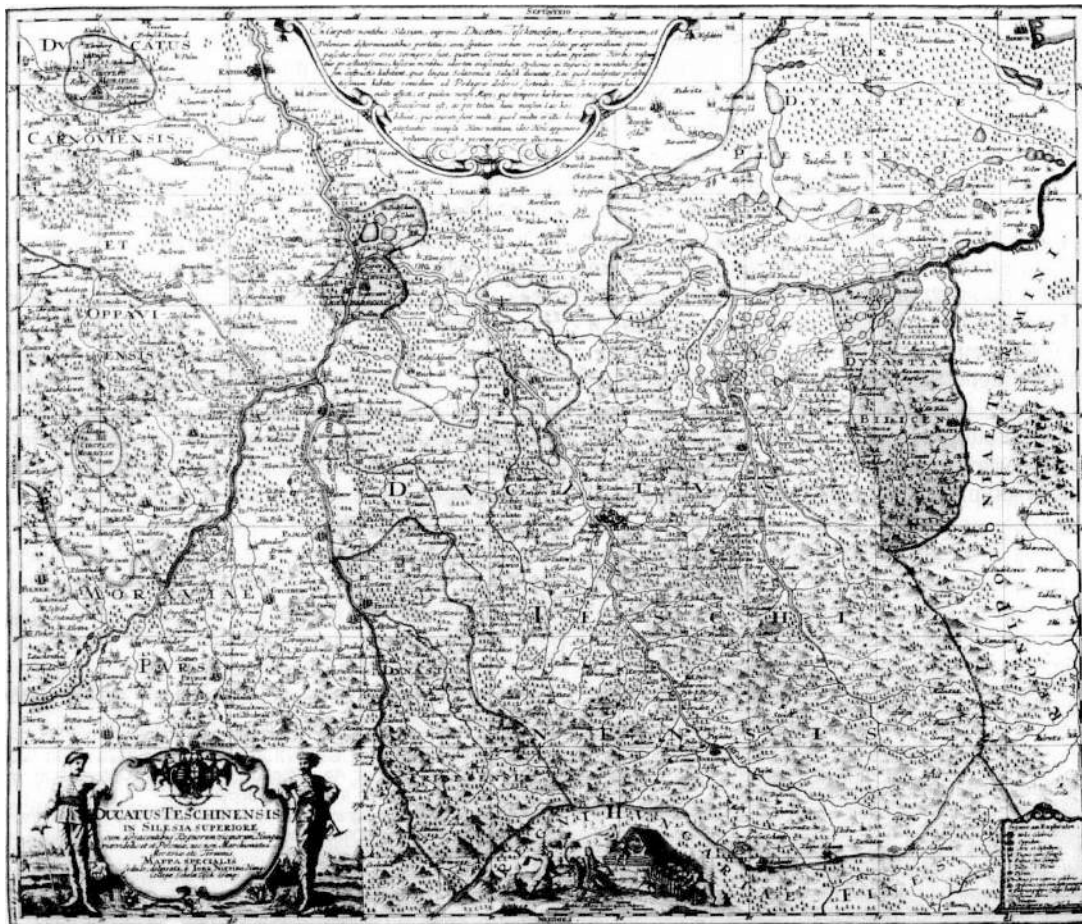
způsobem obživy a vším, co z toho plynulo, nejnápadněji například oděvem. Ač je jejich pojmenování asi odvozeno od zvláštností nářečních, vynořily se o jejich původu rozmanité teorie, z nichž některé se jeví být velmi odvážnými a rozhodně nemají pevnou oporu v historických dokladech. Nejkrainější hypotézou o původu Jacků, k níž zajisté vede pouhá fonetická podobnost v jejich pojmenování, směřuje k Jazygům, jednomu ze sarmatských kmenů, který se společně s Kumáry podílel na etnogenezi maďarského národa.

Načrtli jsme jen v hrubých rysech etnický a etnografický obraz osídlení těšínského Slezska, jak se jeví zvláště v posledních dvou stoletích, kdy probíhala poslední, avšak rozhodující fáze formování národopisné regionalizace našich zemí. I z tohoto kusého a jen povrchního nástinu snad dost přesvědčivě plyne, že těšínské Slezsko netvoří kompaktní etnický a kulturní celek, který bychom mohli považovat za celistvý národopisný region v tom pojetí, jaké jsme se pokusili vymezit v úvodu tohoto příspěvku. Budeme je spíše chápat jako jeden z parciálních názvů historického teritoria Slezska, který je nadřazen národopisným oblastem, okrskům a přechodným zónám, v tomto případě jednotlivě velmi obtížně vymezitelným a pojmenovatelným.

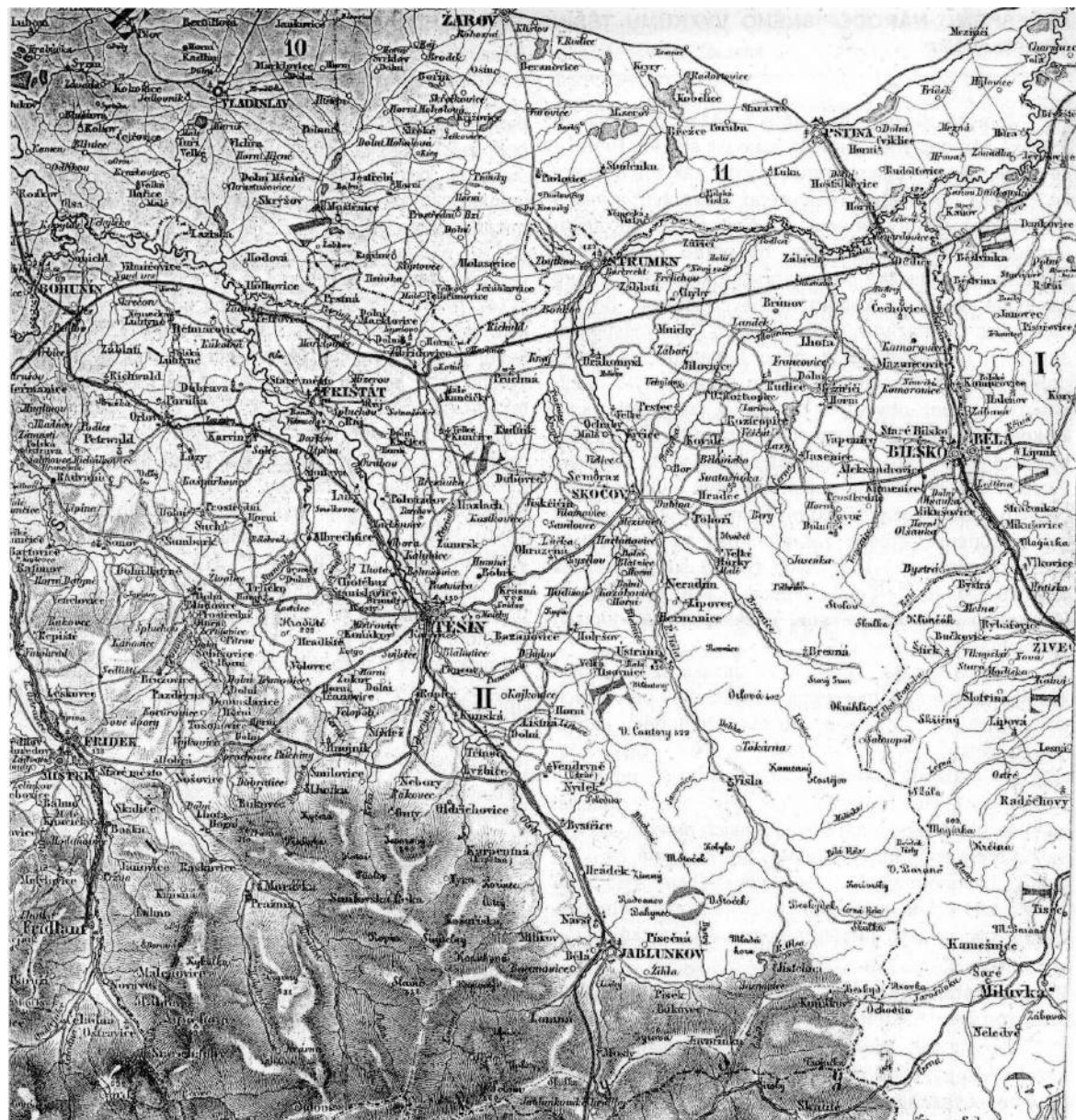
Bibliografická poznámka:

- J. Bayer: *Topographisches Handbuch vom Mährisch-Schlesischen Gouvernement I-II*. Brünn-Olmütz 1817.
- G. Biermann: *Geschichte des Herzogthums Teschen*. Teschen 1863; 2. vyd. 1894.
- A. Boháč: *Národnostní mapa Republiky československé*. Praha 1926.
- V. Davidek: *Osídlení Těšínska Valachy*. Praha 1940.
- D. Gawrecki: *Kolik bylo Poláků, Němců a Čechů na Těšínsku v roce 1930?* Slezský sborník 89, 1991.
- K. Chotek: *Příspěvek k národopisu Těšínska*, Český lid 1, 1946.
- Z. Jasiński: *Uwarunkowania i przemiany polskiej kultury na Śląsku Zaolziańskim w XIX i XX w.* In: Śląsk - etniczno-kulturowa wspólnota i różnorodność. Wrocław 1995.
- R. Jeřábek: *Ethnische und ethnographische Gruppen und Regionen in den böhmischen Ländern (17. - 19. Jahrhundert)*. Ethnologia Slavica 19, 1987(1988).
- R. Jeřábek: *Národopisné oblasti*. In: Ročenka Lidé a země '91. Praha 1990.
- R. Jeřábek: *České, moravské a slezské národopisné oblasti*. Opus musicum 22, 1990.
- R. Jeřábek: *Wasserpoles: An Ethnocultural Mixture Compositum*. In: Borderlands - Culture - Identity. Cracow 1996.
- C. Kořistka: *Die Markgrafschaft Mähren und das Herzogthum Schlesien*. Wien und Olmütz 1861.
- Lidová kultura Slezska*. Brno 1994.
- J. Macůrek: *K otázkě valašského osídlení v jihozápadním Těšínsku, v Pováží a na Moravě v 16. a 17. stol.* Valašsko 1, 1952.
- J. Macůrek: *Valaši na Těšínsku za třicetileté války*. Valašsko 2, 1953.
- J. Macůrek: *Valaši v západních Karpatech*. Ostrava 1959.
- Nástin dějin Těšínska*. Ostrava - Praha 1992.

- A. Nyrek: *Uwarunkowania historyczne rozwoju kultury ludowej na Śląsku*. In: *Kultura ludowa sercem Śląska*. Wrocław 1988, s. 12-29.
- F. Popiolek: *Dzieje Śląska Austriackiego*. Cieszyn 1913.
- V. Prasek: *Dějiny knížectví těšínského*. Opava 1894.
- F. Sláma: *Vlastenecké putování po Slezsku*. Obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského i pruského Slezska. Praha s.a.
- I. Stolařík: *Hřčava*. Ostrava 1958.
- A. V. Šembera: *Mapa Země moravské. S částmi pohraničními Slezska, Čech, Rakous i Uher*. 1. vyd. 1863, 2. vyd. 1881.
- Z. Vachová: *K vývoji slezských oblastí lidové kultury*. Český lid 56, 1969.
- Z. Vachová: *Opavsko, Těšínsko: vývoj etnografických oblastí*. Časopis Slezského muzea, B 15, 1966.
- J. Vyhřídál: *Naše Slezsko*. Praha 1903.
- Zaolzie*. Studia i materiały z dziejów społeczności polskiej w Czechosłowacji. Katowice 1992.

- ▲ Nejstarší mapa Těšínského knížectví, kterou vydal učitel Jonas Nigrini v Těšíně v roce 1724, znázorňuje při spodním okraji beskydskou salaš. Fotoarchiv Muzea Těšínska.
- Těšínské knížectví na dialektologické mapě, kterou vydal A. V. Šembera (1. vyd. 1863, 2. vyd. 1881).

Těšínské Slezsko je pojmem běžně používaným v české národopisné literatuře více jak sto let. Protože se však jedná o region vymezený na základě historické hranice, bývalého Těšínského knížectví, a nikoli jevů lidové kultury, máme co činit s národopisným terénem značně různorodým, ba přímo kontrastním, srovnáme-li archaické projevy horské karpatské kultury na jedné straně, a kulturu nížinných oblastí, poznamenaných intenzivní industrializací či městskými středisky jako byl Těšín nebo Jablunkov, na straně druhé. Dalším specifickým rysem regionu bylo multi-etnické složení obyvatelstva, jež v minulosti vedlo ke komplikovaným národnostním vztahům a projevům nacionalismu.¹⁾ Tato interetnická situace měla ale velký význam při předávání kulturních jevů zvláště mezi českým a polským prostředím. Nicméně tyto problémy řešit nebudeme, protože zaměření našeho příspěvku je jiné. Pokusíme se v hrubých rysech sumarizovat a charakterizovat literární produkci, která byla oblasti těšínského Slezska ze strany českých národopisců věnována.

Je třeba si ještě uvědomit, že slezské území, které zůstalo habsburské monarchii v 18. století po válkách s Pruskem, bylo rozděleno do dvou teritoriálně oddělených celků, na část těšínskou a část opavskou. Někteří badatelé, kteří působili v Opavě, prováděli výzkumy také na Těšínsku, a tak národopisný materiál z těšínského Slezska najdeme i v jejich pracích, hlavně pokud měly souhrnný charakter. Samozřejmě že o regionu, osídleném zároveň polským etnikem a do roku 1945 i německou minoritou, existuje bohatá etnografická a folkloristická literatura polská a německá.²⁾

První vlastivědné práce. Beletristické zpracování lidového života. Sběr lidové slovesnosti.

Kdy vlastně začíná na Těšínsku zájem o jevy tradiční kultury, které můžeme označit pojmem lidové? Díky obecným kulturním proudům ve středoevropském

prostoru k tomu dochází na konci 18. století a v první polovině 19. století jednak v souvislosti s osvícenskými snahami poznat život všech vrstev obyvatelstva, jednak s romantismem a jeho obdivem k venkovskému lidu a jeho kultuře.

K osvícenskému proudu svým dílem náleží těšínský rodák Leopold Jan Šeršník (1747-1814). Po studiích působil nejdříve v Praze a jako člen jezuitského řádu se věnoval především církevní historii. Když byl řád zrušen, vrátil se do rodného Těšína, kde se stal profesorem a od roku 1787 prefektem gymnázia. Zájem o kulturní dějiny Těšínského knížectví ho vedl jednak k založení gymnaziálního muzea a knihovny, jednak k vydání kulturně historického soupisu *Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum* (Těšín 1810). Svým dílem položil základy novodobému vlastivědnému bádání na Těšínsku.³⁾

Především jako spolupracovník Františka Sušila při sběru slezských lidových písní je v národopisné literatuře znám Cyprian Lelek (1812-1882), katolický kněz a národní buditel působící mezi Moravci, tj. českým obyvatelstvem v Pruském Slezsku. Přestože přímo na Těšínsku nežil, zmiňuje se o zdejších poměrech v jedné kapitole své topografické práce, kterou pod názvem *Opis Sléзка* vydal v Ratiboři 1846. Těšínský kraj podle Leleka téměř celý obývají Slované, mluvící polským nářečím, "ačkoliv i tam jazyk český zhusta zvláště ve školách a knihách užíván jest."⁴⁾ Pro obyvatele Beskyd používá označení Goralé. Součástí spisku, považovaného za první českou vlastivědnou práci o Slezsku, je i zeměpisná mapa, kde Lelek vyznačil stávající národnostní hranice mezi slovanským a německým obyvatelstvem. I když etnografických údajů *Opis Sléзка* obsahuje ještě málo, je důležitým pramenem pro poznání etnických a hospodářských poměrů regionu v první polovině 19. století.

Přímo s reáliemi z lidového života už pracoval dlouholetý evangelický kazatel v Návsi u Jablunkova

Jan Winkler (1794-1874). Podobně jako Božena Němcová nebo Daniel Sloboda, kazatel na Rusavě, zpracovával etnografický materiál do podoby beletristických črt, z nichž některé, např. *Sanitráři* nebo *Horal a drotar*, vyšly v Tylových Květech 1844.⁵⁾ Winkler se snažil přiblížit slezskou realitu české vlastenecky smýšlející společnosti podobně jako svými kresbami krojů z Těšínska Josef Mánes. Winklerovy črty jsou hodnotné nejen z hlediska detailního popisu jevů lidové kultury, ale i pro svou snahu o vystižení atmosféry společenských příležitostí (např. jablunkovského trhu nebo taneční zábavy), tedy z hlediska ekologie folkloru.⁶⁾

O lidovou píseň, zvyky a také dialekt se za svého tříletého působení na těšínském gymnáziu (od r. 1866) zajímal František Bartoš (1837-1906). Slezský materiál využil ve svých později vydaných písňových sbírkách i *Dialektologii moravské* při popisu lašského nářečí.⁷⁾ Déle byl s těšínským Slezskem spojen učitel a zakladatel polskoostravského muzea Karel Jaroslav Bukovanský (1844-1932), rodák z jihomoravských Ždánic. Etnografický materiál, hlavně k hornictví, najdeme v jeho monografii o Polské Ostravě a okolí, folkloristické látky v upravené podobě publikoval ve sbírce *Slezské báje a pověsti*.⁸⁾

První monografické práce. Doba Národopisné výstavy československé

Vlastenecko-buditelský charakter převažoval ještě v činnosti Františka Slámy (1850-1917), jenž v osmdesátých a devadesátých letech minulého století pracovní pobýval v Těšíně a pak v Opavě.⁹⁾ Ve Slezsku hájil české zájmy a prostředkem mu byla i vlastní spisovatelská práce. Proto má beletristickou formu a popularizační ráz i jeho nejcitovanější slezské dílo *Vlastenecké putování po Slezsku. Obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského i pruského Slezska* (Praha 1886). Přes někdy zpochybňovanou faktografickou úroveň, danou šíří zpracované oblasti a různorodostí tématu sahající od přírody a hospodářství až po historii, kulturu a národopis, kniha splnila své národně uvědomovací poslání, stejně jako

pro nejširší vrstvy určené dějiny Těšínska. Obdobné cíle sledovala *Slezská kronika*, ediční řada četby pro lidové vrstvy, inspirovaná krajovými pověstmi a historií. Lidovou slovesnost pak Sláma shrnul do samostatné sbírky *Slezské pohádky a pověsti* (Opava 1893). Jiný charakter má stať o lidovém životě slovenského obyvatelstva rakouského Slezska, již Sláma přispěl do encyklopedického díla *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*.¹⁰⁾ Je zaměřena odborně a obsahuje úvodem podrobný popis valašského, lašského i goralského kroje, doprovázený kresbami jednotlivých regionálních typů. Dále Sláma pojednal o obydlí, rodinných zvycích a výročních obyčejích, o lidových tancích a bohaté pověstové tradici. Materiálově čerpá především z těšínského Slezska. I když některé oblasti lidové kultury zůstaly opomenuty, náleží Slámovi kapitola spolu s Praskovými a Vyhlídalovými pracemi k prvním souhrnným národopisným dílům o regionu.

Další dva významní autoři tohoto období, ředitel opavského gymnázia Vincenc Prasek (1843-1912) a katolický kněz Jan Vyhlídal, se ve svých pracích zaměřili především na opavské Slezsko, případně na české etnikum žijící na pruské straně hranice. Nicméně jejich aktivity měly pro celé Slezsko zásadní význam, jak z hlediska národně uvědomovacího, tak z hlediska formování českého historického a národopisného bádání. Prasek patřil k zakladatelům Matice opavské a začal od roku 1878 vydávat *Věstník Matice Opavské*, odborný časopis pro regionální vlastivědu, historii a národopis.¹¹⁾ V roce 1885 vydal přípravnou část *Vlastivědy Slezské*, již zamýšlel jako rozsáhlé, několikaskvazkové encyklopedické dílo, bohužel v původním záměru nerealizované. Pro národopisnou historiografii má význam především díl I., *Podání lidu* (Opava 1888), jenž můžeme charakterizovat jako pokus o souborné zpracování slezské lidové slovesnosti, ovšem ještě v pojetí vyrůstajícím ze staršího pohledu na lidovou kulturu a tradice. Na rozdíl od Slámovy Vlasteneckého putování je patrný odborný záměr, autor však uvízl na pozitivistickém shromáždění materiálu (báje, pověsti, pohádky, tance, zvyky a

obyčeje, pověry) a o výklad jevů se nepokusil. Prasek použil starší tištěné i písemné materiály (K. Hischmentzel) a sběry svých spolupracovníků. Další díly Vlastivědy Slezské byly historické, po jednom se věnovaly topografii a personáliím.¹²⁾

Na rozdíl od filologa a historika Praska zaměřil se Jan Vyhliďal (1861-1937), působící v devadesátých letech jako administrátor na faře v Jaktarži u Opavy, přímo na národopisné bádání, a to v celé šíři lidové kultury hmotné (dům, kroj, strava), sociální (výroční a rodinné zvyky) i duchovní (pověrečné představy, dětský folklor atd.) Vedle četných příspěvků, publikovaných ve Věstníku Matice Opavské nebo Zíbrtově Českém lidu, vydal shromážděný národopisný materiál i knižně v několika samostatných titulech. Jako první národopis-

nou monografii regionu můžeme označit jeho *Naše Slezsko* (I.-II. Praha 1900 a 1903). V úvodu k prvnímu svazku, věnovanému kulturní historii, národnostním poměrům, politickému a společenskému životu atd., Vyhliďal osvětluje název práce a její zaměření: "Účelem tohoto pojednání není psáti o celém nynějším Rakouském Slezsku, nýbrž jen o "našem" v nejužším smyslu, t.j. o krajích českým lidem obydlených..."¹³⁾ Kromě jiného zde najdeme v kapitole o dějinách písemnictví a české národnosti na Opavsku a Těšínsku také oddíl Národopis, kde se pokouší zhodnotit národopisné bádání, uvádí významné představitele oboru a jejich práce včetně svých. Druhý svazek *Našeho Slezska* je koncipován jako monografie lidové kultury českého etnika v obou historických částech Slezska.

Vincenc Prasek (1843-1912)

František Sláma (1850-1917)

Přináší bohatý etnografický materiál rozdělený do dvanácti kapitol, několik fotografií kostelních objektů, lidových krojů a staveb a množství notových zápisů lidových písní. Zajímavá je koncepce díla. Začíná sociální a duchovní kulturou, pak se teprve objevují kapitoly z oblasti kultury materiální (lidový kroj, dům, strava, zaměstnání lidu). Ani Vyhliďal však nepřikročil k výkladu jevů tradiční lidové kultury.¹⁴⁾

Doba Národopisné výstavy československé se na Těšínsku ve srovnání s jinými českými a moravskými regiony nestala impulzem k zvýšenému zájmu o lidovou kulturu, jednak pro vzdálenost od pražského centra, jednak pro národnostní složení obyvatelstva, vystaveného germanizačním tlakům rakouské vlády. Krajinská výstava se uskutečnila r. 1894 jen v Orlové úsilím místního učitele a národopisného pracovníka Josefa Vluka (1869-1950). Vedle lidové kultury (lašská domácnost, kroje a vyšívání, zvykosloví ad.) měla také část věnovanou hornictví. K výstavě byl vydán pamětní spis a Orlovsko reprezentovalo těšínské Slezsko i na pražské NVČ.¹⁵⁾ Vluka přispěl svou další sběratelskou a publikační činností v Českém lidu k poznání různých oblastí lidové kultury těšínského Slezska, např. zvyků, tance, kroje nebo léčitelství.¹⁶⁾

Regionální výzkum v meziválečné době

Zásadním způsobem se osudy těšínského Slezska změnily po první světové válce. S rozpadem habsburské monarchie se toto etnicky smíšené území stalo předmětem sporu mezi nástupnickými státy - Československem a Polskem. Historická práva, uplatňovaná Čechy, se střetla s požadavky Poláků, dovolávajících se etnické příslušnosti obyvatelstva. V roce 1920 byla vytvořena nová hranice, rozdělující zemi přibližně podél řeky Olše na dvě části, z nichž severovýchodní díl připadl Polsku, jihozápadní pak Československu. Historické správní a kulturní středisko, město Těšín, bylo nově vzniklou hranicí rozřazeno vedví.¹⁷⁾

V národopisném bádání na Těšínsku mezi dvěma válkami pokračovali regionální vlastivědní pracovníci, zaměřující se především na sběr materiálu, ale další díla souborného charakteru už nevznikla. Jako

novum se však objevily první bibliografické soupisy a přehledy hodnotící literární produkci.¹⁸⁾ Agilní byla oblast muzejnictví. Slezská muzejní společnost se sídlem v Orlové provedla na Těšínsku rozsáhlý národopisný výzkum. Cílem dotazníkové akce v roce 1926 bylo zmapovat současný stav tradiční lidové kultury regionu, ale výsledky šetření už nebyly vyhodnoceny.¹⁹⁾

Na počátku dvacátých let pokračoval v publikování písňových sběrů z Těšínska učitel Jan Mojžíšek (1862-1938).²⁰⁾ Svou kulturně osvětovou a vzdělávací práci v regionu rozvinuli Jaroslav Ludvík Mikoláš (1889-1979) a Joža Vochala (1892-1965) s cílem povznesení rodného Slezska. Charakteristickým rysem jejich činnosti byla rozmanitost zájmů, mezi nimiž nechybí ani národopis. Vedle sběratelské práce přispívali do odborných časopisů a část svých folkloristických sběrů publikovali v drobných tiscích. Prostřednictvím národopisného sdružení Sedlišťanů formovali lašské folklorní hnutí.²¹⁾

Systematický vědecký výzkum po druhé světové válce

Komplikovanou dobu představuje pro Těšínsko druhá světová válka. Po jejím skončení začala významná éra etnografického a folkloristického výzkumu. Poválečné nadšení, provázené nebývalým zájmem o lidovou kulturu, přivedlo do Slezska a zejména na Těšínsko významné představitele oboru, jako byli K. Chotek, D. Stránská nebo V. Pražák, a s nimi i jejich žáky a čerstvé absolventy. Zejména Drahomíra Stránská (1899-1964) věnovala regionu velkou pozornost, a to jak nížinné, tak i horské (tj. goralské) části, kde nalezla nejarchaičtější projevy lidové kultury. Vedle stavitelství se zabývala také lidovým oděvem, krajkářstvím, šperky, zemědělstvím a hospodářskými zvyky.²²⁾

Ale i přímo v regionu byly vytvořeny institucionální a personální předpoklady pro rozsáhlý terénní výzkum včetně nových publikačních možností. Roku 1948 vzniká v Opavě Slezský studijní ústav (1958 začleněn do ČSAV pod názvem Slezský ústav), mezi jehož obory je zastoupena i etnografie a folkloristika.

Od roku 1951 v rámci ústavu vychází i speciální národopisný časopis *Radostná země*, kde byly výsledky výzkumů prezentovány ve formě materiálových článků spolu s programovými a hodnotícími příspěvky.²³⁾ Podle informací v *Radostné zemi* se připravovala rovněž komplexní etnografická monografie Těšínska.²⁴⁾

Z významných badatelů, spojených s činností Slezského ústavu, musíme jmenovat především etnochoreoložku Hanu Podešvovou (1927-1989), redaktorku *Radostné země* a navíc autorku prací i z oblasti materiální kultury. Její doménou však byla taneční folkloristika. Vedle agilního sběru lidových tanců v obou historických částech Slezska se pokusila o začlenění slezské taneční kultury do širších souvislostí a o systematické zpracování problematiky.²⁵⁾

Obdobné postavení v oblasti slovesné folkloristiky mají práce Antonína Satkeho. Průkopnická sbírka o hlučínském pohádkáři Josefu Smolkovi ukázala nové možnosti při výzkumu a zpracování slovesného folkloru svým zaměřením na repertoár jednoho vypravěče a na otázky ekologie. Byla vzorem pro monografii o těšínském vypravěči Ježovičovi. Satke patřil také k výtečným editorům lidové slovesnosti.²⁶⁾

Ve stejném roce jako Satkeho Hlučínský pohádkář Josef Smolka vychází i monografie goralské obce Hrčavy, jejímž autorem byl Ivo Stolařík.²⁷⁾ Vesnice ležící na bývalé československo-polské hranici náležela z národopisného hlediska na Těšínsku k nejzajímavějším. Místní lidovou kulturu Stolařík klasifikoval jako goralskou, z hlediska etnického podle něho vyrostla ze základu zjevně českého s tím, že v průběhu vývoje byla ovlivněna valašským pasteveckým živlem. Komplexně pojatý výzkum dal vzniknout jedné z nejlepších lokálních monografií v české národopisné produkci.²⁸⁾

V oblasti folkloristického výzkumu nelze opomenout podíl brněnského pracoviště Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV, např. práce se slezskou tematikou K. Vetterla nebo J. Gelnara. Ten spolu s O. Sirovátkou připravil erudovanou sbírku lidových písní z Třinecka a Jablunkovska, zpracovanou ze širšího srovnávacího pohledu.²⁹⁾ Výzkumy pracovníků

brněnského ÚEF pokračovaly i v dalších letech, ovšem orientovaly se poněkud jiným směrem a na jiná témata.

K hlubšímu poznání regionu přispělo také historické bádání. Pokusilo se osvětlit dva charakteristické sociální jevy, jež se odrazily i v lidové kultuře. Alois Sivek zhodnotil na pozadí širšího zbojnického hnutí životní osudy Ondráše z Janovic a sledoval odraz ondrášovské legendy v ústní tradici a literatuře.³⁰⁾ Karpatskou valašskou kolonizaci opět ze širokého srovnávacího pohledu zpracoval brněnský historik Josef Macůrek. Práce přinesla nové poznatky o jevu, který v období pozdního feudalismu formoval kulturu beskydské části Těšínska.³¹⁾

Nová výzkumná témata. Etnografické muzejnictví

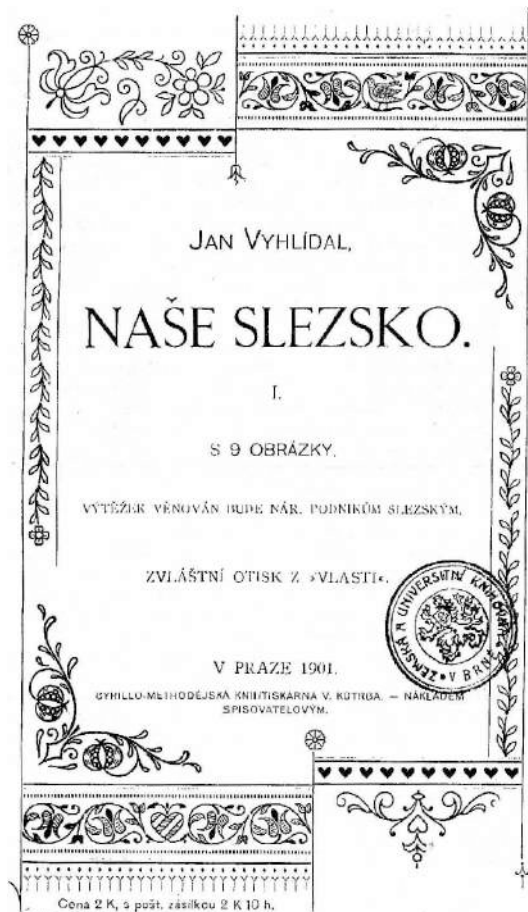
V šedesátých letech se etnografický výzkum postupně transformuje do jiných poloh v souvislosti s reorganizací Slezského ústavu a zrušením *Radostné země* (1962) a zaměřuje se na jiná témata, jako je výzkum průmyslových oblastí či interetnických vztahů.³²⁾ Studium tradiční lidové kultury se stává doménou muzejních národopisných pracovišť především v Opavě, Českém Těšíně a Frýdku-Místku. Nelze opomenout zejména práce Zdeny Vachové ze Slezského muzea v Opavě o národopisné rajonizaci Slezska a o formování lidové kultury karpatského typu na Těšínsku a sudetského typu v případě opavského Slezska.³³⁾ Z hlediska výzkumu lidové malby na skle jsou důležité její práce o slezských podmalbách včetně snahy o jejich lokální a typologické rozčlenění. Národopisným sbírkám Slezského muzea věnovala samostatnou publikaci.³⁴⁾

Těšínské muzeum svou publikační aktivitu směřovalo jednak k vlastivědnému časopisu *Těšínsko* ³⁵⁾, jednak do sborníkové řady *Studii o Těšínsku*. Publikovali v nich práce všichni regionální pracovníci. Z hlediska dokumentace tradičního kroje jsou důležité práce Boženy Korniové a Jiřiny Králové, problematice tradičního šperku se věnovala Věra Tomolová.³⁶⁾

Druhé významné regionální muzeum v historické oblasti těšínského Slezska je Muzeum Beskyd ve Frýdku-Místku. V rámci své publikační činnosti vydalo důležitou bibliografickou pomůcku, soupis historicko-

vlastivědné literatury frýdecko-místeckého okresu od Jiřiny Veselské.³⁷⁾ Muzeum vydává periodický sborník *Práce a studie Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku*, kde byly mj. publikovány i příspěvky ze dvou muzejních konferencí, věnovaných významným osobnostem regionu. První se konala v roce 1992 u příle-

žitosti stého výročí narození J. Vochaly, vlastivědného pracovníka, spojeného s tzv. lašskou otázkou. Obdobně dvousté výročí narození evangelického kazatele J. Winklera, bylo příležitostí k setkání odborníků různých profesí a k posouzení nejen Winklerova díla, ale celé toleranční doby.³⁸⁾

V rámci grantového úkolu Interetnické vztahy lidové kultury Moravy a Slezska se zabývalo problematikou Těšínska také brněnské pracoviště Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV ČR. Uspořádalo ke slezské problematice konferenci a přednesené příspěvky byly

uveřejněny ve sborníku *Lidová kultura Slezska*.³⁹⁾ Publikace přináší další údaje o etnografické a folkloristické literatuře, která byla věnována regionu ze strany českých národopisců.⁴⁰⁾

Poznámky:

- 1) Viz sb. *Slezsko v dějinách českého státu*. Stav a úkoly výzkumu. Opava 1991.- Slezsko. Red. J. Bakala, P. Koukal a J. Urbanec. Opava 1992. - Nástin dějin Těšínska. Red. M. Borák a D. Gawrecki. Praha 1992. R. Jeřábek: *Ethnische und ethnographische Gruppen und Regionen in den böhmischen Ländern* (17. - 20. Jahrhundert). Ethnologia Slavica 19, 1987, s. 122-164. - Týž: Wasserpoles: An Ethnocultural Mixtum Compositum. In: Borderlands-Culture-Identity. Ed. R. Kantor. Crakow 1996, s. 79-83.
- 2) Viz bibl. soupisy J. Bystron: *Materiały do bibliografii naukowej Księstwa Cieszyńskiego I*. Zaranie śląskie 3, 1910, s. 133-144. - J. Londzin: Bibliografia druków polskich w Księstwie Cieszyńskim od roku 1716 do roku 1904. Cieszyn 1904. - Týž: Uzupełnienia do "Bibliografii druków polskich w Księstwie Cieszyńskim od roku 1716 do roku 1904", jako też bibliografia nowszych druków až do roku 1922. Cieszyn 1923. - A. Grobelny: Polská literatura o Slezsku a Ostravsku. Opava 1957.- E. Hobinka: Bibliographie der deutschen Volkskunde in Mähren und Schlesien. Reichenberg 1928. - H. Jilek: Bibliographie zur Geschichte und Landeskunde der Böhmisches Länder von den Anfängen bis 1948, 1-3. Köln-Wien 1986-1990.
- 3) Jeho význam zhodnotil M. Kudělka: *Leopold Jan Šeršík (1747-1814)*. Život a dílo. Ostrava 1957.
- 4) C. Lelek: *Opis Słéżka*. Ratibor 1846, s. 43-44. K jeho dílu viz V. Žáček: Cyprian Lelek. Život a dílo. Praha 1953.
- 5) Winklerovým odkazem se zabýval především Jaroslav Nehýbl, autor monografie Jan Winkler. Kapitoly z národního obrození na Těšínsku. Opava 1961. Nehýbl publikoval řadu časopiseckých článků, kde uveřejnil dosud neotištěné Winklerovy práce, např. Jak si horalé razí cestu vysokým sněhem; Karpelte (Radostná země 2, 1952, s. 14-15), Jarmark (Radostná země 3, 1953, s. 10-12), Obvyče slezských rolníků při ženění (Těšínsko 1977, č. 4, s. 13-17).
- 6) Winklerovo životní dílo zhodnotila ze širších souvislostí konference u příležitosti 200. výročí narození. Příspěvky publikovány ve sb. Práce a studie Muzea Beskyd 9. Frýdek-Místek 1995.
- 7) V. Cekota: *K pobytu Františka Bartoše ve Slezsku*. Radostná země 7, 1957, s. 123-124.
- 8) K. J. Bukovanský: *Polská Ostrava a okolí*. Olomouc 1878. Týž: Slezské báje a pověsti. M. Ostrava 1877.
- 9) K národopisnému dílu F. Slámy ve Slezsku viz V. Fícek: *František Sláma a národopis*. Radostná země 7, 1957, s. 58-59. Týž: František Sláma, vydavatel lidové četby. Slezský sborník 48, 1950, s. 417-432. Týž: Bibliografie prací Františka Slámy. Slezský sborník 48, 1950, s. 503-508.
- 10) F. Sláma: *Slavisches Volksleben*. In: Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Mähren und Schlesien. Wien 1897, s. 583-604.
- 11) V. Fícek - B. Sobotík: *Rejstřík Slezského sborníku*, dříve Věstníku Matice Opavské, ročník 1-50. Praha 1954.
- 12) V. Prasek v rámci Vlastivědy Slezské vydal: *Rodáci z Opavska a Frýdecka*. Opava 1885; Historická topografie země Opavské. Opava 1889; Dějiny Opavska až do r. 1318. Opava 1891; Dějiny knížectví Těšínského až do roku 1433. Opava 1894. O Praskovi viz V. Hauer: Vincenc Prasek. Věstník Matice opavské 21, 1913, s. 2-15. - K. Čermohorský: Prasek jako národopisec. In: Památník Matice opavské. Opava 1927.
- 13) J. Vyhřídál: *Naše Slezsko I*. Praha 1900, s. 3.
- 14) Vyhřídálovo dílo bylo několikrát zhodnoceno již za jeho života, např. Č. Zibrtem: *P. Jan Vyhřídál sedmdesátníkem*. Český lid 31, 1931, s. 146-149, nebo B. Slavíkem: Jan Vyhřídál. Věstník Matice opavské 39, 1934, s. 105-185. O slezském působení viz M. Melzer: P. Jan Vyhřídál a Slezsko. In: *Lidová kultura Slezska*. Brno 1994, s. 45-52.
- 15) Viz B. Havlíček: *Těšínsko na Národopisné výstavě československé v Praze r. 1895*. Výstavka v Orlové 1894. Těšínsko 1958, č. 2, s. 11-13.- V. Fícek: Z korespondence k národopisné výstavě v Orlové 1894. Radostná země 8, 1958, s. 60 - 63. - J. Noušová: *Národopisná výstava v Orlové r. 1894*. Časopis Slezského muzea B 13, 1964, s. 85 - 90.
- 16) Zhodnocení Vluka díla viz V. Fícek: *Případ Josefa Vluka*. Radostná země 4, 1954, s. 32 - 33. Dále viz V. Valeček: *Učitel Josef Vluka*. Studie o Těšínsku 1, 1972, s. 354-363.
- 17) Viz sb. *Slezsko v československo-polských vztazích 1918-1947*. Opava 1991. Dále pozn.1.
- 18) J. Stypa: *K bibliografii Slezska*. Vlastivědný sborník slezský 2, 1926, s. 438 - 450. - A. Adamus: *Dějiny novinářství na Ostravsku v přehledu*. M. Ostrava 1935.
- 19) Viz A. Sulitka: *Slezská musejní společnost a její dotazníková akcia před otevřením krajinsej výstavy roku 1926 v Orlově*. Národopisné aktuality 20, 1983, s. 243-253.
- 20) Tiskem byly vydány už před 1. světovou válkou Slezské nápěvy. Polská Ostrava 1911, po válce Těšínská jablčka. Zábřeh 1920 a Pisničky zpoza Ostravice. Praha 1922. Výbor z Mojžíškových sběrů vydal F. Lýsek: *Lidové písně z Těšínska*. Ostrava 1956. Viz kritická recenze J. Gelnara v Radostné zemi 6, 1956, s. 129.
- 21) V. Fícek: *K sedmdesátním J. L. Mikoláše*. Radostná země 9, 1959, s.116-117. - Z. Vachová: *O Těšínsku trochu jinak*. K 80. narozeninám J. L. Mikoláše. Slezsko 1, 1969, č. 2, s. 40-42. - J. Veselská: *Jaroslav Ludvík Mikoláš a lidová kultura*. Těšínsko 1989, č. 4, s. 22-23. Vochalovo dílo zhodnotil J. Křenek: *Joža Vochala*,

- život a dílo. In: Studie a práce Muzea Beskyd 8. Frýdek-Místek 1993, s. 5-27.
- 22) D. Stránská - H. Podešvová: *Komplexní etnografický výzkum Těšínska*. Radostná země 3, 1953, s. 39. Práce D. Stránské z těšínského Slezska: *Poslední kurloky na Těšínsku*. Slezský sborník 45, 1947, s. 16-32, 234-242. - Lidové šperky ve Slezsku. Časopis Národního muzea, spol. vědy 117-119, 1948-1950, s. 79-94. - Poznámky ke krajkářství na Těšínsku. Radostná země 2, 1952 s. 83-88. - Malované truhly z okolí Jablunkova. Radostná země 9, 1959, s. 101-107.
 - 23) Radostná země vycházela do r. 1962. Bibliografický soupis zpracoval V. Ficek: Rejstřík k časopisu Radostná země 1-10, 1951-1960. Radostná země 10, 1960, příloha. Zhodnocení výzkumů viz H. Podešvová - V. Kurková - J. Gelnar: *Patnáct let národopisné a folkloristické práce ve slezské oblasti*. Radostná země 10, 1960, s. 112-120.
 - 24) Viz H. Podešvová: *Porada o etnografické monografii Těšínska*. Radostná země 9, 1959, s. 121.
 - 25) Vedle časopiseckých prací v Radostné zemi samostatně vydala Lidové tance na Těšínsku. Ostrava 1987. Dílo H. Podešvové zhodnotila M. Pavlicová: *Z historiografie bádání o lidovém tanci ve Slezsku*. Zastavení u Hany Podešvové (1927-1989). In: Lidová kultura Slezska. Brno 1994, s. 130-135. Viz též Z. Jelínková: *Lidový tanec ve Slezsku*. Typy, formy, druhy a sběratelé. In: Lidová kultura Slezska. Brno 1994, s. 115-129.
 - 26) A. Satke: *Pohádky, povídky a humorky ze Slezska*. Ostrava 1984. Týž: Úsměv a smích. Anekdoty a humorky slezského venkova a hornického Ostravska. Karviná 1992. K historii folkloristického bádání týž: *Cesty výzkumu a charakter folkloristického bádání ve slezské oblasti*. In: Lidová kultura Slezska. Brno 1994, s. 69-83.
 - 27) I. Stolařík: *Hrčava*. Ostrava 1958.
 - 28) Dnes řadíme tuto knihu ke kvalitním lokálním monografiím, i když její tehdejší recenzent Z. Mišurec dílu vytýkal "závažné" nedostatky. Viz Radostná země 9, 1959, s. 91-92. Stejně příkrá a neobjektivní je recenze V. Scheuflera v Českém lidu 46, 1959, s. 230-231.
 - 29) J. Gelnar - O. Sirovátka: *Slezské písně z Třinecka a Jablunkovska*. Praha 1957.
 - 30) A. Sivek: *Ondráš z Janovic*. Ostrava 1958. Rec. A. Satkeho v Radostné zemi 9, 1959, s. 29. - A. Sivek: *Zbojník Ondráš a ondrášovská tradice v slovesnosti slezské oblasti*. Praha 1959. Rec. J. Krystýnka v Radostné zemi 9, 1959, s. 122-123.
 - 31) J. Macůrek: *Valaši v západních Karpatech v 15. - 18. století*. Ostrava 1959.
 - 32) G. Sokolová: *K výzkumu soudobých interetnických vztahů ostravské oblasti*. Opava 1974. - J. Pospíšilová - M. Šrámková - M. Toncrová: *Život a kultura slovenských obyvatel Karvinska*. Těšínsko 1988, č. 3-4, s. 30-34.
 - 33) Viz Z. Vachová: *Opavsko, Těšínsko*. Vývoj etnografických oblastí. Časopis Slezského muzea-B 15, 1966, s. 108-127. Táž: K vývoji slezských oblastí lidové kultury. Český lid 56, 1969, s. 9-14.
 - 34) Z. Vachová: *Národopisné sbírky Slezského muzea*. Ostrava 1962.
 - 35) Přehled národopisné literatury viz J. Veselská: *Bibliografie časopisu Těšínsko 1/1957-1974*. Frýdek-Místek 1976. Táž: Bibliografie časopisu Těšínsko 1975-1984. Frýdek-Místek 1985.
 - 36) (-vt-): Jiřina Králová - významná osobnost národopisu Těšínska. Těšínsko 1991, č. 4, s. 24-25, bibliografie.
 - 37) J. Veselská: *Bibliografie historickovlastivědné literatury okresu Frýdek-Místek do roku 1945*. Frýdek-Místek 1990.
 - 38) Viz Práce a studie Muzea Beskyd 8. Frýdek-Místek 1993 a pozn. 6.
 - 39) Lidová kultura Slezska. Red. M. Válka. Brno 1994.
 - 40) Např. J. Veselská: *Osobnosti národopisné práce na Těšínsku*. In: Lidová, kultura Slezska. Brno 1994, s. 30-44. Autorka uvádí rámcově i polskou produkci. Další literatura viz J. Kubiček - M. Nádvorníková: *Bibliografie k vývoji Moravy a Slezska*. Literatura z let 1801-1993. Brno 1994. - J. Kubiček - T. Kubiček: *Národopis na Moravě a ve Slezsku*. Výběrová bibliografie. Strážnice 1996. Biografický slovník Slezska a severní Moravy I-4. Red. L. Dokoupil a I. Barteček. Ostrava-Opava 1993-1995.

Zatímco česká národopisná a také vlastivědná publicistika na Těšínsku od závěru 19. století až do konce první světové války byla již mnohokrát podrobená zkoumání a hodnocení, autoři často citováni a jejich zjištění používána v některých případech jako pramen, zůstává období mezi světovými válkami jakoby ve stínu.

Hledáme-li důvody, proč je bibliografie z tohoto období poměrně chudá, najdeme jich hned několik. Jedním z prvních je faktor lidský: řada autorů, tak pilných na přelomu století, odešla ze života, přesídlila nebo přestala z nejrůznějších důvodů publikovat. Jmenujme za všechny Blandinu Čížkovou, Jana Vyhlídal a či Vincence Praska ¹⁾. Nejdramatičtější zásahy vnější okolnosti do bádání Josefa Vluky ²⁾.

Stejně, ale obecněji, ovlivnila stav změněná národnostní situace, od ní se odvíjející politické a společenské poměry, související s konstituováním samostatných státních útvarů po skončení války. O složitém procesu vývoje regionu Těšínska nehovoří pouze historická hodnocení, ale také řada vzpomínkových vyprávění, dodnes živých. ³⁾ Do počátku války trvajících zájem o tradiční kulturu, zvláště o kulturu venkovského obyvatelstva jako symbolu národní osobitosti, nepřinášel nové argumenty, mimo jiné také proto, že pozvolně zanikání obřadů a obyčejů, písní, krojů apod. dosahovalo v prostředí ležícím blíže industrializovaným sídlům svého prvního kulminačního bodu. ⁴⁾ Záliba v hudbě, tanci, písních, obřadech a zvycích venkovského obyvatelstva se proto začala profilovat jako snaha oživit a přetvářet je pro potřeby skupin zájemců či ochotnické družiny, prezentovat je na slavnostech a vystoupeních nejen v místě, ale také mimo region. ⁵⁾

Téměř na okraji všech argumentů stála neradostná situace ve vydávání periodik a publikací odpovídajících svým obsahem potřebám odborné veřejnosti (ostatně těch nebylo nikdy mnoho), ale zejména kulturně

společenských časopisů či sborníků a monografií, kde stati o lidové kultuře a tradici měly své nezastupitelné místo. Jakoby s postupující prosperitou poválečné společnosti ubývalo těch, kteří byli ochotni z mála, které měli, přispívat pravidelně na prospěšný vydavatelský účel. ⁶⁾ Pouze doplňkovým se pak zdá být konstatování o stagnující činnosti spolků a matičních sdružení, z nichž řada procházela právě v období třicátých let krizí členské základny i programu. ⁷⁾ S tím souvisel nedostatek autorit, osobností, které zcela samozřejmě aktivizovaly svými dotazy a sběry své spolupracovníky mezi učiteli, kronikáři.

To všechno nás pak vede k odpovědi na zásadní otázku, zda bylo ještě co dokumentovat, zachraňovat, vykládat a zveřejňovat, alespoň podle tehdejších měřítek. Zde se celá oblast rozdělila ve dvě na první pohled zcela odlišné části: okolí průmyslových měst, která započala svůj svébytný industriální život již v druhé polovině minulého století a bez zázemí původně zemědělských vesnic nebyla by mohla využít šanci nabízenou rozvojem šachet a hutí. Na druhé straně zde existovala až archaická hmotná i duchovní kultura horských obcí Jablunkovska, která ještě po druhé světové válce vykazovala řadu unikátních rysů. ⁸⁾ Ale její povaha nekonvenovala příliš více či méně romantickým náhledům na tradici.

Jaká tedy byla meziválečná národopisná publicistika na Těšínsku? Využila alespoň zčásti možností, které se jí ještě nabízely? Má vůbec smysl se jí obírat, podrobovat její přínos přiměřenému kritickému zkoumání nebo ji přejít konstatováním, že došlo ke stagnaci, že vydané tituly nepřinesly nic nového a že většina textů se hodí pouze k zapsání do souborné bibliografie vlastivědné regionální literatury?

Od toho je pak už jen krok k otázce obecnější: přineslo období mezi dvěma válkami pro národopisná studia na Těšínska vůbec něco nového, na čem můžeme dále stavět a co můžeme přes časový odstup

využívat i dnes? Byly zdejší poměry pouze regionální replikou obecné situace oboru v té době? Odpovědi můžeme opět seřadit od personálních problémů po obecnější konstatování:

Jak už bylo naznačeno, změnilo se autorské zázemí. S výjimkou posluchačů (Stavař, Čep, Vahala) studujících u význačných folkloristů a zapisujících podle jejich dispozic v terénu lidovou slovesnost, bychom těžko hledali další zájemce např. o hmotnou kulturu. Vedle nich pracovali, i když často z jiných pohnutek, neprofesionální vlastivědní a regionální činovníci (Zahrádník, Mikoláš, Vochala).⁹⁾ Mezi nimi budou bezpochyby trvale spojovány s Těšínskem té doby dvě osoby: Jaroslav Ludvík Mikoláš a Joža Vochala. Zatímco první z nich se věnoval dokumentaci historie a způsobu života za využití archiválií, tiskovin a dalších materiálů a za tím účelem začal budovat svébytný archiv, Vochala zůstal více organizátorem a popularizátorem, bez vědomostního zázemí fixovaného na region či některé jeho lokality. Jemu a také řadě jeho spolupracovníků byl stále bližší romantický, účelově utvářený pohled na fakta.¹⁰⁵

Toto období je časem publikování titulů, jejichž obsah a určení je plně v souladu s názorem, že folklorismus a svébytný vztah k prezentaci tradice a jejím symbolům nejsou záležitostí let po druhé světové válce, ale v našem regionu naopak již let dvacátých.¹¹⁾ Zvláštní pozornost bychom měli také věnovat beletristickému zachycení poměrů na těšínském venkově.¹²⁾

Jiná je otázka, kde nacházeli autoři místo pro publikování svých textů: řadu z nich vydávali jako samostatné tituly vlastním nákladem, což platí zejména o Vochalovi. Studie založené na fundované práci v terénu byly tu a tam zveřejněny v Českém lidu, pokud ještě vycházel, či v Národopisném věstníku československém nebo Věstníku Matice Opavské. V regionu neexistovala redakce, která by se soustavně lidovou kulturou zabývala. K publikování zbývaly více či méně regionálně zaměřené časopisy, z nichž některé byly založeny právě v tomto období.¹³⁾ Texty s národopisným obsahem zde byly vítány, ale jejich autoři a zároveň čtenáři byli většinou učitelé, spolkoví činovníci

a zájemci o region: typickým příkladem je Černá země, vydávaná Kulturní radou širšího Ostravska v letech 1924-1939. Mezi spolkovými tiskovinami stály v popředí Zprávy o činnosti Slezské musejní společnosti v Orlové a Věstník Matice Opavské. Jakousi bibliografickou lahůdkou jsou jednotlivá čísla Vlastivědné přílohy Obrany Slezska jichž za sedm let vyšlo pouze 23 čísel.¹⁴⁾

Z vydavatelské produkce téměř vymizely monografie obcí, jejichž laťku poměrně vysoko nasadil Mikoláš vydáním Památníku Raškovic a okolí v roce 1912. Zastoupily je spíše sborníky, např. Od Ostravice k Radhošti, Vlastivědný sborník slezský a katalogy jubilejních výstav.¹⁵⁾ Výjimkou je Karkoškova monografie Petřvaldu.¹⁶⁾

Pro některé, spíše časové zprávy o způsobu života a zejména pro mapování vlivu jakési "historicko-etnografické osvěty" ve venkovském prostředí se lze obrátit k titulům, které na první pohled vypadají nezájemně: Bezkydy - Jeseníky z let 1927-1937 a později Krásná zem, Těšínský kalendář z let 1922-1942.¹⁷⁾

Jevem, pro nějž není srovnání ve všech okolních regionech, je folklorismus spojovaný na Těšínsku nezpochybnitelně s činností Joži Vochaly a Národopisného sdružení Sedlišťanů. V meziválečném období Vochalu ještě nezatěžovaly "vědecké" otázky spojené s pojmy "Lachy", "lašský" ve smyslu kmenovém a tak svou energii věnoval popularizaci zapomenutého Těšínska jako součásti nově konstituovaného státu mezi českou veřejností. Tyto aktivity a jejich společenský význam nastínil J. Kalusová a R. Žáček z pohledu historie spolku¹⁸⁾ a J. Křenek z hlediska vývoje názoru,¹⁹⁾ chybí zde však porovnání s obdobnými aktivitami v jiných oblastech.

Po nastínění různých pohledů na tyto otázky snad můžeme uzavřít svá první zjištění: Těšínsko je regionem, jehož lidová kultura prošla od konce 19. století mnohoznačným vývojem, který byl zachycen, alespoň zčásti v publikovaných titulech. Komplexní pohled snad poskytne monografie, vydávaná od letošního roku, která slibuje, že zpráva o lidové kultuře bude odborně i materiálově neopakovatelná. Z důvodů zcela prozaických však zůstane časově výrazně neukončená, protože

studie byly odevzdány do tisku před 25 lety a podle tehdejších zvyklostí nebyla bibliografii věnována dnes obvyklá pozornost.²⁰⁾

Meziválečná publicistika nepřinesla mnoho původních zpráv o stavu lidové kultury. Mezi články českých publicistů najdeme stati nostalgicky zaměřené k paměti na staré zlaté časy, tematické zápisy vlastních nebo zapůjčených zjištění bez uvedení původu a lokality sběru, zcela chybí národopisné monografie, tak jak je známe ze sousedních regionů. Možnost publikovat v ústředních časopisech sice trvala, ale ne všechny texty byly na takové úrovni, jakou jejich redakce požadovaly. Pozornost si zaslouží zejména tituly spojované s prvopočátky scénického a dramatického zpracování zvyků a obyčejů, doplněné písněmi a tanci, které se předváděly před veřejností. S texty vydanými tiskem a pak předváděnými, souvisí činnost prvních národopisných skupin, z nichž nejznámější byli mnohokrát citováni "Sedlišťané" reprezentující Těšínsko v Praze, Hradci Králové, Brně a řadě dalších míst²¹⁾ Nadto poskytuje bibliografie této doby řadu podkladů pro zaznamenání národopisného sběratelství a muzejnictví.²²⁾ Četné z textů, které byly určeny pro turistické či obdobně zaměřené účely, a popularizovaly některé jevy lidové kultury, mají dnes význam pro dokumentaci využívání lidové kultury jako představitele atraktivity určitého území, což je téma jistě hodné pozorů.

Závěrem můžeme konstatovat, že publikované stati, ať časopisecké nebo knižní, nemají až na výjimky onu vypovídací hodnotu, jakou měly některé texty zveřejněné před koncem století. Naopak - poprvé bylo publikováno mnoho, co může být pramenem k studiu počátků tzv. folklorismu, v nichž právě Těšínsko díky zaměření Joži Vochaly a jeho spolupracovníků hrálo významnou roli.

V bibliografii najdeme také množství dokladů k té části historie národopisu, v níž se profiluje jako obor úzce se prolínající s regionální vlastivědou a kulturní historií a podílí se spolu s nimi na povznesení celkové úrovně vzdělanosti a kvality společenského a kulturního života. Každopádně je třeba, aby další kroky v mapování této části bibliografické práce směřovaly nejen k autorům českým, ale pro komplexní pohled také k polským a německým. Jak bylo naznačeno, trpěla národopisná publicistika meziválečného období na Těšínsku obdobnými neduhy jako národopisná publicistika oficiální i v ostatních regionech. Po "velkých tématech" inspirovaných Národopisnou výstavou československou s horečným sběratelským úsilím a vydavatelským rozmachem přišla léta velmi střízlivá, i když s úrovní publikovaných statí, zejména folkloristických a monografických, dosud nepřekonaná.²³⁾

Poznámky:

- 1) Blandina Čížková zemřela v dubnu 1925, Vincenc Prasek ukončil svůj život ještě před válkou (v únoru 1912), Jan Vyhliďal odešel ze Slezska v závěru století. Bliže k tomu: M. Melzer: Jan Vyhliďal a Slezsko. In: Lidová kultura Slezska. Brno 1994, s. 45-51, a J. Veselská: Osobnosti národopisné práce na Těšínsku. Tamtéž, s. 30-42.
- 2) K Josefovi Vlukovi, který po neshodách se školskou správou odešel do ústraní a přestal se zcela o lidovou kulturu zajímat, podrobněji V. Fícek: Případ Josefa Vluka, *Radosná země* 4, 1954, s. 32-33 ; V. Valeček: Učitel Josef Vluka, národopisný a jazykozpytný pracovník, bojovník za práva českého lidu na Těšínsku. In: Studie o Těšínsku 1, 1972, s. 354-363, a J. Veselská: Josef Vluka. In: Biografický slovník Slezska a severní Moravy, V, 1996.

- 3) Vztah všech tří národností nejzasvěceněji glosovala Z. Vachová: Češi, Němci a Poláci ve Slezsku. In: Lidová kultura Slezska. Brno 1994, s. 19-27. - Téma vojenských střetů, jednání mimo území republiky o osudu regionu včetně neuskutečného referenda je oběma etnickými společenstvími prezentováno zcela odlišně. Poněkud zvláštní událostí je z tohoto důvodu vytvoření Hřčavy jako samostatné obce na území ČSR. Viz I. Stolařík: Hřčava. Ostrava 1958.
- 4) Z. Vachová: *Opavsko, Těšínsko: vývoj etnografických oblastí*, Časopis Slezského muzea, řada B, 15, 1966, s. 108-127.
- 5) J. Kalusová - R. Žáček: *Národopisné sdružení Sedlišťané*. In: Studie o Těšínsku 8, 1980, s. 191-203. - J. Křenek: Joža Vochala. Život a dílo. In: Práce a studie Muzea Beskyd F-M, 8, 1993, s. 5 - 25.

- 6) Téměř legendou se z tohoto pohledu stalo financování Bezkydských besed cukrářem J. L. Mikolášem a krejčím A. Matulou z Raškovic před první světovou válkou a v jejím průběhu.
- 7) J. Zahradník: *25 let činnosti Slezské musejní společnosti v Orlové*. Těšínský kalendář 1938, s. 159-164.
- 8) Svědčí o tom záznamy výpovědí informátorů, kresby, fotografie i muzejní sběry shromážděné z výzkumu organizovaného doc. D. Stránskou na Jablunkovsku po druhé světové válce. Viz příslušné zprávy a statí zveřejňované postupně v ročnících Radostné země (1951-1962): z výzkumů čerpaly některé články D. Stránské, např. Příspěvek ke studiu horalského stavitelství. Slezský sborník 45, 1947, s. 16-32 a 234-242; Lidové šperky ve Slezsku, Časopis Národního muzea 117-119, 1948-1951, s. 79-94; Zpráva o etnografickém výzkumu na Těšínsku, Slezský sborník 49, 1951, s. 426-429.
- 9) O kvalitě zápisů lidové slovesnosti A. Satke: *Amatérští sběratelé folklóru*. In: Práce a studie Muzea Beskyd Frýdek-Místek 8, 1993, s. 68n. O ostatních J. Veselská: Osobnosti národopisné práce na Těšínsku. Tamtéž, s. 30-42.
- 10) K Vochalově práci J. Křenek: c.d., s. 5-25. - K Mikolášově archivu J. L. Mikoláš: *Soukromá sbírka vlastivědných památek z Pobezkýdí, Těšínska a Frýdecka*. Věstník Československého zemědělského muzea 6, 1933, s. 184-185, a Lašsko-Valašské museum ve slezské chalupě v Podbezkydí. Agrární archiv 4, 1917, s. 143-144.
- 11) Zájezdy a činnost Vochalova zčásti popsána in: Lidový svéráz na slezské národopisné výstavě v Jablunkově 26.srpna 1923, Jablunkov 1923, a 50 let "Sedlišťanů". Těšínsko 1959, č. 10, s. 20, a J. Kalusová-R. Žáček: c.d.
- 12) Např. některé sociální romány Františka Sokola Tůmy, povídky Měří Ostravické a další.
- 13) Předně Černá země vydávaná v letech 1924-1939 Kulturní radou pro širší Ostravsko. Národopisné články pojaty J. Veselskou do Bibliografie okresu Frýdek-Místek do roku 1945.
- 14) Bibliografii Vlastivědné přílohy, kterou nejprve redigoval s typickým rozmachem Joža Vochala a pak Jaroslav Zahradník a v níž vycházely články Vochalovy, Karkoškovy, Mikolášovy, zpracovala J. Veselská: Vlastivědná příloha Obrany Slezska. In: Studie O Těšínsku 9, 1980, s. 345-364.
- 15) Od Ostravice k Radhošti. Duchovní kultura kraje. Red. Vojtěch Martínek, 1941 (soupis statí zahrnut do J. Veselská: Bibliografie okresu F-M do roku 1945). - Vlastivědný sborník slezský pod redakcí Joži Vochaly, díl I, 1925, díl II, 1926. (Soupis statí zahrnut do J. Veselská: Bibliografie okresu F-M do roku 1945).- Sborník Výstavy Bezručova kraje ve Frýdku 1935; - Slezský rok. Sborník literární, kulturní a umělecké práce českého Slezska. Frýdek 1935.
- 16) J. Karkoška: *Vlastivědná topografie obce Petřvald*. Opava 1931.
- 17) Bezkydy-Jeseniky vydávané Klubem českých turistů 1927-1937, dále pod názvem Krásná zem 1938-1941. Těšínský kalendář 1922 -1942. Etnografické a vlastivědné příspěvky zahrnuje J. Veselská do Bibliografie okresu Frýdek-Místek do roku 1945.
- 18) J. Kalusová - R. Žáček, c.d.
- 19) J. Křenek: *Tzv. lašská otázka v interpretaci Joži Vochaly - Joža Vochala a Lašsko* (svár písmácké reflexe a vědy). In: Práce a studie MB Frýdek-Místek 8, 1993, s.6 n.
- 20) První svazek ohlášený na 1. čtvrtletí 1997 obsahuje vedle statí o přírodních poměrech, historií, demografii a jazyku etnografické studie věnované hmotné kultuře. Rozbory pramenů jsou vázány na tato témata. Vstupní rozbor o dosavadních výsledcích oboru v regionu a dokumentaci jeho lidové kultury není v obsahu zahrnut.
- 21) Je zajímavé, že všechny zájezdy jsou popisovány převážně ze vzpomínek Vochalových. Výstřižkový archiv, o kterém se většina badatelů domnívala, že bude uložen buď v tzv. lašské jizbě v Sedlišťích nebo v pozůstalosti uložené v památku P. Bezruče v Opavě, se dosud nenašel. - Další postup bude vyžadovat podrobné zkoumání nejen novin s celostátním dosahem, zejména agrárních, ale také tiskovin místních. Je otázka, zda taková mravenčí práce je v současné době nutná a přijatelná.
- 22) Např. Zprávy o vzniku, sbírkách a činnosti muzea v Jablunkově, muzea v Orlové, pobočky Československého zemědělského muzea ve Frýdku - pokračovatelky muzea Národopisného sdružení Sedlišťaně, již citované zprávy Mikolášovy. Podrobněji viz J. Veselská: Bibliografie okresu F-M do roku 1945.
- 23) Třicátá léta jsou mj. dobou, kdy vyšly některé svazky projektu Československá vlastivěda, Václavík vydal Luhačovičské Zálesí, J. Š. Kubín České Kladsko, Ladislav Lábek aj. Plzeňsko, Polívka rozbohy námětů pohádek apod.

TĚŠÍNSKÉ SLEZSKO

1. *Ženský sváteční kroj z Těšínska. Fotografie z přelomu století. Soukromý archiv.*
2. *Dívčí sváteční kroj z okolí Těšína. Fotografie z přelomu století. Soukromý archiv.*
3. *Jablunkovští Jackové ve svátečních a obřadních krojích jako účastníci slezského jubilejního pochodu do Vídně 12. června 1908. Fotoarchiv Etnografického ústavu Moravského zemského muzea (EÚ MZM)*
4. *Svatba v okolí Českého Těšína. 60. léta. Fotoarchiv EÚ MZM.*
5. *Svatba v Písku u Jablunkova ve dvacátých letech. Fotoarchiv EÚ MZM.*
6. *Swobodné dívky z Českého Těšína v poměštělém kroji se stříbrnými těšínskými šperky. 20. léta. Fotoarchiv EÚ MZM. - Detail stříbrného pásu. Fotoarchiv Muzea Těšínska.*
7. *Kuchyně s pecí v lidovém obydlí v Písku. - Kuchyně s kachlovými kamny v Písku. Foto K. Sobotík 1966. Fotoarchiv muzea Těšínska.*
8. *Zařízení jizby v Karviné-Darkově v roce 1966. - Goral z Bukovce u Jablunkova. Foto K. Sobotík 1966. Fotoarchiv Muzea Těšínska.*

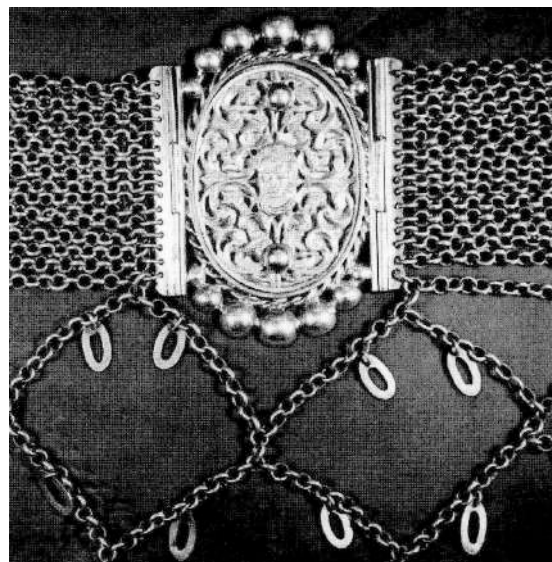

NAD "HRČAVOU" PO ČTYŘICETI LETECH

V příspěvcích na pracovním semináři o těšínském Slezsku, z nichž některé tvoří část tohoto čísla Národopisné revue, nejednou zazněla citace národopisné monografie I. Stolaříka a "*Hrčava*" (Ostrava 1958). Účastníci exkurze uskutečněné v rámci této akce ve dnech 30. a 31. května 1996 tuto horskou obec při polské a slovenské hranici navštívili, aby se mohli aspoň letmo obeznámit s proměnami, jimiž prošla od poloviny padesátých let, kdy se stala předmětem Stolaříkovy soustavného zkoumání. S odstupem čtyř desítek let vystupují dnes v monografii ještě výrazněji do popředí archaické rysy lidové kultury, jak se je tehdy podařilo postihnout. Objevné autorovo úsilí nabývá totiž se zánikem někdejšího stavu stále více na zajímavosti i na vědecké hodnotě.

Dobové přijetí monografie bylo však velmi rozporné. Náklad 1100 výtisků byl ve velmi krátké době rozebrán a kniha se zvláště v krajovém prostředí těšila obecnému zájmu. Ne tak v Praze, která obdařila odborný tisk dvěma recenzemi: pisatelem jedné z nich byl Zdeněk Mišurec (Radostná země 9, 1959, s. 91-92), který sice konstatoval, že se "autor v průběhu výzkumu hluboce obeznámil s životem zdejších lidí," což "mu umožnilo popsat život a kulturu místních obyvatel v některých jednotlivostech až s obdivuhodnou podrobností," neupřel mu přínos "v dílčích otázkách materiálových," pochválil rozsah i kvalitu kresebné a fotografické dokumentace, přesnost některých, zvláště hudebních záznamů a vyslovil přesvědčení, že monografie bude

důležitým pramenem materiálu. Zato formuloval výhrady v padesátých letech dost velkého kalibru: "Z hlediska stanoveného cíle splňuje monografie o Hrčavě jako vědecká práce svoji úlohu jen částečně" a příčina toho "tkví v nedostatku zásadnější povahy". Monografie prý totiž "byla zpracována v podstatě nehistorickou metodou". Recenzentovi se například nezdá pravděpodobným, "že by v průběhu celé epochy kapitalistického vývoje nedošlo i na Hrčavě k třídní diferenciaci" atd. Vedoucí redaktorka Radostné země a také odpovědná redaktorka monografie "Hrčavy" Hana Podešvová, ač se za svých studií hlásila k marxistickému kroužku posluchačů národopisu na pražské filozofické fakultě, se zřejmě nemohla s jednostrannými a svým způsobem naivními kritickými soudy Z. Mišurce ztotožnit a proto k nim neváhala připojit své kritické stanovisko. Odmíta recenzentovy maximalistické požadavky a poukázala na jeho neznalost terénu, v němž není třídní diferenciace patrna ("největší vlastník půdy obhospodařuje kolem 5 ha půdy, takže jej nelze při současné špatné bonitě půdy a malé výnosnosti kvalifikovat ani jako středního rolníka"), a na nebezpečí hledání všech zobecněných jevů v každé jednotlivé obci. Redaktorka projevila větší jasnozřivost pro limitované možnosti aplikace marxistických dogmat než přemoudřelý recenzent.

Mnohem složitější je ovšem zodpovědět otázky po důvodech příkrého a rozporuplného odsudku Stolaříkovy monografie druhým z posuzovatelů - Vladimírem Scheuflerem (Český lid 46, 1959, s.230-231). Ten totiž seznal, že "methodicky práce nepřináší nic nového" a že "z hlediska současných

materiálových a methodických snah naší vědy je publikování vědecky zcela průměrné disertační práce málo únosné". Nadto pak zpochybnil samu metodu národopisné monografie jediné lokality, která prý "se zrodila v době, kdy etnografie byla převážně odkázána na nadšené diletyanty a amatéry". Nicméně však poukázal na to, že srovnání "Hrčavy" s padesát let starými monografiemi slovenské vesnice Cerovo od K. Chotka a obce Oberlohma na Chebsku od A. Johna, "dopadne rozhodně v neprospěch monografie o Hrčavě, ač by se v ní mělo odrazit 50 let vývoje etnografické vědy a snahy o marxistické pojetí v posledních letech." Stačí ovšem nahlédnout do Chotkovy práce uveřejněné ve formě časopiseckého článku (Cerovo. Národopisná studie. Národopisný věstník československý 1, 1906, s. 65-73, 97-102, 129-135, 161-167, 200-209, 225-234 a 273-281) a do Johnovy práce (Oberlohma. Volkskunde eines egerländischen Dorfes. Prag 1903), která nebyla pro soudobý český národopis nijak inspirativní, abychom seznali, že tyto příklady jsou zcela náhodně a nepřipadně zvoleny. Koneckonců Scheufler spolu se Zdeňkem Salzmannem přistoupili později také k monografickému zpracování jedné jihočeské obce (Komárov. A Czech farming village. New York 1974), přirozeně na jiné metodologické bázi, ale nikoli marxistické, nýbrž kulturněantropologické.

Další výtky, že totiž Stolařík nesrovnává se základní literaturou, "jak by bylo jediné vědecky správné", mohla by být považována za docela oprávněnou za předpokladu, že by recenzent vyžadoval důslednější využívání polské či slovenské produkce na podporu

autorova tvrzení, že starobylá kultura na Hrčavě má goralský charakter. To ovšem odbyl jen nařčením z národopisného romantismu a diletantismu. Jako příklady autorů základních prací ale překvapivě uvedl jména Mützel, Tilke, Geramb, Manninen a Niederle. K dílu posledního z nich se Stolařík mohl uchýlovat, byť by srovnávání recentní kultury s kulturou starých Slovanů mohlo vyznívat jako křečovitě. Ale s čím měl srovnávat z prací ostatních citovaných autorů? H. Mützel vydal různé teoretické a historiografické studie a kulturněhistorické dílo Vom Lendenschurz zur Modetracht (Berlin

1925), M. Tilke práci Studien zu der Entwicklungsgeschichte des orientalischen Kostüms (Berlin 1923), V. von Geramb Steirisches Trachtenbuch I-II (Graz 1932-1934) a finský národopisec I. Manninen se v četných studiích obíral kulturou pobaltských Ugrofinů, zejména Estonců (Die Sachkultur Estlands I-II. Tartu 1931 a 1933). Leckterý neznalý čtenář Českého lidu mohl ustrnout nad recenzentovým rozhledem po zahraniční literatuře, leč sečtělý český národopisec odhalí jako jediný pramen těchto citací prvních šest poznámek díla D. Stránské (Lidové kroje v Československu I. Če-

chy. Praha s. a. /1949/, s. 245), které se však vztahují k obecným úvahám o vývoji oděvu v kapitole Od starověku k historickým módám. (K čemu by tedy bylo srovnávání s Tilkeho prací, která vystačila se čtyřmi doklady moravského a slovenského oděvu, z nichž dva jsou ze sbírek národopisného muzea v Hamburku a zbývající dva ze soukromé sbírky v Berlíně?) Nejde snad o osvědčenou recenzentovu metodu vytírání zraku čtenářům? Ostatně recenzent vyslovil neuhájitelné přesvědčení, že "základní kulturní fond všech středoevropských lokalit je celkem stejný", čímž potřebu komparistiky citelně zpochybnil. Požadavkem, podle něhož by monografie měla "popisovat jen ta fakta, jež jsou pro zkoumanou lokalitu typická, charakteristická a nebyla dosud v literatuře dostatečně popsána", také odvrhl komplexnost, jeden ze základních principů, který v intencích historického materialismu akcentovala etnografie padesátých let.

Recenze obsahuje ještě mnohé další výhrady, avšak v této glose se nelze všemi obírat a postupně je vyvracet. Jako názornou ukázkou uveďme výtku, že chybí výklad o plavení dřeva ("v případě Hrčavy by popis byl neobyčejně důležitý"). Jenže pouhý pohled na mapu prozrazuje, že Hrčavou ležící v nadmořské výšce 500-700 m a jejím okolím neprotéká žádná splavná řeka nebo říčka, nýbrž jen bystřina, která zůstává po většinu roku bezvodá. Až na říčce Černiance na slovenském území plavili dřevo tamní obyvatelé, a to jen zřídka.

Názory na některé pasáže Stolaříkovy "Hrčavy" se u obou recenzentů citelně rozcházejí: partii věnovanou salašnictví jeden z nich vítá a chválí, druhý odmítá a hrani. Atp.

*Jacek z Jablunkova.
Podle litografií Adolfa Liebschera
z 80. let 19. století.*

*Goral z okolí Jablunkova.
Podle litografií Adolfa Liebschera
z 80. let 19. století.*

V podstatě všechny tyto výhrady jsem kdysi zformuloval do dvou verzí polemiky, zaslaných redakci Českého lidu v roce 1960 a znovu v roce 1962, avšak jejich otištění V. Scheufler zne-možnil. Po bezmála čtyřiceti letech od vydání "Hrčavy" už nemá smysl publikovat jejich obšírné znění, které vynívalo ještě mnohem kritičtěji než tento souhrn. Čtenář se může právem tázat, proč se vůbec k této záležitosti s tak velkým odstupem času vracíme. Inu proto, že na "Hrčavě" ulpěla nespravedlivá poskvrna, proti níž tehdy nebylo obrany.

Richard Jeřábek

VZPOMÍNKA NA BRNĚNSKOU CIMBÁLOVOU MUZIKU (K 65. narozeninám primáše Antonína Jančíka)

Vlastně to začalo všechno spíš z legrace. A také za to mohli Strážničaná, konkrétně Slávek Volavý. Svou hrou si získal srdce mnoha příznivců a mezi nimi byli také pracovníci brněnského rozhlasu - redaktoři i technici. A tak vzniklo HUPROPO - Hudba pro potěšení, muzicírování pro sebe. Členové HUPROPa v zásadě nebyli ani hudební amatéři; někteří dokonce nebyli ani hudebníci. Všichni byli pracovníci Čs. rozhlasu v Brně a měli jedno společné. Byli příznivci Strážnických slavností, které jezdili natáčet a vysílat. Jejich idolem byl primáš Slávek Volavý, se kterým se důvěrně znali a přátelili. Když se jednou (v roce 1954) vraceli ze Strážnice, řekli si, že by si také mohli zahrát a zazpívat. Sešli se v prázdném

rozhlasovém studiu, sehnali si postupně nástroje a začali stavět repertoár - písně, které znali od Strážničanů. Jejich muzicírování brzy přilákalo řadu zvědavců a také dalších členů. K zakladatelům patřili primáš A. Jančík (redakce lidové písně), kytarista Michal Žížala (vedoucí techniky), houslista Miroslav Jordánek (vedoucí zvukařů), basista Přemek Matula (redakce pro děti a mládež), Leopold Buchníček (šéf zpravodajství), který se naučil při této příležitosti hrát na cimbál. Protože neměl zpočátku paličky, hrál na něj násadkami na pero. Muzika měla i svou zpěvačku. Byla jí Věra Pšikarová, sekretářka politického oddělení. Té byla za sedmdesát korun zakoupena svérázová halenka, protože "neměla co na sebe". Kontráš Zdeněk Vymazal (redakce zpravodajství) byl duchovním otcem a organizátorem celého seskupení, kronikářem a částečně také impresáři. Když muzika nacvičila první čtyři písně absolvovala své první vystoupení. Tak se tedy zformovalo HUPROPO. A protože šlo hlavně o recesi a legraci, vznikl i název HUPROVLKA - ten byl určen pro konkurenční rozhlasovou muziku, BROLN. Znamenal Hudba pro vlastní kapsu...

Postupně však začal koníček získávat na důstojnosti a přidružili se i výrazné osobnosti muzikantské a zpěvacké. Došlo k proměně charakteru činnosti i k proměně repertoáru, vycházejícího do této doby z písní, které hrál Slávek Volavý. Ty byly pro první "Hupropáky" nejpřijatelnější, z návštěv Strážnice nejbližší. *"Byla to taková univerzální, obecně platná muzika pro široké masy, tam když se člověk naučil tři akordy, tak hned zahrál Otvírajte sa strážnické brány"*. Pak však objevili Horňácko. Muzika

se totiž rozmnožila o mladé Horňáky, kteří přišli do Brna na studia. Tím úplně prvním byl veterinární student Jura Prachař. S ním se Hupropáci dobře znali z muziky Slávka Volavého, kde působil ještě jako student gymnázia. Jeho příchod byl prvním impulzem k přechodu na horňácký folklor. Pro brněnské muzikanty byl *"něco jako pro někoho jiného stařeček, od kterého se učili desítky horňáckých písní a ty si získaly jejich srdce"*. Pak už to byl jen krůček k horňácké muzice a především legendárnímu primáši Jožkovi Kubíkovi, který se stal jejich dlouholetým vzorem. Začal se stavět nový repertoár i styl. A přibýli další sólisté: zpěvák a také částečně dramaturg a poradce muziky Dušan Holý, houslista a zpěvák Luboš Holý a řada horňáckých studentů, kteří s muzikou začali vystupovat jako mužský sbor. Hostovali zde také Jan Pavlík, Božena Šebetovská, Jožka Severin a lidový vypravěč Vašek Mlýnek, který dojížděl na vystoupení z Kuželova. Nechyběl ani ženský zpěv. Prvními zpěvačkami byly Justina Bártková a Dagmar Machalová, obě z Uherskobrodské, kmenovými sólistkami se však staly Světlá Juříčková-Volfová a Zdenka Fučíková-Hovorková. Díky její přítomnosti byla pak muzika obohacena o nového kontráše a jejího budoucího manžela Jindřicha Hovorku, pozdějšího primáše Moravské cimbálové muziky a uměleckého vedoucího BROLNu. Od svých studentských let zde také působil nejdříve jako kontráš, především však jako basista Martin Hrbáč. K jeho osobě uvedme na tomto místě několik slov primáše muziky Antonína Jančíka: *"Tvrdím dodneška, že znám tři excellentní basisty. To je Jan Rokyta (když ho někde pustí k base), Carda Jurášek a Martin Hrbáč. Jak tomu to obrovsky*

mysli! Jenomže on měl pořád i u té basy pořád housle a táhlo ho to k nim. A já jsem mu vždycky říkal - Martine, nemyslím to zle, ale věř tomu, že takových houslistů, jak ti to teď jde, najdu deset, když budu potřebovat, ale takových basistů, jako ty to zvládneš, to s lupou budu hledat po celé republice..." K důležitým členům patřil i cimbalista Jožka Kříž, rodem Skaličan, který působil nejdříve v Prespolanu ve Veselí nad Moravou. Po příchodu na studia na vojenské akademii v Brně se stal členem muziky, jejíž úroveň zásluhou jeho hry prudce vzrostla. Jak on, tak Martin Hrbáč po studiích zůstali na čas v Brně a hráli v muzice až do roku 1967, kdy BCM omezila pravidelnou činnost.

Vratme se však ještě jednou na úplný začátek činnosti HUPROPA. Muzika tehdy působila jako Rudý koutek Čs. rozhlasu v Brně. Zvláštní recesní charakter činnosti však některé pracovníky rozhlasu pobuřoval. Ozvaly se dokonce hlasy, že by si HUPROPO mohl někdo splést s BROLNEM... Když pak do muziky přibyli tři muzikanti - lékárníci, dala rozhlasu vale a odešla k novému zřizovateli, Závodnímu klubu brněnské Mediky, kde byla nadšeně přijata. Tehdy byl také vyhlášen konkurz na nový název. Po vzoru tehdejších názvů souborů (Hradišťan, Břeclavan atd.) v poněkud recesním interním konkurzu zvítězil název Pilulan (zřizovatel by měl jistě radost), přijat byl však název serióznější Cimbálová

muzika brněnské Mediky, krátce Medika. To bylo v roce 1956. Po delimitování podniku muzika vystřídala několik ne zrovna přejících zřizovatelů (ZKL Brno, Brněnské veletrhy) a došlo také k poslední změně názvu. Protože muzikanti hráli a žili většinou v Brně, přijali v roce 1962 jméno Brněnská cimbálová muzika (dále jen BCM). Od samého počátku své činnosti vycházela stylově z tradičních výrazových prostředků lidových muzikantů. Repertoár byl založen převážně na hornáckém folkloru, a přestože byla BCM městským souborem, představovala určitý mezistupeň mezi tehdy již odcházejícími tradičními hornáckými kapelami a později nově vznikajícími hornáckými muzikami, jejichž hráči již byli hudebně poučení a ovlivnění svým pobytem mimo rodnou oblast (např. ze studií). Kdybychom chtěli popsat způsob interpretace a "zvuk kapely", pak rozdíl mezi hrou hornáckých hudeců a BCM ležel ve výrazně odlišném technickém a intonačním provedení, daném hudebním vzděláním hráčů, a ve značném zjemnění daleko zemitějšího, ostřejšího stylu hry tradičních hudeců. Ve své době patřila BCM k nejznámějším a nejpopulárnějším cimbálovkám. Točila v rozhlase i televizi a vydala množství gramofonových desek. Pro významnější domácí i zahraniční vystoupení spolupracovala také s taneční skupinou Elišky Rybníčkové (ta spolupracovala současně s BROLNem). Zúčastnila se několika ročníků soutěže muzik na Strážnickém festivalu a v roce 1959 a 1961 v ní zvítězila.

Vůdčí a uměleckou osobností muziky byl od počátku primáš Antonín Jančík. Stál u jejího zrodu v roce 1954 a po celou dobu určoval dramaturgii i směr vývoje muziky. Byl rodá-

Zleva: A. Jančík, J. Prachař, A. Mikulášek, L. Buchniček (cimbál) a V. Hošek (kontrabas). Foto V. Vrbík.

kem z Dražanské vysočiny a do Brna přišel v roce 1951 studovat hudební vědu a estetiku. Již ve druhém ročníku studia se stal redaktorem brněnského rozhlasu (redakce lidové tvořivosti, později lidové písně) a po osmi semestrech svá studia ukončil, aby se mohl plně věnovat rozhlasové práci. V rozhlasu inicioval a organizoval rozsáhlé akce, např. celostátní soutěž lidových zpěváků, lidových vypravěčů apod. Spolupracoval s folklorními soubory rozsáhlého regionu brněnské stanice. V letech 1956-1969 byl členem programové rady Strážnických slavností a autorem několika pořadů. Když musel v roce 1970 Čs. rozhlas opustit, BCM ukončila definitivně svou činnost a "muzikanti se v dobrém rozešli - kam kerý..."

Čím skončit tuto poněkud netradiční vzpomínku na jednu slavnou cimbálovou muziku... Snad výrokem nejmenovaného pamětníka. Ten kdysi po strážnické muzikantské soutěži prohlásil: "Slávek Volavý je nejlepší primáš, ale Antonín Jančík má nejlepší muziku..."

(V článku jsem použila materiálu z přátelského rozhovoru J. Nečase a A. Jančíka. Oběma tímto děkuji.)

Lucie Uhlíková

DVĚ BRNĚNSKÉ JUBILANTKY

V sobotu 14. prosince se uskutečnil v pěkném sále nového Společenského centra v Brně-Bystrci neobvyklý koncert čtyř souborů, který byl věnován životnímu jubileu dvou předních brněnských folklorních pracovnic - Aleny Přetákové a PhDr. Aleny Schauerové. Obě spojuje - kromě

stejného křestního jména - téměř shodné datum narození, pedagogické povolání, celoživotní zájem o folklór a zejména obětavá práce s dětskými soubory.

Alena Přetáková, roz. Skřivánková, učitelka zeměpisu, dějepisu a lidového tance, choreografka, ale hlavně obnovitelka folklorních tradic na Brněnsku, se narodila 28. 5. 1936 ve Zlíně. V Brně vystudovala Vyšší pedagogickou školu, během studií byla členkou Moravského souboru lidových písní a tanců. Na Valašsko se pak vrátila jako učitelka a byla tanečnicí a uměleckou vedoucí souboru Vsačen, dala také podnět ke vzniku Vsačáčku. Po provdání v roce 1961 přesídlila do Brna, odkud dojížděla 33 let do Křenovic. Zde založila soubor Křenováček a vytvořila tradici folklorních přehlídek Pod křenovským máj. Z odrostlých členů Křenováčku pak vznikl dospělý soubor Křenovák, který vede dosud. Za vynikající zpracování dětského folklóru Brněnska byla oceněna v roce 1985 na národním přehlídce dětských folklorních souborů.

PhDr. Alena Schauerová, roz. Ryšánková, odborná asistentka Masarykovy univerzity, choreografka a režisérka, se narodila v Brně 29.5. 1936. Vystudovala filozofickou fakultu, obor čeština a pedagogika. Od poloviny 50. let se aktivně zajímala o folklór, byla členkou Valašského krúžku a jako tanečnice získala několik ocenění v sólovém párovém tanci. V r. 1958 založila v Krúžku dětský soubor, později se stala vedoucí a hlavně choreografkou souboru dospělých. Od roku 1970 jen s krátkou přestávkou je členkou programové rady Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici, pro který připravila autorsky a režijně dvanáct pořadů.

Na koncertě ke dvojímu životnímu jubileu se podílely čtyři soubory - Javorníček, Tanečnica - soubor Valašského krúžku, Křenováček a Křenovák. Program byl sestaven z choreografií obou jubileantek a byl dokladem toho, že je jim stejně blízký folklór oblastí, z nichž pocházejí, i těch, kterým se soustavně věnují. Tak např. úvodní Královničky z Ořechova v podání Javorníčku vytvořila Dr. A. Schauerová, naopak dvě pásma valašských tanců téhož souboru zpracovala A. Přetáková. Pořad koncertu sestával ze dvou bloků - brněnského a valašského. V prvním dominoval mj. tanec Hosar z Drysic - jeden z tanců, které objevila v historických zápisech Zdenka Jelínková, v druhém pak poetická kompozice Ptačí svatba v provedení Javorníčku. Během pořadu bývalí členové souborů vzpomínali na své působení v nich pod vedením obou jubileantek.

Pavel Šafařík

PRIMÁŠ VLADIMÍR MELOUN SEDMDESÁTNIKEM ANEB 60 LET ŽIVOTA S HOUSLEMI

Doc. Ing. Vladimír Meloun, CSc. se narodil 25. 8. 1926 ve Valašském Meziříčí. Zde prožil dětství, obecnou školu, gymnázium i 12 let hudební školy na housle. Zde stanul také poprvé na rozcestí. Ředitel hudební školy Josef Brabec chtěl, aby tento talentovaný houslista pokračoval ve studiu houslí na konzervatoři a když se dozvěděl, že se Vladimír Meloun zapsal v Brně na techniku, tak s ním od té doby nepromluvil. Vladimír Meloun

se postupně stal uznávaným odborníkem betonových konstrukcí. Když mu bylo na VUT v Brně zakázáno učit, pracoval na škole jako vědecký pracovník. Učil znovu až od r. 1989.

Jeho velkou zálibou se stala lidová hudba. Dispozice získal už na gymnáziu, kde ho učil prof. Arnošt Kubeša, známý sběratel lidových písní a milovník folklóru, který na gymnáziu ve Valašském Meziříčí založil a vedl studentský valašský krúžek. Ten potřeboval a hledal muzikanty. Získal Mirka Melouna k primášování a bylo velkým štěstím, že se podařilo získat i talentovaného cimbalistu Milana Švrčinu a jeho kapelu. Ten studoval na Učitelenském ústavu ve Val. Meziříčí a získal i zpěvačky Jiřinu Mikulenkovou a Elišku Ševčíkovou, které s ním studovaly a poděly se staly členkami Valašského krúžku v Brně, Moravského souboru lidových písní a tanců v Brně a posléze Československého státního souboru písní a tanců v Praze. Brzy začal tento studentský valašský krúžek vystupovat ve městě a v okolí Valašského Meziříčí, ve Zlíně a jinde. Do maturity hrával Mirek Meloun s muzikou Milana Švrčiny, jezdil s nimi nahrávat do Čs. rozhlasu v Ostravě, zpívala s nimi Jiřina Mikulenkova (Vašková) a Eliška Ševčíková (Rybníčková). Na podzim 1946 odchází Vladimír Meloun na studia do Brna. Tam se sešel s houslistou Dušanem Lebedou, basistou Janem Günterem a Jaroslavem Juráškem. Založili muziku Valašského krúžku v Brně. V začátcích byla tato muzika bez cimbalu - hrával s ní tedy Milan Švrčina. Postupně si cimbalisty vychoval. Ve Valašském krúžku v Brně rozvinul Vladimír Meloun velkou činnost. Po dobovování muziky (na basu hrál Jaromír Běhúnek, později Jaroslav Macek, na violu Vladimír Ernest, na

klarinet Karel Jančář a Horymír Sušil, který hrával i na cimbál, stejně jako Jaroslav Jurášek atd.) začaly zkoušky, časté vystupování v Čs. rozhlasu v Brně, krúžkovské večery, vystoupení v Brně a okolí, na Horácku, na Valašsku. Hrávali někdy i v Přiftlucké vinárně v Brně-Žabovřeskách u Kašíků (bez honoráře, jen za chleba s cibulí) - jednak se oslavovaly úspěšné vysokoškolské zkoušky, jednak se tam hlavně kvůli této muzice scházeli výtvarníci, spisovatelé, jmenujme aspoň Jaromíra Tomečka, Oldřicha Mikuláška. Cimbalová muzika Valašského krúžku v Brně s primášem Vladimírem Melounem se zúčastňovala i soutěží lidových muzik na Strážnickém festivalu a dokonce i dvakrát zvítězila!

V letech 1948-1951 hraje V. Meloun také v Moravském souboru lidových písní a tanců, účastní se i zahraničních zájezdů, spolupracuje se Souborem písní a tanců Josefa Vycpálka z Prahy. V roce 1951 nastupuje na přátelský nátlak Jaroslava Juráška do Čs. rozhlasu, kde všichni společně i s Dušanem Holým připravují vznik Brněnského rozhlasového orchestru lidových nástrojů (V. Meloun přepisuje autentické materiály podle moravských i slovenských lidových muzik, navštěvuje terén i Československý státní soubor písní a tanců v Praze apod.). Po vzniku BROLN (únor 1952) odchází na podzim 1952 učit na Vojenskou technickou akademii a zde opět hraje jako primáš v Celoakademickém souboru (CAKS) do roku 1958. S CAKS má také častá vystoupení. Pak zakládá s ing. Otakarem Pokorným a Emanuelem Kuksou (dirigent BROLN) soubor "Gajdošská muzika z Brna", později se nazývají Brněnští gajdoši, doplňují se a rozšiřují se i o cimbál i o taneční skupinu (vedoucí Jitka Šafaříková a ing. Oldřich

Drštička), zúčastňují se opakovaně (7 x) Mezinárodního dudáckého festivalu ve Strakonicih. Později - už bez taneční skupiny - hrávají s dvěma zpěváky a třemi zpěvačkami až podnes.

Vladimír Meloun zapisoval - zejména v začátcích - lidové písně: na Veselé u Slušovic, v Újezdě u Vizovic, v Jasenné a hlavně na Rusavě. Společně s Jaroslavem Juráškem zapsali zde téměř zapomenutý točivý tanec Valaská, kdy odkryli původně triolový dvoučtvrtní tanec, který se už zpíval na valčík a byl rytmicky nejasný.

Vladimír Meloun příznivě ovlivnil rozvoj lidových muzik na Valašsku (zejména v Malenovicích, Vsetíně, Rusavě, Rožnově aj). Hodnotit nutno krásný celoživotní vztah k lidové písni, k její interpretaci i k harmonické stránce, kdy zastává názor, že píseň je třeba ctít, neznásilňovat, ctít její latentní harmonii a prostou krásu. Šíře jeho repertoáru je neobyčejná, jeho cifry jsou tvůrčí a jsou vzorem (což on nerad slyší) hry valašského primáše, který dokáže rytmicky i tempově neomylně zahrát pod nohy valašského tance. Podnes je rád hrává - v brněnském Valašském krúžku. Krásný je jeho vztah k Rusavě, rodnému místu jeho ženy PhDr. Růženy Potměšilové-Melounové - výborné tanečnice. Vladimír Meloun už dvacet let jezdí s výběrem valašských muzikantů z Brna na Rusavu na "kácání mája" a valašské bály. Máme radost, že Rusavjané příkladně ocenili tento vztah jmenováním Vladimíra a Růženy Melounových čestnými občany Rusavy při příležitosti jejich sedmdesátých narozenin. K tomu se s gratulací i my připojujeme.

Jaroslav Jurášek

OTAKAR POKORNÝ gajdoš - vysokoškolský profesor

Narodil se 13. listopadu 1926 v Přesticích, okres Plzeň-jih, dlouhá léta žil v Rychnově nad Kněžnou a dodnes tam má svůj druhý domov. Od mládí byla jeho koníčkem radiotechnika, od jinošských let hudba. Za války začal hrát v rychnovském dixielandu klarinet, Es alt saxofon, naučil se hrát i na kornet a také na kontrabas. Po roce 1945 odešel studovat do Prahy elektroslaboproud, studia si oslazoval hraním v dixielandové kapele, kterou vedl Jiří Šlitř. Mezitím ale začal hrát i ve svazáckém souboru a s ním navštívil v roce 1949 strážnické slavnosti. Moravský folklór mu učaroval. Po studiích nastoupil v Brně vojenskou službu a po jejím ukončení zůstal v Brně jako učitel na VTA. V té době začal hrát v cimbálové muzice VTA pod primášem Elingerem, později s Vladimírem Melounem. V roce 1953 nastal v životě Otakara Pokorného klíčový okamžik. U fy. Lídla si koupil dudy a ty se staly jeho osudem. Sám se na ně naučil hrát, něco odpozoroval od Dr. L. Rutta na Strážnických slavnostech - a už v roce 1955 získal v celostátní soutěži zlatou medaili. Stal se externím dudákem - gajdošem BROLNu, v témže roce s ním vyjel na Světový festival mládeže a studentstva ve Varšavě a odtud hned s Muzikou Slávka Volavého se zúčastnil jubilejní Československé estrády v Moskvě. Pak ještě byl s BROLNem na festivalu v Langollenu ve Walesu a několikrát v NDR. Po roce 1968 nemohl jako příslušník armády mimo socialistické státy vyjet.

Kolem roku 1967 vyvinul se z rozhlasové skupiny dudáků Emanuela

Kuksy a Otakara Pokorného spolu s houslistou Vladimírem Melounem soubor Brněňští gajdoši. Skupina se pomalu rozšiřovala a Otakar Pokorný se stal jejím uměleckým vedoucím. V rámci Brněnských gajdošů se po čase z iniciativy "negajdoše" Dr. Miloše Štědrone zformovala skupina historické hudby - Camerata moravica - a k té patřil také Otakar Pokorný. Mimo dud - gajd hrál na různé historické nástroje, především křivé rohy a zobcové flétny. Kolem roku 1985 se z Brněnských gajdošů a Cameraty oddělila čtyřčlenná skupina s vedoucím O. Pokorným, která má mimo lidových písní v repertoáru také historické tance renesančního a barokního období, dotýká se i folku. Název skupiny Gajdoši Brno. Gajdy jsou Pokornému erbovním nástrojem. Má je v ladění Es, D, G (- přeladuje do F), C a vysoké c (- přeladuje do b). S pomocí Miroslava Kroupy z Kr. Pole staví i nové nástroje, přičemž s úspěchem užívá netradiční materiály - plasty, novodur. Dodejme, že mimo lidový žánr uplatňuje Otakar Pokorný dudy - gajdy i v umělecké hudbě - historické i současné.

Po stránce odborné - jako učitel na VTA - dosáhl Otakar Pokorný vědeckého titulu CSc. a pedagogického titulu docent. Asi dva roky před odchodem do důchodu získal titul profesor. Od roku 1986 je jako pedagog na odpovědku. Tím víc se teď může věnovat muzice. Profesionálně hraje v kvartetu Gajdoši Brno - amatersky s Brněnskými gajdoši. V obou souborech je uměleckým vedoucím.

Jaromír Nečas

VÝCHODNÁ 1996

42. ročník Folklorního festivalu ve Východně, který se uskutečnil ve dnech 4. - 7. července 1996, se v podstatě přidržel osvědčené struktury pořadů. Státní svátek umožnil využít už čtvrtčního večera k předvedení programu dvou žánrově zcela odlišných těles: Lúčnice a Elánu. Koncepce pořadu vycházela z tvůrčí spolupráce při přípravě premiéry "To je Lúčnica". Tu se podle programového sborníku vytvářela přirozená umělecká propojení, která se stala motivací pro vznik tohoto typu pořadu. Zdá se mi však, že to pro vznik úspěšného pořadu někdy přece jen není dost. Vzhledem k ojedinělosti obou souborů bylo možno pořad připravit. Oba odvedly dobrý profesionální výkon. U Lúčnice se mi zdálo být tempo v některých pasážích až přílišné. A právě v tempu tance bych spatřoval určitou spřízněnost obou těles. Tento pořad mně nejvíce provokoval k rozličným úvahám. Část publika přišla jen na Lúčnici, část na Elán, a na druhý kolektiv reagovali někteří rozpačitě, někdy i nevrhově. Kladem určitě je, že viděli i druhou kapelu, možná i poprvé v životě.

Osobně jsem od něj očekával asi více. Možná jsem nekriticky čekal jedinečné umělecké dílo, avšak pořad se rozpadal do jednotlivých čísel obou těles, i když se profesor Nosál snažil o určité svazky svým vlastním vystoupením. Obě složky se však v pořadu významně lišily, nedařilo se je skloubit. Proti Lúčnici působil Elán v hudbě agresivně, přetechizované, prostě všechno zahlušoval. Už opožděný začátek nebyl nejšťastnější. Víím, že je to u těchto ansámbľů běžné, že jde

o snahu "nabudit" diváky. Jejich zábavné "mexické vlny" se však přelily i do pořadu. A bohužel ne naposled! Pořadu chybělo i vymezení znělkou. Rušila i většinou marná snaha Elánu zapojit publikum do zpěvu. Prostě si neuvědomovali, že se jedná o "jejich" publikum jen z části. A to ještě možná z té menší. Pořad nastolil otázku uměleckých doteků folklóru s jinými žánry. To jsou i v České republice velmi populární až módní záležitosti (např. Hradišťan Jury Pavlíci a Vlasta Redl nebo Cimbálová muzika Jury Petrů a bratří Nedvědové apod.). V těchto případech se mimo osobní a muzikantské svazky vychází i z obdobných principů tvorby. Proto výsledky tohoto souznění oslovují posluchače. Zdá se mi, že právě toto v pořadu chybělo. Ale snad o ně ani nešlo. Snad opravdu stačilo postavit vedle sebe tato výborná tělesa. Každý festival by měl v něčem experimentovat a přicházet s něčím novým, co by jej obohatilo a přitáhlo diváky. Pokud bylo tedy cílem pořadu přivést do Východné nové diváky, úkol splnil, protože hlediště bylo přeplněné. Pořad se jim musel líbit. I když měl v některých momentech velmi blízko k show, hranici nepřekročil. Přesto si myslím, že podobný pořad by měl být na folklórním festivalu spíše výjimkou, ne pravidlem.

Program upozornil taktéž na otázku, zda folklórní festival má i jinak otevřít přístup dalším žánrům, hlavně folku a rocku. V zábavách tak festival Východná učinil již před lety. Pamatuji si na první folkové zábavy a diskuse, které vyvolávaly. Přitom to mělo smysl. Dnes v tom smysl už nevidím. Osobně si myslím, že je to festivalu ke škodě. Jde o naprosto formální záležitost, o snahu nalákat do Východné i diváky, jimž se

folklór bytostně cizí. Tyto skupiny a tento žánr přivádějí do areálu zcela odlišný typ diváků než jací chodí na folklórní festival. Málokdo z nich navštíví folklórní pořad. Spíše popijejí a posilují se na noční zábavy. Jejich účast má vliv na stoupající aroganci a hrubost některých diváků, čistotu a pořádek apod. Účast těchto návštěvníků festivalu škodí.

Páteční programy otevřela rozhlasová panoráma "Pozdrav z Východnej" (příprava Adriana Domanská) vysílaná přímým přenosem Slovenského rozhlasu. Pořad měl vcelku tradiční skladbu i očekávanou úroveň. Materiál byl do pořadu dobře vybrán a zařazen. Škoda jen, že ho bylo příliš mnoho, takže autorům už tradičně nestačí hodina vysílání a tak pořad po ukončení přímého přenosu ještě pokračuje. Pro koho? Návštěvníci ze sálu utíkají, aby stihli začátek programu v areálu, a ostatní ti přece vědí, co se bude ve Východné dít. Takže jen posluchači rádia dostanou neúplné informace. Bylo by lépe dodržet hodinovou délku pořadu a do vysílání zařadit interprety jen z těch nejvýznamnějších programů. A o těch zbývajících se pouze zmínit. Za úvahu stojí také zařazení tanců v podání větších skupin, které v rozhlasovém vysílání působí někdy rušivě. Rozhlasový pořad patří už desetiletí ke stěžejním pořadům festivalu. Mívá svou neopakovatelnou atmosféru a má i své vděčné diváky a posluchače. Málokterý festival má takovou šanci jako Východná. Totiž, že může oslovit posluchače v celé zemi v předvečer konání, seznámit je s děním ve Východné, představit jim některé z vynikajících interpretů a tak je sem pozvat.

Prvním pátečním pořadem v amfiteátru byl pořad zahraničních souborů

a skupin "Ludia piatich kontinentov" (scénář Svetozár Švehlák, režie Jozef Burič). Materiál byl do programu vcelku dobře vybrán. Dramaturgická výstavba pořadu však nebyla nejlepší. Je to škoda, protože většina souborů bylo do Východné zvána ve spolupráci se Strážnici. A režisér pořadu měl možnost se s nimi ve Strážnici seznámit. Přesto pořad nedopadl nejlépe. Soubory měly být do pořadu zařazeny v jiném pořadí, aby pořad získal na spádu. A autoři měli rozhodně dodržet přidělený časový limit a ne jej překročit o 45 minut. Průvodní komentář byl velmi jednoduchý, suše označovací. Vůbec nevyužil možností, jež tento pořad skýtal. Režie byla příliš formální na to, aby pořad posunula poněkud výše.

Vcelku chápu, zvláště po několikaletém shlednutí senegalského souboru Demba Ak Tay ve Strážnici, že autoři chtěli mít tento kolektiv za sebou, protože s obdobnými vystoupeními nemáme žádné zkušenosti. Předpokládám, že toto je důvod, proč byl zařazen jako první. Pokládám to však za chybu. Na rozjezd byl soubor příliš razantní, ba hudebně, rytmicky a hlasitostí skoro agresivní. Švýcarská skupina Les Zacheos ze Sierre působila pak po Afřičanech příliš školácky, formálně a amatérsky. Její stylizované pásmo dalo vyniknout nedostatkům v technice, pohybu, mimice. Při neúčasti ohlášeného tureckého souboru zastoupil Asii Ing. S. Ch. Mojumdar z Bangladéše se stolní harmonikou. Byla to však jen formální záplata za dobrý turecký soubor, jenž jsme viděli ve Strážnici. Navíc zpíval nepříliš čistě příliš dlouhé písně. Toto statické číslo dramaturgicky zlomilo celý pořad. Zpěvák by byl únosný na začátku

pořadu, ne uprostřed. Folklórní skupina Whakaaturia Maori z Aucklandu na Novém Zélandu předvedla na dobré úrovni bojové hry a tańce, jakož i lyrické milostné písně. Jako poslední se představila argentinská skupina Grupo iberoamericano z Cordoby. Přinesla choreograficky zpracované tradice, jež vyrostly z kultury Španělů a Indiánů. Opět se jednalo o komponované a stylizované pásmo, např. tanec "Matka - země". To jistě není na závadu, pokud na to kolektiv má i technicky. Ne vždy však tomu tak bývá.

Program slovenských folklórních souborů "*Od koreňov ku kvetom*" (autor Vlado Marušin) dramaturgicky vycházel od čísel, jež se opírala o lidové tradice v terénu, až po čísla, kde byl folklór pouhou inspirací pro zcela svébytnou uměleckou tvorbu. V obdobných pořadech jde o běžný princip výstavby. Jen někdy uvažují nad tím, zda tato závěrečná čísla musí být nutně "květy" na kmeni folklórního hnutí. Často jde přece i o květy plané. Těch však v tomto pořadu nebylo. Přesto jsem zvažoval, zda závěrečné vystoupení Tanečního studia DAD - ač samo o sobě výborné - bylo vskutku ideovým vrcholem celého pořadu. Regionálně se mi tam zdálo být příliš východního Slovenska a tím i strhujícího tempa.

V sobotním ránu měli návštěvníci Východné možnost v obou kostelích Východné shlédnout pořad "*Za tým kopcom, za tým vrškom...*". Podle autora Emila Trgini se jednalo o literárně hudební kompozici dobové vojenské poezie, historických a baladických písních se zbojnickou a vojenskou tematikou. Prostě řečeno o balady s tematikou tureckých nájezdů, zbojníků, o historické písně, písně rekrútské

a vojenské. Dramaturgická výstavba pořadu sledovala také historickou linii: od tureckých nájezdů až po první světovou válku. Pořad byl velmi působivý, jednoduše scénicky připravený. Byl postaven na silných textech balad a jejich výborném přednesu. Pořad náležel mezi ty nejuspěšnější.

V kulturním domě se uskutečnil pořad "*Zagejdij gejdsko...*" z cyklu Hudobné nárečia (autor Milan Rusko). Program byl věnován gajdošské tradici na Slovensku a jejímu místu v hudební kultuře Slovenska. Snažil se ji ukázat jak v rovině historické, tak i geografické. Autorský záměr se zcela nepodařilo zaplnit vzhledem k absenci některých přihlášených gajdošů, kteří se do Východné nedostavili. Za této situace autor udělal pro dodržení záměru a vyznění pořadu maximum. Absence gajdošů poznamenala regionální zastupování materiálů. Přesto je nutno říci, že prezentovaný materiál byl dobře a se znalostí věci vybrán.

Na přehlídkovém pódiu u amfiteátru se konalo volné pódium neúčinkujících "*Talenty. Kto chce a vie*" (příprava Rostislav Andris). Pořad dal návštěvníkům Východné příležitost zazpívat si nebo i zatancovat u dobré muziky. Je osvěžením programové struktury.

Průvod - klasický průvod účinkujících obcí do amfiteátru přes vedlejší přehlídkové pódium připravil Vladimír Majerčík. Navazovalo na něj i symbolické otevření bran amfiteátru a vyvěšení ornamentníků. Sem byla vhodně zakomponována i vzpomínka na nedávno zesnulé pracovníky festivalu dr. J. Paličkovou a S. Stračinu.

V sobotu byl prvním scénickým programem v amfiteátru pořad "*Vitajte*

na muzike...", který autorky (Mária Palásthyová, Miroslava Palanová a Naďka Gylániová) věnovaly tanečním zábavám a tancům z Liptova. Při jeho přípravě se mohly opřít o dokumentaci tradičních tanců v této oblasti a v pořadu to bylo znát. Dramaturgicky byl pořad sestaven od chorodů a tanečních her dětí k tancům pastýřů, cechů a řemeslníků až k různým typům tanců rolníků. Byla to jakási zcela mimořádná liptovská taneční encyklopedie. Takže se nakonec stalo, že pro množství materiálu autoři nedodrželi časový limit. Tento takřka klenotnicový pořad domácího regionu byl velmi silný a působivý.

Koncepce dětského pořadu "*Ako sa deti s Kriváňom pasovali*" (scénář a režie Eliška Hrbíková) vycházela z pověsti o hoře Kriváň a z dohadování se dětí s Krivánem. Toto umožnilo, za využití postav anděla a čerta, přirozeně spojit výstupy jednotlivých dětských souborů do určitého programového celku, takže divácké napětí se stupňovalo až do samotného konce. Průvodní slovo bylo vzhledem k využití postav dobré, vtipné a krátké. Režie měla cit pro dětský materiál i projev.

Do Východné přijel oslavit 20. výročí svého vzniku Orchester ľudových nástrojov Rádia Bratislava. Spolu se svými sólisty se návštěvníkům Východné představil vůbec poprvé. Jednalo se o typicky rozhlasový koncert (scénář a režie Ondrej Demo), který i přes déšť navodil příjemnou atmosféru. Publikum dobře reagovalo na známá čísla orchestru, spontánně se přidávalo ke zpěvákům. Průvodní slovo bylo napsáno se znalostí věci a velmi dobře předneseno. Pořad se skládal z oddílů, jež odpovídaly regionům, z nichž orche-

str nejvíce čerpal (Myjava, Podpoľaní a Pohroní, východní Slovensko, Orava a Kysuce). Prokázalo se, že obdobný typ pořadu do Východné patří. Ovšem jen při určité příležitosti.

Pořad vesnických folklórních skupin patří tradičně k nosným pořadům mnoha festivalů. Skupiny se v nich představují většinou svými monotematickými bloky. Ten letošní s názvem *"Vitaj človek a ži..."* (scénář a režie Štefan Kocák) si všímal rozličných motivů vztahujících se k životu člověka od jeho narození až po dospělost. Zřetelně se členil do tří částí. První polovina pořadu se týkala křtin, druhá různých zábav a pracovních i obřadních příležitostí, jichž se mládež zúčastňovala, a konečně svatby. Skupiny byly do programu dobře vybrány, pořad měl dobrou gradaci, splnil vše, co se od něj očekávalo.

Dalším jubilem tohoto ročníku festivalu se stal soubor Liptov z Ružomberku. Svě 50. výročí vzniku oslavil soubor pořadem *"Liptáci spod Čebrať"* (scénář Vojtech Littva a Kliment Ondrejka, režie Vojtech Littva). Diváci měli možnost shlédnout řadu výborných choreografií, tak charakteristických právě pro tvorbu Vojty Littvy, proložených výbornými výkony pěveckými (divčí sbor, ženské duo, divčí sólo) i muzikantskými (píšťalka, heligonka, škrípky). Zajímavý byl i samotný výběr choreografií. Jejich autor se pustil do prostředí pasteveckého, rolnického, řemeslnického, ba i dělnického či vojenského. A vždycky to zvládne výborně. Prostě, má dar od Pána Boha. Pořad měl strhující tempo a dynamické napětí. Vynikající pořad.

V nedělním ránu se na přehlídkové rampě uskutečnil hudebně vokální program *"Ej, ráno, ráno..."* (scénář a

režie Marian Veselský). Pořad jako stvořený právě pro ráno po prožitě noci. Pět kapel, které vytvářely příjemnou atmosféru. Pohoda, klid. Průvodní slovo bylo oznamovací, avšak vtipné. Dobrý doplněk programové struktury.

V amfiteátru pokračovalo nedělní dopoledne opět dětmi, programem dětských lidových hudeb a zpěváků s názvem *"Hudáčkovia"* (scénář a režie Marian Veselský). Výběr účinkujících vycházel z 6. podroháčského setkání mladých muzikantů z celého Slovenska a obohacen byl i o vítěze celoslovenské soutěže ve zpěvu dětí *"Slovenský slávik"*. Pořadu se zúčastnilo pět kapel a šest dětských kolektivů. Jednalo se o přehlídku, která pozvolna gradovala. Průvodní slovo bylo pojato informativně, civilně. Bylo to ku prospěchu věci.

Odpoledne se pro trvalý děšť neuskutečnilo vystoupení Slovenského gajdošského združení a tak diváci viděli až závěrečný program festivalu *"Čas dozrievania prichodí k nám..."*. Autoři (Igor Kovačovič a Pavol Bútor) jej věnovali *"myšlenkám života světového spoločenství vyslovených v úctě k trvalým hodnotám člověčenství"*. Trochu komplikovaně vyjádřený záměr v čase "dozrávání mladé slovenské vlasti". Vyznání úcty k věčné a obecně platným myšlenkám lidství se dalo vyjádřit i méně komplikovaně, zvláště při využití nádherného materiálu, dobře vybraného z pořadů celého festivalu. Pořadu však chyběl jistý řád, protože se v něm občas překrývaly děje, kapely atd. A z dobrého záměru ukázat co nejvíce, se občas stal "guláš". Přesto si myslím, že materiál byl vybrán dobře. K určitým zmatkům přispěla režie. Průvodní slovo

bylo pojato příliš pateticky, někdy až příliš politicky, v jediném vstupu konferenciérky se například současně objeví témata: děvčata, láska, volnost, pravda, vlast a Bůh. To je snad příliš.

Strukturu scénických programů doplňovaly výstavy: Tibor Koblíček - autorská výstava v budově pošty, Krása v krojích zakliata. *Ludový odev a scéna* - z celoživotní tvorby Š. Kišové v Liptovském Mikuláši, Ja som dobrý řemeslník - výstava ze muzejních a galerijních sbírek zaměřená tematicky na oblast tradiční řemeslné a domácí výroby v dílech současných neprofesionálních řezbářů, Slovenská pieseň - dřevěné plastiky v areálu festivalu v rámci cyklu Kresané do dreva. Součástí programové struktury bylo také předvádění řemesel a prodej výrobků lidové rukodělné a umělecké výroby.

Pořady byly po organizační stránce vcelku dobře zajištěny. Zcela zásadní připomínky lze vznést ke kvalitě ozvučení, které v některých momentech bylo zoufalé. K úrovni celého festivalu také málo přispělo velké množství odpadků, málo košů na ně a vskutku vysokohorská úroveň cen ve Stáncích. Problematické bylo letos pravidelné zpoždění při začátcích pořadů. To spolu s neúčastí některých účinkujících mělo za následek posuny v začátcích následujících programů, někdy i krácení nebo formální náplň pořadů. Z toho plyne, že raději zvážit množství programů a zvýšit důraz na jejich propracovanost. I přes tyto připomínky je třeba říci, že 42. ročník Folklórního festivalu ve Východné nezástal nic dlužen své tradici a pověsti a může být i nadále výzvou k následování.

Jan Krist

FOLKLÓRNY FESTIVAL MLADÝCH PRE MLADÝCH KOLIESKO - KOKAVA NAD RIMAVICOU

Keď skrsol pred piatimi rokmi medzi študentami, dnes už čerstvými absolventmi Katedry folkloristiky a regionalistiky, nápad zorganizovať si "svoj" festival, pravdepodobne si nepredstavovali, že sa behom takého krátkeho času stane pevným dátumom v kalendári folklórnych festivalov na Slovensku.

Katedra folkloristiky a regionalistiky na Vysokej škole pedagogickej v Nitre pripravuje budúcich učiteľov, výchovných pracovníkov, organizátorov miestneho kultúrneho života. Už pri prijímaní záujemcov o toto štúdium, musia budúci študenti preukázať záujem, určité znalosti a aktívny prístup k prejavom tradičnej ľudovej kultúry. Z celého Slovenska tak do Nitry prichádzajú mladí muzikanti, tanečníci či speváci. Vo veľkej väčšine prichádzajú so skúsenosťami z práce vo folklórnych súboroch či folklórnych skupinách v mieste svojho bydliska. Niektorí z nich však mali ambície vytvoriť vlastné scénické programy. Zároveň chceli prísť v scénickom folklorizme s niečím novým, ponúknuť divákovi sami si odskúšať alternatívne pohľady na spracovanie folklóru, než aké sa vykrýštalizovali na folklórnych festivaloch a prehliadkach v uplynulých desaťročiach. Snahou týchto ambiciózných mladých ľudí bolo vyskúšať si okrem tvorby i organizačné schopnosti pri zabezpečení bezporuchového chodu štvorďnovej akcie. Spiritus movens festivalu so symbolickým názvom *Koliesko* bol i je študent (dnes už tiež čerstvý absolvent) Ivan Murín, rodák

z Kokavy nad Rimavicou, ktorý okolo seba sústredil spolužiakov a postupne i mladších konškolákov K. Košťalovú - Golianovú, M. Onufrákovú, sestry Jágerové, S. Bajžíkovú, R. Andrisa ai. Študenti neostali vo svojej snahe osamotení - veď pomocnú ruku, predovšetkým v organizačnom zabezpečení im podali pracovníci kokavského Obecného úradu a Regionálneho kultúrneho strediska v Lučenci s veľkou podporou starostu obce O. Bálinta. Pedagógovia katedry neostali bokom, ba práve naopak: radou, konzultáciami, kritikou i napríklad vedením študentských seminárov vlastne pomáhajú študentom overovať si v praxi poznatky, získané na prednáškach a seminároch s tematikou folklorizmu počas štúdia. Na neposlednom mieste treba však uviesť, že finančnú ťarchu tohoto podujatia pomáha znášať každoročný príspevok z nadácie Matice slovenskej *Prebudená pieseň* a v osobe jej správcu V. Kysela, skúseného pracovníka na poli folklorizmu, našli študenti poradcu i spolupracovníka.

Nuž do akej koncepcie sa vypracoval tento študentský festival a čo ponúkol návštevníkom tohoto roku? Sústredím sa predovšetkým na tie podujatia, ktoré považujem za obohatenie v rámci folklorizmu, ostatné spomeniem kvôli úplnosti informácie. Program festivalu sa začal už vo štvrtok 8. augusta vernisážami výstav a to hneď štyroch: hostiteľská obec si výstavou *"400 rokov erbu, pečate a pečiatok obce Kokava"* pripomenula svoju bohatú históriu, keď prvé písomné záznamy pochádzajú z roku 1279. Komorný priestor miestnej synagógy výborne poslužil na výstavu kresieb - portrétov fujaristov od D. Teplického (1933 - 1986) a výstavu R. Andrisa

Ornamentika fujár, ku ktorej by boli určite návštevníci privítali informačný bulletin. Foyer kultúrneho domu, akéhosi komunikačného uzla festivalu, zdobila výstava fotografií nestora slovenských fujaristov Juraja Kubinca objektívom kokavských rodákov S. Repčoka a R. Schilla. Výstava a program *Spomienky na Juraja Kubinca* boli pripomenutím desiateho výročia od smrti tohoto výrazného nositeľa regionálnej hudobnej tradície - speváka, fujaristu i výrobcu fujár, ktorý zomrel vo veku 96 rokov a za svoj bohatý život vychoval vo svojich synoch následníkov v hre na fujaru. Program *Muzikanti* predstavil v komornom prostredí sály domu kultúry výrazných interpretov - muzikantov strednej a mladšej generácie z rôznych oblastí Slovenska a nadviazal tak na minuloročný zámer predstaviť interpretov - spevákov. Nočné hodiny využili mladí i starší účastníci festivalu na priateľské posedenie pri ohni. Program festivalu sa naplno rozbehol v piatok a až do neskorého nedeľňajšieho popoludnia mali miestni obyvatelia a návštevníci možnosť i zásluhou priazne počasia poučiť sa, zabaviť sa, ba i aktívne sa zapojiť do programu. Už tradičné *Študentské rozhovory* sú vlastne seminárom, kde majú študenti možnosť predniesť referáty z tém, ktoré spracúvali napr. ako svoje ročníkové či záverečné práce na katedre a v diskusií, ktorú vedie pedagóg, folklorista a teoretik folklorizmu doc. PhDr. M. Leščák, CSc. obhájiť výsledky svojich prác. Tohto roku sa seminár konal mimo centra diania, v jednom z miest ubytovania, čo znemožnilo voľnejší prístup pre všetkých možných záujemcov. Minulého roku sa seminára zúčastnili študenti z Poľska a z Maďarska, tohoto roku z Kanady a určite

by bola vzájomne prospešná výmena názorov a poznatkov so študentami z Českej republiky - sú na festivale očakávaní. Programom z dielne mladých bola platóčná večerná *Folklorná scéna*, kde zostavovateľ I. Murín preplnenému publiku predstavil temer všetky dnes aktuálne prístupy k scénickému stvárneniu folklóru, pričom ideou programu bola konfrontácia autentickej (resp. minimálne štylizovanej) podoby a vyššieho štádia štylizácie až po fúzie s inými žánrami umenia. Brillantným stvárnením tejto idey bolo vystúpenie ženskej speváckej skupiny z Kojšova a speváckej skupiny nitrianskych študentiek Podenky s tými istými piesňami alebo sólistické vystúpenia súborových tanečníkov so snahou zachovať regionálny a individuálny tanečný štýl konkrétnych pôvodných nositeľov zo Zemplína či Podpoľania, od ktorých sa títo tanečníci "učili". Veľmi pestrý a bohatý program dal mnoho podnetov na uvažovanie nad folklórom ako objektom alebo nástrojom umeleckého stvárnenia a jeho významu pre dnešných mladých ľudí. Prijemnou, ba priam priateľskou atmosférou ovládol publikum program ďalšieho čerstvého absolventa R. Andrisa *Fujaristi*, kde zaujímavo i vtipne rozprávali, ale hlavne perfektne hrali a spievali ľudia, ktorí o fujare a s fujarou žijú. Mimoriadnu atmosféru vyvolalo i nočné vystúpenie hostí zo Švajčiarska pod názvom Naturtonmusik. G. Widmer a W. Grim svojimi voľne improvizovanými kompozíciami ezoterickej hudby hrou na fujare a didjeridu, čo je nástroj severoaustrálskych domorodcov vyvolalo u poslucháčov zvláštny zážitok, ktorý iste vyplynul i z ich rešpektovania špecifik a tvorivého využitia daných nástrojov.

Oblasť výtvarného folklorizmu naplnila *prehliadka odevných modelov pre mladých*, ktorých tvorkyne sa citlivo a s vkusom inšpirovali tradičným ľudovým odevom. Už tradičným podujatím sú *Kokavské dvory*, čo sú vlastne miestne pohostinstvá, kde sa možno po celý čas konania festivalu v interiéri či na dvore občerstviť na tele i na duchu - tradičnými jedlami i pitím, ale hlavne vidieť a možno i skúsiť rezbú do dreva, paličkovanie, výrobu hračiek, či fujary.

Škola spevu a Škola tanca sú navštevované a deti, mladí i starší ľudia z nich odchádzajú bohatší o znalosť ďalšej ľudovej piesne či tanca, ale i so zážitkom spoločnej pohody s dovedy neznámymi ľuďmi. Tohtoročnú "lekciu" spevu suverénne viedla študentka A. Jágerová a zasvätila "škôľkov" do interpretačných a štylových tajov piesne z horských oblastí Slovenska. Školu tanca, tentoraz z Podpoľania doprevádzala hudba J. Hazlingera a títo vynikajúci muzikanti vytvorili výbornú náladu pred nočným programom Naturtonmusik v miestnej synagóge.

V amfiteátri na dvore miestnej školy sa konali "festivalovejšie" programy - v sobotný večer vystúpili členovia folklórnych skupín z oblasti Hontu a predstavili tradičnú kultúru jeho stredného pásma. V nedeľné popoludnie minulého roku Kokavčania a ich hostia obdivovali Lúčnicu, tohoto roku vystúpili súbory *Železiar z Košic* a *Marína z Zvolena*.

Na záver už len spomeniem, že v programe Kolieska '96 bola večerná zábava pod holým nebom, promietanie filmu *Rodná zem*, predaj publikácií, mg-kaziet a ľudovoumeleckých výrobkov, diskusné kluby a ozvláštnením bolo i nočné preberanie na fujarách zo striech okolo námestia. Je toho dosť,

čo stihli študenti vymyslieť, no hlavne dotiahnuť do podoby, ktorá tomuto festivalu vtlačila pečat' tvorivosti, snahy o poctivý prístup k robote a to všetko v atmosfére pohody a súzvuku a miestnymi občanmi i návštevníkmi.

Hana Hlôšková

MILOTICE 1996

Počasí málo letního léta roku 1996 XVIII. národopisnému festivalu "Milotice 1996", pořádanému ve dnech 9. - 11. srpna, přálo. Po celé tři dny nezapršelo a kromě pátečního večera bylo teplo, dokonce i při sobotních nočních pořadech. A bylo čemu přát, pečlivě připraveným a většinou atraktivním pořadům by případné stěhování do stísněných prostor Obecního kulturního domu jistě podstatně uškodilo.

V zahajovacím pořadu festivalu se v pátek na pódiu vinohradnického areálu U Šidlen představily dvě mladé cimbálové muziky - ZUŠ v Dubňanech a Kalina z Milotic - a nadaní dětští instrumentalisté bratři Čarkovi z Viskoše. Pořad dokumentoval soustavnou péči, kterou věnují členové dospělých muzik, v tomto případě Pavel Varmuža a Miroslav Uříčář, výchově těch, kteří se po nich stanou nositeli tradice. Ostatně zařazení pořadu na úvod festivalu a jeho výmluvné spojení do jednoho večera s Klenotnicí svědčí o tom, že i programová rada je si vědoma důležitosti této mravenčí práce pro budoucnost.

Klenotnici pojali její autoři (Jan Pavlík a Josef Varmuža ml.) netradičně. Přednost dali klenotnickému písňovému a hudebnímu materiálu a nebáli se jej svěřit i interpretům mladším (ba někdy velmi mla-

dým) a nebáli se zařadit i zpracování, která sice svým duchem zůstávala v tradici, ale pojetím je posouvala blíže k současnosti. A tak jsme se mohli potěšit nejen výkony představitelů starší a střední generace, jako jsou Amalie Kristová z Milotic, Hedvika Varmužová z Mistřína, Kliment Navrátil z Kyjova a další, ale i talentovaných zpěvaček Miroslavy Lungové ze Skoronice a Lenky Šrahůlkové z Kyjova, zajímavým pojetím a instrumentací cimbálové muziky Hudci z Kyjova a objevným zpracováním verbuňku Hromy bijů Varmužovou cimbálovou muzikou ze Svatobořic - Mistřína. Nepřilíš šťastně však byla vybrána obě taneční čísla a pořad nevycholil v poslední části, jak by se očekávalo, protože to nejlepší bylo někde uprostřed.

Novinkou letošního festivalu byl sobotní pořad *Odpoledne na zámku*. Byl propojen s tradičním *průvodem*, který byl uzavřen na čestném nádvoří zámku *předáním dožínkových věnců* z jednotlivých zúčastněných obcí starostovi Milotic. Na ně navázaly programy, které probíhaly současně nebo téměř současně v různých prostorách: loutkové divadlo, vystoupení dívčích a ženských sborů na vnitřním nádvoří, koncert dechové hudby Miločanka na jedné z teras a vystoupení mužských sborů v zámeckém parku kolem kašny a vstupu do něj. Sama o sobě dobrá myšlenka - pro každého něco - přinesla však sebou neustálé přecházení nádvůrů z prostoru do prostoru, roztržnění jejich zájmu a v neposlední řadě i rušení některých programů. Za této situace dívčí a ženský zpěv ve vnitřním nádvoří bez zvukové aparatury skoro zanikl. Nejvíce se prosadily děti a mužské sbory, kterých se tu sešlo sedm. Střídaly se po písni a tak vzniklo napětí jakési nevyhlášené soutěže, která při-

táhla diváky. Škoda, že sbory nebyly aspoň stručně představeny.

Večerní sobotní pořad v areálu U Šidlen měl název *Od Třech králů po Štěpána* a autoři (Jan Krist a Pavel Petružela) v něm sledovali sepětí tradičních folklorních výtvorů s pracovními příležitostmi zemědělského roku. Spojení písně a tance s danou pracovní příležitostí bylo v některých případech velmi volné, jak vlastně ani jinak nemohlo být. Podařilo se představit většinu obcí jižního Kyjovska, Vracov a Kyjov nad to. Jako celek byl pořad zdařilý i když jednotlivé výkony byly kolísavé úrovně. Velmi svěží byly vstupy souboru Javor z Kyjova (práce na louce), mužského sboru a Slováckého krúžku z Milotic (stavění mandele, pletení povřísel a zabijačka) a Drmolice z Dubňan (okopávání, fugarování obilí a loupání fazolí).

Tradiční *Nokturno nad vinohrady* na prostranství mezi vinnými sklepy uzavřelo sobotní pořady. Autorem Jaromírem Nečasem neformálně a zasvěceně vedený a komentovaný program představil kromě talentů z Kyjovska hosty - Magdalenu Múčkovou ze Strážnice, Horňáky Františka Okénku a Martina Hrbáče (ten byl vyvolán k účinkování z obecenstva), Václava Kovaříka z Brna a Jaroslava Kovaříka z Kobyli. Místo ohlášené Cimbálové muziky Jury Petřů z Kyjova je doprovázela muzika (za účasti některých Petrovců) improvizovaně poskládaná, o to však k hostujícím sólistům pokornější a citlivější.

V neděli pokračoval program až odpoledne v areálu U Šidlen. Prvým byl pořad autorů Pavla Petružely a Josefa Varmuži ml., nazvaný *Naši jubilanti* a věnovaný jednak dvacetileté činnosti Cimbálové muziky Mojmirá Vlkojana z Vracova, jednak padesátinám Josefa Varmuži st., zakla-

datele a vedoucího rodinného týmu muzikantů a sólistů Varmužovy cimbálové muziky ze Svatobořic - Mistřína. Autoři se zřejmě pořádně nedomluvili a tak jsme vlastně shlédli dva programy odlišné invence a stavby: padesátiminutový (!), věnovaný vracovským za spoluúčasti tamního mužského sboru a souboru Marýnka, a čtyřicetiminutový o druhém jubilantovi. Ten první nevybočoval z rámce běžných souborových programů, místy byl dokonce nudný, některá taneční čísla Marýnky by potřebovala dotáhnout skladebně i technicky. Ten druhý zaujal upřímností výpovědi autora a komentátora, syna jubilantova, a vysokou kvalitou i vnitřním nábojem všech uvedených hudebních a pěveckých čísel. Stal se tak důstojným pandánem páteční Klenotnice, rozvedením a potvrzením kvalit v ní naznačených na jednom konkrétním příkladu.

Kvalitní tečkou za festivalem byl následující profilový pořad Slováckého souboru z Kyjova, nazvaný *V tem kyjovském poli*. Autoři Milan Pokorák a Jiří Petřů spolu s dalšími souborovými tvůrci ukázali, co všechno znamená pevné zakotvení v domácí tradici. Ostatně členové a soupoutníci kyjovského souboru se vytečně představili i v páteční Klenotnici.

Na milotickém festivalu si vážím, že neustupuje od svého regionálního zaměření na kyjovské Dolňácko a že dokáže tento svůj program naplňovat vždy nově. Neobyčejně šťastné rozvržení hlavních nosných programů, za něž v tomto ročníku považuji Klenotnici, pořad *Od Třech králů do Štěpána* a druhou část pořadu Naši jubilanti, do tří dnů, a vytvoření nového typu pořadu v *Odpoledni na zámku*, jsou toho dokladem.

Jan Miroslav Krist

MFF XXVII. LIPTÁLSKÉ SLAVNOSTI 23. - 25. srpna 1996

Byl jsem v Liptále poprvé a byl jsem příjemně překvapen promyšleně a vkusně vybudovaným areálem s možností rychlého přesunu programu pod střechu v případě nepříznivého počasí. Avšak kromě pátečního družebního večera zahraničních a dalších hostujících souborů s domácím souborem Lipta toho nebylo naštěstí třeba. U družebního večera se musím pozastavit: zatímco zahraniční soubory při svých muzikách tancovaly spolu s ostatními účastníky své národní tance a taneční hry, domácí soubor se nejdříve prezentoval balkánskými koly, pokračoval východoslovenskými karičkami a čardáši maďarsko-cikánské provenience (aspoň co do hudebního provedení a repertoáru) a teprve pak přešel na valašský repertoár, aby ho však brzy vystřídal tanc slováckými. A přitom je Valašsko na taneční hry a zábavné tance tak bohaté!

Festival byl nabit programy: v sobotu jsem jich napočítal osm vč. oddechového koncertu dechové hudby Polančanka, startu horkovzdušného balónu a otevření výstavy (vosková batika Zdeny Kristové z Brna, práce řezbáře Václava Pítroně z Hranic na Moravě a skla z valašských skláren), v neděli šest vč. průvodu a závěrečné lidové veselice. A nebylo proto jen poněkud nejistým počasím, že na některých pořadech (zvláště dětských) bylo diváků málo.

Slabá byla účast diváků, ale i účinkujících, v sobotní dopolední volné přehlídce sólových párů s tancem starodávným, na niž navazovala volná vystoupení zahraničních souborů.

Poutavě sestavený a dobře vygradovaný první sobotní odpolední pořad byl nazván *Tanec hrou* (autorky Pavla Knebllová a Jitka Macková) a věnován tedy souborům dětským. Zaujali především chlapci z Malé Lipty II s odzembem (zde bylo několik výrazných talentů, o nichž možná ještě uslyšíme) a chlapci z Jičinačku. Obě Malé Lipty zapůsobily přirozeným dětským projevem, zatímco většina úprav Šumavánku z Klatov a Jičinačku z Jičina příslušela spíše souborům dospělých.

V dalším volném vystoupení zahraničních souborů, nazvaném *Pozdravy zahraničních přátel* (autor František Synek), vynikl italský I nuovi Zampognari z Catanzaro v Calabrii svižnou a vkusnou taneční skladbou inspirovanou pracemi při sklizni a mlácení obilí. Cholajnici z Bielsko Biela v Polsku jsou mládežnickým souborem prezentujícím folklor podtatranských gorálů, avšak nepřiliš přesvědčivě. Turecký Cagdaš z Istanbulu nevybočil svým výkonem nad rámec ostatních tureckých souborů, které jsme u nás dosud poznali.

V sobotním večerním pořadu *Neseme vám pohodu zpěvem a tancem* (autor František Synek) Valašsko reprezentoval Krušpánek z Prahy, český folklor Šumava z Klatov a zbytek pořadu tvořily zahraniční soubory: již vzpomenuť Cholajnici, I nuovi Zampognari a Cagdaš, dále maďarský Néptanckör ze Sárváru, francouzský Cercle Celtique z Mériadece a španělský Noceu z Trubia z asturské provincie Oviedo. Všechny tři poslední jmenované se důstojně zařadily po bok souboru italského, byly jako on prosty snahy po laciném show a divák jim musel uvěřit, že uvádějí písně a tance svého domovského regionu, k nimž

mají hluboký vnitřní vztah. Pořad byl neplánovaně ukončen skupinou vysokoškolských profesorů a studentů z jižní Koree, která přijela na festival jako diváci, ale v průběhu pořadu požádala, aby mohla uskutečnit improvizované vystoupení, které sestávalo ze zpěvu a chorovodového tance, do něhož zapojila účinkující z ostatních souborů i diváky.

Nedělní dopolední pořad, volná vystoupení se sólovým starodávným a volná vystoupení dětských souborů (autor Petr Lederer, byl autorem i obdobného pořadu sobotního) neměl téměř diváky. Starodávný byl uveden v úvodu a závěru pořadu, vždy v podání jednoho z párů pražského Krušpánku. Kromě Jičinačku a Šumavánku zde vystoupil turecký Cagdaš, který na tomto festivalu díky svému mládežnickému složení hrál dvou roli souboru dospělého i téměř ještě dětského.

Ještě před průvodem zahájil nedělní odpoledne *Program hostů* - volná vystoupení Néptanckör, Noceu a Cercle Celtique. Slavnostní průvod ukončoval každý soubor na pódiu areálu slavností a přešel plynule ve vystoupení mažoretek Carmen ze Zlína (které průvod uzavíraly). Chápu snahu štábu festivalu program nějak "ozvláštnit", ale tento způsob se mi nezdá příliš šťastným. Produkce sólového páru (mažoret ! a mažoretky) byla téměř trapná.

Hlavní pořad festivalu nesl název *Kroj jako znak* (autor František Synek). Podle mého názoru nesplnil ani to, co sliboval název (nebylo nikde vysvětleno, proč je lidový kroj také - a dnes stále více - znakem a v návaznosti z jakých kořenů vyrostla jeho podoba), ani náležitosti běžné krojové přehlídky (o různými příležitostmi podmíněných variantách jednotlivých

typů kroje se většinou jen mluvilo, aniž byly demonstrovány - a to i u kroje domácího). Jinak to byl právem hlavní pořad festivalu: přinesl největší počet souborů (kromě již jmenovaných souborů zahraničních a Šumavy z Klatov přibyl host odjinud z Moravy - Slováký soubor z Milotic) vč. konečně většího zastoupení Valaška (sbor žen z Velkých Karlovic, Bača z Valašského Meziříčí, senioři i současná sestava domácí Lipty, již vzpomenutý pražský Krušpánek), měl dobrou gradaci a spád. Nejvíce mne zaujal maďarský Néptanckör výbornou evokací vesnické taneční zábavy, decentní a roztomilí keltští Francouzi, důstojní Španělé, klenotnicový projev velkokarlovických žen, vervní, z nitra vyrůstající a proto strhující taneční projev seniorů Lipty.

Divácky vděčným a z regionu vyrůstajícím je nápad učinit součástí festivalu Řezbářské dny. Pořadatelé na ně pozvali lidové řezbáře (pozvání vyhověli Oldřich Unar a Zdeněk Matyáš z Valašských Klobouk, Ladislav Borák z Velkých Karlovic a již uvedený Václav Pitroň), kterým dali k dispozici materiál a kteří v areálu slavností před zraky diváků po celý festival vytvářeli svá díla, jež zůstávají součástí takto zřizované stálé a předpokládá se, že v budoucnosti stejným způsobem dále rozšiřované sbírky v Liptále.

Organizace festivalu vč. zajištění občerstvení byla dobrá. Organizátory jsou nadšení, obětaví, milí a pohostinní lidé, kteří mají plnou podporu obce a jejich představitelů, ostatně se na přípravách i realizaci aktivně spolupodílejí.

Festival byl před dvaceti sedmi lety založen jako regionální, tedy valašské slavnosti. Přehlédneme-li program letošního ročníku vcelku, vidíme, že naprostou převahu tu měly soubory

zahraniční (byť dobře vybrané) a hosté z jiných krajů naší vlasti, valašského tu bylo poskrovnu. Připočteme-li k tomu některé momenty "ozvlášťující", vtírá se otázka - je tato cesta, kterou se mají naše regionální festivaly ubírat? Neměli bychom se spíše snažit v každém regionu proniknout hlouběji do domácího folklorního materiálu, objevovat a oživovat neznámé či málo známé tvory, více a citlivěji pronikat do jeho charakteru? A neměli by být na našich festivalech hosté jen tím kořením, které dává více vyniknout domácímu? Předkládám tyto otázky jako námět k obecnější diskusi.

Jan Miroslav Krist

TÝDEN BESKYDSKÉ KULTURY V POLSKU 1996

Na pozvání polské sekce CIOFF a vojvodského kulturního střediska v Bielsko - Bialé jsem se zúčastnil 33. Týdne beskydské kultury, pořádaného pod patronací polského ministra kultury a umění. Účelem návštěvy byla vedle shlednutí festivalových programů i prohlídka amfiteátrů ve střediscích Wisła, Szczyk a Żywiec, a diskuse s představiteli polské sekce CIOFF a vojvodského kulturního střediska o společném česko-polském pořádání 3. světové folkloriady v roce 2004. Prohlídka uvedených amfiteátrů (se zastřešenými pódii) přinesla podněty pro upřesnění textu žádosti české a polské sekce CIOFF o jejich pověření uspořádat třetí světovou folkloriadu v České republice ve Strážnici a v Polsku v Żywiciu. Na základě zmíněných diskusí byla společná česko-

polská žádost předána výročnímu kongresu CIOFF v San Juanu v Portoriku.

Letošní 33. ročník Týdne beskydské kultury tvořily dva základní okruhy programů: *Festival Folkloru Górali Polskich* ve dnech 27. - 30. července a *7. Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne* ve dnech 31. července až 4. srpna, uskutečněné v několika festivalových střediscích polských Beskyd. První část programů přinášela obraz tradiční kultury horských regionů Polska, předváděný jak vesnickými skupinami v co nej autentičtější podobě, tak i vesnickými a městskými folklorními soubory, usilujícími o umělecké ztvárnění jednotlivých folklorních prvků. Úroveň folklorních souborů stejně jako autentické projevy vesnických skupin a sólistů hodnotila reprezentativní porota, která navíc hodnotila i odborný a umělecký přínos vedoucích souborů a jejich spolupracovníků. Snaha pořadatelů představit každoročně svět obřadů, svátků, zábavy i práce horských vesnic se setkává s pozoruhodným zájmem diváků, kteří na zaplněných amfiteátrech vydrží se zájmem sledovat až šestihodinová vystoupení. Jednotlivé pořady nebyly koncipovány do dramaturgicky propracovaných celků - jako například ve Strážnici - nýbrž byly ad hoc sestaveným sledem vystoupení s určeným limitem pro všechny účinkující.

V letošním roce se zúčastnilo Týdne beskydské kultury v obou hlavních programech 65 souborů a skupin z Polska a 25 folklorních souborů ze zahraničí, kteří vystoupili na 53 koncertech před více než 200.000 diváky, i když deštivé počasí příliš festivalovému dění nepřálo. Součástí tohoto pozoruhodného kulturního projektu byly také semináře a kolokvia folkloristů, vedoucích souborů, a k zázemí festivalu

patřily i výstavy a prodej lidových výtvarných prací. V rámci prodáváného občerstvení se objevovaly i speciality lidové kuchyně regionu.

Významnou pomoc pro zabezpečení tak velkých festivalů představuje sponzorská spolupráce podniků, ale i tiskových a rozhlasových stanic. Loga hlavního sponzora a propagační materiály ostatních sponzorů nebyla umístěna jen v návštěvnickém zázemí, ale i přímo v amfiteátrech. Zdá se, že v Polsku stejně jako u nás snaha o zviditelnění sponzorství přesahuje esteticky přiměřenou hranici. Domnívám se, že v tomto ohledu méně přináší víc.

33. Týden beskydské kultury prokázal, že péče o tradice lidové kultury, jako malé avšak důležité součásti národního kulturního dědictví, je v Polsku na vysoké úrovni a setkává se s porozuměním společnosti v duchu Doporučení k ochraně tradiční kultury, přijatého v roce 1989 generální konferencí UNESCO. Spolupráce Ústavu lidové kultury a České národní sekce CIOFF s pořadateli polských folklorních festivalů bude přínosem i k naplňování zásad zmíněného Doporučení.

Josef Jančář

KONFERENCE CIOFF O DĚTSKÉM FOLKLÓRU

Ve dnech 15. - 21. srpna 1996 se uskutečnila mezinárodní konference o významu tradiční lidové kultury pro současné děti, kterou uspořádala maďarská sekce CIOFF. Účastníky konference přivítal horský zámek Kókapu, uprostřed krásné, prý v Maďarsku nejkrásnější krajiny Zemplén.

Hlavní slovo měli na konferenci hostitelé. Přednesli soubor referátů, promyšleně na sebe navazujících, a podali tak obraz o tom, jak se mládež v jejich zemi může seznamovat se všemi žánry tradiční lidové kultury. Ve druhé polovině 80. let vznikl projekt, jehož výsledkem jsou podrobně propracované učební osnovy, plány, metodické příručky i učebnice s folklórním materiálem, ale především se takto propracovaný komplex stal součástí osnov mateřské a základní školy. Takže všechny maďarské děti poznávají tradiční lidovou kulturu ve všech souvislostech historických a regionálních. Učivo je zaměřeno nejen na zdravé děti, ale i na děti postižené. Smyslem výuky je nejen poznatková a dovednostní složka, ale především složka výchovná, zejména citová. Nejnadanější děti mohou přecházet do nově vzniklých škol, které mají vedle základních všeobecně vzdělávacích předmětů i rozšířenou výuku z oblasti lidové kultury, přičemž se již žáci podle svého zájmu a talentu specializují buď na hudbu, či tanec nebo na tradiční lidovou výrobu. Zajímavý byl postřeh, který se týkal mateřské školy. Poznáváním říkadel, her a pohádek vlastní země, se děti učí vlastnímu jazyku, aby si osvojily rytmus, intonaci.

Ze zahraničních referujících zaujal příspěvek z Chorvatska. Naznačil problém výchovy adolescentů, neboli jak žít s tradicí v tomto věku. Chorvatské školy postavily jako základní úkol etickou výchovu na základě křesťanských tradic a jejich odrazu v tradiční lidové kultuře. Také zde vznikla učebnice s tímto zaměřením. Němečtí referující si stěžovali na negativní změny, které nastaly po roce 1989, kdy byly zrušeny domy dětí, v nichž se mohly děti dříve s folklórem seznamovat.

vat. V našem příspěvku jsme se zaměřili na informaci o projektu Domov očima dětí, v němž jsme mimo jiné informovali o výsledcích výzkumu, který se uskutečnil v loňském roce ve Strážnici a v němž zejména děti z Maďarska velmi dobře obstály. K příspěvku se otevřela rozsáhlá diskuse. Vlastně tak náš příspěvek potvrdil smysluplnost maďarského projektu a úsilí vložit tradiční lidovou kulturu do života současných dětí.

Všechny referáty, a není možné se o všech zmiňovat, byly předneseny v přátelské a pozorné atmosféře. Nijak nerušily proudy deště za okny zámku, ani pískání bizarního výletního vláčku, který projížděl tunelem doslova pod zámkem.

Alena Schauerová

VÝSTAVA "HAJEJ DÍTĚ, KOLÍBU TĚ"

Do řady tématických výstav jimiž pracovníci Souboru lidových staveb Vysočina pravidelně obohacují program muzea v přírodě na Veselém kopci u Hlinska, se úspěšně zařadila i ta poslední s názvem *"Hajej dítě, kolíbu tě"*. Omezené prostorové možnosti přiměly autorku scénáře Ilonu Vojancovou soustředit jádro výstavy do vstupní budovy s následným pokračováním v dalších objektech. Vzhledem k tomuto dispozičnímu řešení si výstava nečinila nárok na vyčerpávající obraz dané problematiky a soustředila se především na dětské oděvní součástky a doplňky spojené s narozením, křtem, úvodem. Ojedinelým exponátem v této řadě byl křestní vínek z Herálce datovaný rokem 1862. Jako doplněk se přímo nabízela široká škála

dřevěných horáckých hraček, čehož autorka v uměřeném výběru využila. Za zmínku zde stojí tradiční "válek" - tj. soustružené mimino v zavinovačce, který je v našich sbírkách zastoupen pouze sporadicky. Celek dotvářely obligátní, ale dobře volené dobové fotografie. Vystavené předměty pocházely z depozitářů SLS Vysočina, Městského muzea v Hlinsku, Městského muzea v Chrudimi a Východočeského muzea v Pardubicích. Instalace byla potvrzením nastoupeného trendu, neboť zvykoslovné problematice se tato instituce věnuje soustavně již delší dobu. Drobné instalace vázící se k rodnému a výročnímu cyklu tak každoročně oživují interiéry jednotlivých objektů. Navíc bývají tématicky spojeny s vystupováním folklorních souborů v samotném muzejním areálu, což jeho návštěvníci s povděkem kvitují.

K výstavě se váže i drobná publikace s názvem "Od svatby ke kolébce", kterou vydal Památkový ústav v Pardubicích za přispění Ministerstva kultury České republiky a Národopisné společnosti československé, jejíž autorkou byla opět Ilona Vojancová. Jedná se o materiálovou studii založenou na srovnání archivních pramenů s vlastním terénním výzkumem, doplněnou citacemi z odborné i krásné literatury. Hodnocení vychází z prací hlineckého rodáka K. V. Adámka - badatele a organizátora národopisného života na Vysočině na konci 19. století. Již z názvu jednotlivých kapitol (Námluvy a satební smlouvy, Svatba, Satební hostina, Stěhování a čepení nevěsty, Narození dítěte, Výchova dětí) je patrné široké spektrum obřadů, obyčejů, magických praktik udržovaných na Horácku. V tomto kontextu věnuje autorka pozornost i dokladům z okruhu tradičního oděvu a stravy. Zajímavým

materiálem jsou přitom citace ze satebních smluv a z Protokolů zkoušek snoubenců, které dávají nahlédnout do společenského života a mezilidských vztahů v minulém století. Stranou zájmu nezůstal ani proces vytrácení obřadní složky ze života na venkově s odkazem na současný stav.

Brožura je doprovázena bohatou fotografickou dokumentací, pestrou kresebnou přílohou s rekonstrukcemi vybraných artefaktů, receptářem na přípravu tradičních jídel, návody na zhotovení ozdob i citací zcela aktuálního návodu "Jak si zajistit spokojené manželství".

Vojancová Ilona: Od svatby ke kolébce, Pardubice, 1995, 24 stran, náklad neuveden.

Hana Dvořáková

ROŽNOVSKÁ VÝSTAVA MALOVANÉHO NÁBYTKU

Po celou letní sezónu probíhala ve výstavní síni, nacházející se v přízemí sýpky z Heřmanic prezentace vybrané části muzejní sbírky malovaného nábytku. Autorka libreta - Emilie Haroková výstavou navázala na první díl zveřejnění mimořádně rozsáhlé nábytkové kolekce, jakou muzeum disponuje, která byla věnována sedacímu nábytku (v roce 1993).

Autorka instalaci symbolicky uzavírala své mnohaleté úsilí vybudovat v tezauru muzea skutečně reprezentativní kolekci, odpovídající typologicky, místopisně i časově celé sběrné oblasti muzea a jeho dalším instalačním záměrům. Úkol, který si před více jak dvaceti lety předsevzala, byl nemalý: připravit nejen dokumentačně, ale

zejména sbírkově takový soubor, který by ve většině případů poskytl odpovídající nábytkové kusy nejen do interiérů venkovských domů, ale také do objektů, jež mají být součástí připravované rekonstrukce starého rožnovského náměstí v areálu Dřevěného městečka. Jak minulé, tak zejména letošní výstava ukázala, že se svého úkolu zhostila s úspěchem. Samotná prezentace nebyla, stejně jako v minulých letech, úkol snadný a absence přijatelného výstavního prostoru v rožnovském muzeu nabývá vzhledem k potřebám návštěvního provozu charakter vady na kráse. Stalo se již obvyklým, že při recenzi muzejních výstav prezentujících obsahově závažná témata, žerhají autoři na nedostatečné možnosti, jaké poskytuje vystavovaným předmětům prostředí historického hospodářského objektu. Potíže s elektroinstalací a zabezpečovacím systémem, rozpaky nad řešením povrchu stěn, podíí a způsobem instalace doprovodných materiálů se ozývají pravidelně, u tak náročného materiálu, jakým bezpochyby malovaný nábytek je, nabývají povahy zásadní, neboť jejich vyřešení by ulehčilo autorce i vytvářím práci a divákovi poskytl ještě větší radost ze špičkových exponátů. I přes tyto danosti poskytuje autorka všem neobyčejný estetický zážitek, který je pro zvědavce doplněn o řadu informativních textů a ilustračních fotografií.

Sbírka malovaného nábytku rožnovského muzea obsahuje více jak 350 kusů a vedle dokladů z posledních desetiletí 18. století v ní najdeme širokou škálu truhel, skříní, skříněk a polic majících svůj původ v dílnách celé sběrné oblasti muzea až do počátku 20. století. Sběrná oblast muzea a dlouhodobě připravovaná

výstavba těšínské části muzea vedla ke sbírání nejen na Valašsku, jako tradiční oblasti akvizic, ale také na Těšínsku, Jablunkovsku a Frýdecku tedy v oblastech známých svou výrobou malovaných truhel (Stránská, Pfaffová aj.). Tato tématická i místopisná rozmáchnost se odráží i v počtech a zejména kvalitě vystavených souborů. Úvodní část, po seznámení s historií výzdoby nábytku malbou, je věnována truhlám, policím a skříňím, které byly získány na Rožnovsku (prezentováno na 50 kusů). Mezi nimi jsou i jedny z nejstarších datovaných truhel - z r. 1790 z Rožnova - Lázu, z r. 1796 z Trojanovic, skříň s letopočtem 1783 ze statku v Karolínce. Vedle truhel, často doplněných podle zjištění v terénu uloženými textiliemi, poutními obrázky a místy i keramikou, je velká pozornost věnována artefaktům spíše ojedinělým - skříňím, postelím, lištám a skříňkám. Doprovodné texty upozorňují na motivy výzdoby, techniky zdobení a postupnou změnu v oblíbenosti některých motivů. Vedle Rožnovska jsou v oddíle Valašsko prezentovány také nábytkové kusy z Valašskomeziříčska a Vsetínska. Zmíněna je také oblast jižního Valašska a Frenštátska. Zájemci o technické detaily najdou v části výstavy také kapitolu věnovanou nářadím a pomůckám potřebným k malování. Druhou, stejně význačnou skupinu tvoří nábytek z Těšínska a Jablunkovska. V literatuře často uváděný, a autorkami Stránskou a Pfaffovou dokumentovaný region, s bohatou tradicí výzdoby téměř do počátku 2. světové války, je zde zastoupen špičkovými, v mnoha případech datovanými truhlami, koutní skříňkou z roku 1801, zámky apod. Pozorný divák může také sledovat postupné změny v technice výzdoby, oblibu fládrování a napodobování

vzácných dřevin. Jednotlivé dílny jsou charakterizovány typickými motivy. Některé, v celistvosti nedochované kusy jsou prezentovány fragmenty. Všechny vystavené exponáty jsou mimořádným dokladem práce muzejních konzervátorů, jejich pochopení pro potřeby dokumentace i úcty k dochovaným památkám.

Nenápadnou poklonou muzejnímu sběratelsví je výmluvná mapa regionu s vyznačenými lokalitami nálezů jednotlivých kusů a četnosti jejich zastoupení ve sbírce. Monotonní uspořádání exponátů, které je vynuceno možnostmi prostoru i mobiliáře, je zejména pro laika poměrně limitující pro udržení jeho pozornosti. I když každý chalupář či ctitel umu našich předků musí ocenit jejich vkus a smysl pro kompozici a barevnou vyváženost. Zdůraznění některých špičkových kusů a důrazné upozornění na specifiku jednotlivých kusů i skupin exponátů by jistě přivítala nejen odborná, ale zejména laická veřejnost, které je také s největší pravděpodobností určena.

Výstava se setkala u početného obecnstva s mimořádnou podporou, zahraniční návštěvníci postrádali však jakékoliv informace v cizím jazyku, které by alespoň naznačily jak soubor vznikl a s jakým cílem je vystavován. Vedle velmi působivého plakátu má výstava i katalog, který je však k dispozici až v jejím závěru. Jeho obsah je velmi kvalifikovanou zprávou o sbírkovém fondu a nepozbude platnosti ani po uzavření expozice. Pokud by byl postupně doplněn i katalogem sbírky, zvýšil by se ještě význam sbírkové kolekce a jejím odborným zpracováním by kurátorka uzavřela skutečně impozantně své celoživotní sběratelské úsilí.

Budou-li rožnovští etnografové schopni udržet vysoko nasazenou laťku každoroční prezentace jednoho sbírkového souboru v takovém rozsahu, vykonají pro odbornou i laickou veřejnost velmi mnoho a návštěva Dřevěného městečka bude mít, tak jako už po čtyři roky, příjemnou tečku.

Jiřina Veselská

SAMUEL AUGUSTINI AB HORTIS: CIGÁNI V UHORSKU 1775 - ZIGEUNER IN UNGARN 1775.

**(O DNEŠNOM STAVE, ZVLÁŠTNÝCH
MRAVOCH A SPÓSOBE ŽIVOTA,
AKO AJ OSTATNÝCH VLASTNOSTIACH
A DANOSTIACH CIGÁNOV
V UHORSKU - VON DEM HEUTIGEN
ZUSTANDE, SONDERBAREN SITTEN
UND LEBENSART, WIE AUCH VON
DENEN ÜBRIGEN EIGENSCHAFTEN
UND UMSTÄNDEN).**

**Reedícia monografie z roku 1775 -
1776. Preložila a pre tlač pripravila
V. Urbancová. Štúdio - dd - Bratislava.
1995, 203 s. (slovensko-nemecký
text)**

Publikácia prvej etnografickej monografie o Cigánoch v európskej spisbe vôbec vyšla práve v slovensko-nemeckej reedícii v slovenskom preklade a s úvodnou štúdiou V. Urbancovej, významnej slovenskej špecialistky na dejiny etnografie a s doslovom z pera E. Horváthovej, autorky prvej slovenskej monografie o Cigánoch (*Cigáni na Slovensku*, Veda, Bratislava 1964).

I keď sa zostavovateľka publikácie V. Urbancová nešpecializuje vo svojom diele výraznejšie na romistickú problematiku, ide tu vlastne o významné a ako to zdôraznila i E. Horváthová,

niekoľkonásobné "znovuobjavenie" zásadného a neopodstatnené "zabudnutého" diela európskej romistickej literatúry. Autorom monografie bol spišský Nemec, pochádzajúci a pôsobiaci na Slovensku, osvietenský vzdelanec Samuel Augustini ab Hortis (1729 - 1650). Prevažnú časť svojho života prežil v Spišskej Sobote ako protestantský kňaz. Z úvodnej štúdie sa dozvedáme, že bol vnukom známeho lekára Kristiana Augustiniho z Kežmarku (1598 - 1650), ktorý pôsobil ako osobný lekár kráľa a cisára Ferdinanda II. Za úspechy pri jeho liečení bol pozdvihnutý do šľachtického stavu a dostal predikát ab Hortis (Meltzer, J.: Biographien berühmter Zipser. Kaschau 1832). Samuel Augustini ab Hortis vydal svoju monografiu v 39 pokračovaniach v časopise Kaiserlich Königliche allergnädigste privilegierte Anzeigen aus sämtlichen Kaiserl. königl. Erbländer v rokoch 1775 - 1776.

Keďže sa práca doteraz nedočkala knižného vydania, zostala ako celok v doterajšej romistickej literatúre prakticky nepovšimnutá. Okrem svojho primátu najstaršej európskej etnografickej monografie o Cigánoch je práca S. Augustiniho ab Hortis významná i z toho dôvodu, že autor tu spomína prípad uhorského protestantského kňaza S. Váliho, ktorý ako prvý náhodne objavil súvis medzi rómčinou a indickými jazykmi. Toto upozomenie prevzal od S. Augustiniho H. M. G. Grellmann, považovaný všeobecne za zakladateľa európskej romistiky a publikoval ho vo svojom známom a citovanom diele *Die Zigeuner. Ein historischer Versuch über die Lebensart und Verfassung, Sitten und Schicksahle dieses Volks un Europa, nebst ihrem Ursprunge* (1783). V závere svojej monografie uvádza

Augustini tiež veľmi cenný rómsko-nemecký slovník niektorých najfrekvencovanejších výrazov. Oba tieto príspevky autora boli podnetom a v konečnom dôsledku prispeli k vyriešeniu otázky pôvodu Cigánov v Európe (na čom mali, ako je známe, hlavnú zásluhu spomínaný H. M. G. Grellmann a J. Ch. Rüdiger).

I keď samotný Grellmann sa na Augustiniho vo svojej knihe odvoláva, necituje jeho dielo presne (odvoláva sa len na príslušné strany Wienerische Anzeigen), bez uvedenia presného názvu časopisu a autora (Augustini publikoval svoju monografiu pod značkou, nepodpisoval jednotlivé diely celým menom). Tak sa stalo, že napriek skutočnosti, že Grellmann do svojho významného diela prevzal aj viaceré pasáže o živote Cigánov priamo z Augustiniho práce, samotný Augustini ako autor a jeho monografia ako celok zostali pre ďalšie generácie bádateľov rómskej problematiky neznáme. Dielo identifikovala a objavila pre súčasníkov práve V. Urbancová. Autorstvo Augustiniho práce však bolo jeho súčasníkom známe, ako to potvrdzujú niektoré dobové zmienky o jeho práci (napr. ďalšieho z kežmarských osvietencov Kristiána Generischa - pozri E. Horváthová: *Etnografické práce K. Generischa*. Slov. národop. 43, 1995, s. 512).

Veľmi zaujímavé sú aj motívy, ktoré Augustiniho k napísaniu práce viedli. Z hľadiska európskych dejín tu vo vzťahu k Cigánom (Rómom) osobitnú úlohu zohrali špecifické názory na riešenie postavenia tejto minority v uhorskej spoločnosti 18. storočia zo strany cisárovnej Márie Terézie. Boli súčasťou tereziánskych osvietenských reforiem. Ako konštatuje V. Urbancová,

"Mária Terézia bola v súdobej Európe snád' jediná z panovníkov, ktorá sa svojimi reformami usilovala začleniť Cigánov medzi ostatných obyvateľov krajiny ako jej rovnocennú súčasť, ... a nie ich likvidovať."

Bezprostredným podnetom k napísaniu Augustiniho monografie bola radikalizácia časti uhorskej verejnosti na riešenie cigánskej otázky v krajine v súvislosti s narastajúcim počtom Rómov v Uhorsku (v roku 1770 žilo len v tzv. hornom Uhorsku, teda na Slovensku 18-20000 Cigánov - Rómov, najmä v jeho južných oblastiach). Ab Hortis bol spolu s Máriou Teréziou toho názoru, že sociálna a kultúrna nekompatibilitosť rómskeho etnika s ostatným obyvateľstvom (on sám nehovorí o etniku, ale o ľuďoch - "Volk") má korene v nesprávnej výchove detí. V súvisi s tým rieši panovníčka postavenie Rómov v Uhorsku prostredníctvom odnimaní rómskych detí ich rodičom a zabezpečenia ich výchovy v nerómskych rodinách. Pokus skončil pochopiteľným neúspechom. Tzv. cigánsky problém riešil Jozef II. neskôr iným spôsobom a upustil od pre Rómov neprijateľného, i keď snád' pôvodne dobre mysleného, ale z hľadiska psychologického drastického spôsobu ich socializácie. Ab Hortis na viacerých miestach svojej práce obhajuje stanovisko panovníčky. Argumentuje konkrétnymi postrehami a často veľmi podrobnými informáciami o spôsobe života a správania sa členov rómskych komunít. Svoju monografiu píše autor s cieľom oboznámiť čitateľa s čo najobjektívnejšími informáciami o spôsobe života tejto minority. "Zdôrazňuje, že riešenie problému nie je vo vyhánaní tohto ľudu, ale v jeho poznaní, ktoré umožní vytvoriť podmienky ich novému

spôsobu života, čo najviac totožnému so životom väčšiny obyvateľstva." Zároveň s 220-ročným odstupom trochu úsmevne vyznieva prognóza autora, týkajúca sa ďalšieho osudu Rómov, o ktorých predpokladal, že o niekoľko desaťročí celkom splynú s ostatným obyvateľstvom Uhorska. Jedným z cieľov Augustiniho práce bolo preto aj zdokumentovanie špecifických historických, etnografických, jazykových a mentálnych charakteristík tejto minority: "Mohlo by sa preto stať, že nasledujúce generácie sa síce v časopisoch dočítajú, že v Uhorsku žil ľud nazývaný Cigáni, ale nenájdu ani zmienku o ich výzore, reči, povahových vlastnostiach a spôsobe života."

Vo svojej monografii vychádza autor z viacerých prameňov. Na jednej strane je to súdobá i staršia literatúra, rukopisné pramene a rozsiahly historický prameňový materiál, v ktorom našiel zmienky o Cigánoch v Uhorsku. Takto získané informácie po dôkladnom prehodnotení kompletizuje Augustini opisom súčasného života Cigánov z vlastných pozorovaní a z informácií, ktoré dostáva od svojich súčasníkov. Z hľadiska dejín etnografie zaraďuje prácu Augustiniho ab Hortis o Cigánov v Uhorsku V. Urbancová do "počiatkov osvieteniky motivovaného záujmu vzdelancov o ľud a jeho kultúru v Uhorsku."

Monografia pozostáva z dvadsiatich kapitol. Už samotný výpočet kapitol potvrdzuje, že ide o ucelené dielo, prinášajúce vzhľadom k času svojho vzniku pozoruhodne podrobné a relatívne vyčerpávajúce informácie o Cigánoch v Uhorsku s prihliadnutím na odlišnú situáciu v jednotlivých oblastiach krajiny (osobitnú pozornosť venuje autor napr. nemecký hovoriacim sedmo-

hradským Cigánom, ktorí sa zaoberali ryžovaním zlata). Prvé dve kapitoly sú venované dejinám Cigánov, otázke ich pravlasti a cestám, ktorými postupovali do jednotlivých európskych krajín, najmä do Uhorska (*O rôznych menách a pomenovaniach Cigánov; O dohadoch o pôvode a pravej vlasti*). Všetky ďalšie časti práce sú venované súčasnému spôsobu života a charakteristike základných špecifik Rómov v Uhorsku: *O ich výchove; O jedlách a strave; O domoch a bývaní; O domácom náradí a domácich prácach; O odeve; O ich spôsobe života a zručnosti; O telesnej sústave a výzore; O charaktere; O veštení a čarovaní; O prirodzených schopnostiach; O hudobnom nadaní; O literatúre a ich schopnostiach k slobodným umeniam a k vede; O ich zdatnosti vo vojenskej službe; O náboženstve; O jazyku; O vnútornom zriadení života; O ich chorobách a smrti; O zvykoch a spôsobe života Cigánov*.

Napriek viacerým z dnešného hľadiska prekonaným alebo vyriešeným názorom či otázkam, ktoré kniha Augustiniho prináša (najmä pokiaľ sa týka pôvodu Rómov v Európe, ich jazyka atď.), predstavuje publikácia aj pre súčasníka mimoriadne zaujímavý pohľad na Cigánov v Uhorsku 70. rokov 18. storočia. Prináša jednak sumariáciu dovtedajších poznatkov o Rómoch na základe veľmi dobrej znalosti dobovej literatúry a podrobného štúdia dostupných historických prameňov (najmä vďaka bohatým fondom knižnice evanjelického Lýcea v Kežmarku, ktoré autor ako subrektor dobre poznal a staral sa o ich dopĺňanie). Zároveň je však dokumentom o dobových názoroch uhorských vzdelancov o tejto menšine, často prekvapujúco výstižným a opierajúcim sa o prenikavé

priame pozorovania tak sociálno-psychologickej, ako i etnologickej či inej povahy. Ak knihu vnímame ako prezentáciu obrazu Cigána v istej dobe a geografickom priestore, dochádzame k prekvapivému záveru o tom, že najmä napr. v slovenských ľudových piesňach či parémiách fixované atribúty Rómov, zaznamenávané priebežne od prvej tretiny 19. stor. až do súčasnosti, vykazujú mnohé takmer totožné parametre obrazu. Dokladajú relatívnu rezistentnosť obrazu v tomto regióne v priebehu viac ako dvoch storočí. Pokiaľ sa týka konfrontácie súčasných poznatkov romistiky a informácií o rómskom etniku, prezentovaných v recenzovanej monografii, nachádzame ich v záverečnej sumarizácii autorky E. Horváthovej. Pre nás bola kniha cenným prameňom a podkladom pre zamyslenie sa na jednej strane nad rezistentnosťou niektorých charakteristických znakov Rómov žijúcich na území Slovenska dodnes, na strane druhej nad zotrvačnosťou obrazov o "iných", fixovaných v sociálnej pamäti spoločenstva istého teritória.

Eva Krekovičová

ENCYKLOPÉDIA ĽUDOVEJ KULTÚRY SLOVENSKA. Vyd. Veda, vydavateľstvá SAV a Ústav etnologie SAV, Bratislava 1995, 1.sv. 484 s., 2. sv. 448 s., čb. foto a kresby v textu, bar. prílohy. Dilo vyšlo zároveň na CD ROM disku.

Slovenský národopis sa jako celek predstavil slovenskému národu i svetu jako teoreticky i organizačně vyspělá vědní disciplína komplexním dílem *Encyklopédia ľudovej kultúry Slo-*

venska. Dvousvazkové dílo zprostředkovává slovníkovou formou základní obraz tradiční lidové kultury a folkloru Slovenska nejenom na územní etnickém principu, nýbrž i v širších vztazích jak s národnostními menšinami na území Slovenska, tak se slovenskými menšinami ve světě. Určujícím kritériem je jejich sepětí s územím a životem Slovenské republiky.

Toto velké dílo vznikalo v Národopisném (etnologickém) ústavu slovenské akademie věd už od poloviny osmdesátých let, kdy Adam Pranda zpracoval první návrh koncepce národopisného slovníku Slovenska. Pro jeho zpracování byla s porozuměním a podporou ředitelů ústavu (Božena Filová, Milan Leščák) vytvořena samostatná pracovní skupina, již po smrti Adama Prandy vedl krátce Ján Botík a po něm od roku 1989 Peter Slavkovský, pod jehož vedením bylo dílo dokončeno.

Cílem Encyklopédie bylo zachytit metodami národopisného výzkumu věci a jevy lidové kultury období druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století. Starší časové období autoři sledovali pomocí příbuzných vědních disciplín jen tehdy, bylo-li pro pochopení vývojových tendencí třeba objasnit genezi některých jevů. Hesla v tomto pozoruhodném díle jsou za sebou řazena abecedně, avšak vychází ze systematického heslaře, zpracovaného v pěti základních oborových kategoriích: teorie a dějiny národopisné vědy, hmotná kultura, společenská kultura, obřadní kultura a umělecká kultura, již zde autoři rozumí především folklor. Přínosem Encyklopédie jsou i stručné biografie poměrně širokého okruhu osobností, jež se zasloužily o výzkum lidové kultury na Slovensku.

Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska je dílo, jež jako podobná slovníková a encyklopedická díla je trvalým zdrojem informací jak pro vědecké bádání, tak pro kulturně společenské využití. Její význam pro rozvoj slovenského národopisu je v tom, že podává komplexní obraz o současném stavu poznání slovenské lidové kultury, z něhož lze vyvozovat rozhodnutí o dalších badatelských záměrech od teoretických bádání až po výzkumně dokumentační činnost v terénu. O dobré úrovni teoretické práce ve slovenské etnologii svědčí hesla *kultúra* (pojaté z širších hledisek kulturně antropologických) nebo následující *kultúrna antropológia* spolu s hesly o etnicitě a etnografii. Snad jen heslo *kultúrne dedičstvo* není dostatečně rozpracováno, i když obsah encyklopedie je právě o něm. Kulturní dědictví je právě ona část jevů, jež v dané společnosti zakořenily a jsou dále předávány potomkům. Pro pochopení významu tradiční kultury a folkloru je nutné si uvědomit, že tato transmise má selektivní charakter a že některé jevy se stávají kulturním kapitálem.

Nedílnou součástí Encyklopédie jsou obrazové přílohy - černobílé fotografie a kresby v textu a barevné přílohy - jež výrazně doplňují texty hesel. I když právě zde platí, že někdy méně je více, zejména u černobílých fotografií крожů, zvláště těch, u nichž je poznámka "rekonštrukcia". Barevné přílohy obsahují 371 fotografií, z nichž textilní práce a oděv (včetně záběrů obyčejů a tanců) jsou na 199 fotografiích, zatímco stavby a bydlení jsou zachyceny jen na 37 foto. Obdobně se mně jeví nepoměr mezi fotografiemi uměleckých artefaktů (obraz, plastika - 46 foto) a výrobků ze dřeva a hlíny, kde zejména dřevěné výrobky a keramika patří k významným

částí lidové kultury Slovenska (38 foto). To nic nemění na tom, že obrazová příloha je významným doplňkem díla, na jehož přípravě se podílelo více než 150 autorů.

Česká etnografie - přes řadu přípravných studií - zatím nedovedla realizovat Encyklopedii české lidové kultury, a nejsem si jist, že v blízké budoucnosti takové kolektivní dílo bude sto zvládnout organizačně. Přitom je ve výhodně, neboť má možnost srovnávat.

Josef Jančář

PAVEL POPELKA: PŘÍBĚHY V PÍS-NÍCH VYZPÍVANĚ. LIDOVÉ BALADY Z MORAVSKÝCH KOPANIC. Muzeum J. A. Komenského, Uherský Brod 1995, 421 s.

Území Kopanic zahrnující 7 obcí ležících na samé česko-slovenské státní hranici tvoří svébytný celek, který se od svého okolí odlišoval národopisně i jazykově. Region se až doposud vyznačuje kromě jiného také bohatstvím lidových písní, zvláště epických, což Popelkova sbírka názorně dokumentuje. Je v ní otištěno celkem 294 písní, z toho je podle autora 160 baladických látek. Předností knihy je to, že zpřístupňuje písně převážně dosud nepublikované, 53% (158 písní) představuje Popelkův vlastní sběr, zbytek je citován - kromě několika písní ze sbírek F. Sušila, F. Bartoše, J. Černíka - většinou z písňového archivu ÚF AV ČR v Brně a menší část z Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě. - Hlavním kritériem výběru písní je podle autora "důraz na příběhovitost skladeb" (s. 9), proto poetizující název sbírky.

V úvodu se Popelka v krátkých kapitolách zamýšlí nad pojetím lidových balad, všimá si historie regionu a jeho zpěvnosti, života a charakteristických znaků kopaničářských balad. Vztahu nápěvu a textu je věnována kapitola, kterou napsal J. Gelnar, jehož památce je celá sbírka věnována.

V závěru úvodu je podáno třídění balad, podle kterého je kniha uspořádána. Na s. 27 - 378 je otištěna vlastní sbírka, následují ediční poznámky, seznam zkratek pramenů, zpěváků, tematický rejstřík (dělený na XI oddílů, které v podstatě odpovídají třídící systematice pro výzkum evropských balad), abecední seznam písní (s ne vždy konsekventním řazením: předložky, citoslovce a jiné slovní druhy jsou řazeny jako v dobách Bartošových, tj. jako heslová jednotka vytvořená celým incipitem např. Vandrovali..., V Bošáci..., Vdávala..., V hluboké... a nikoli segmentací prvního slova, jak je to ve slovníkářském řazení běžné). Závěr knihy tvoří přehled písní podle lokalit, sběratelů, zpěváků, bohatý seznam literatury, slovník nářečních "tvarů" (správně: slov) a angl. a něm. resumé.

Tato obsáhlá a edičně dobře připravená kniha vybízí folkloristu k několikaletému zamyšlení. Třebaže je známo, že pojem balada není chápán zcela jednotně a umožňuje striktnější nebo

volnější výklad, přece jen je Popelkovo pojetí balady příliš široké. Dovolává se sice vymezení podaného S. Burlasovou, ale i ta má kritéria daleko přísnější. Klade-li autor důraz na "příběhovost" a přitom udává, že sbírka má mnoho písní "v nichž dominuje lyrický princip" (s. 9), pak jsou porušeny nejen zásady výběru, ale i pojetí epické písně vůbec. Nejasné je také zařazení "tanečních šlágrů": termín šlágr se přece týká jiných znaků než žánrových, tj. dobová oblíbenost, zvýšená frekvence. Popelkův poukaz na "oblíbenost" nemůže čtenář posoudit, neboť k většině "šlágrů" nejsou udány žádné varianty. Není jasné, jakým kritériem se autor řídil, když některé písně určil k otištění, na jiné však pouze odkazuje v tematickém rejstříku. Pokud se týká kapitoly "Život a charakteristické znaky balad...", autor převážnou její část věnoval zpěvním příležitostem, zatímco popis jiných stránek balad je příliš obecný, takže je vlastně o baladickém fondu tak významného regionu málo informující. Např. hodnocení "velký počet typů..." můžeme aplikovat stejně dobře jak na Slovácko, tak i na Slezsko. Píše-li autor, že je v české a slovenské tradici jen málo písní, které se na Kopanicích nevyskytují, očekávali bychom, že tento nanejvýš zajímavý fakt zkonkretizuje příkladem

(z české tradice jsou to např. Mrtvý žádá od ženy nový rubáš, O otci a třech dcerách, O muži vracejícímu se na svatbu své ženy atd.). Popelka má pravdu, že klasickým příkladem balad zapisovaných na Slovensku je látka o dívce otrávené na bále (č. 80 a - d), ale už to neplatí oč. 118 a - f (za Turka provdaná). Tato balada je totiž rozšířena v širokém pásu od Hodonína až po Jablunkov. Typickým přesahem na Kopanice je však balada č. 67 - 68 (O muži, který zabije o svatební noci). Pozoruhodný je Popelkův poznatek o hojném výskytu legendárních látek. Ty se totiž na Slovácku a na Slovensku příliš neobjevují. V rozboru se oprávněně ukazuje na to, že značný výskyt baladických typů na malém území Kopanic je výsledkem vzájemného styku a působení české, slovenské a karpatské lidové kultury (nikoli však "na hranicích Čech a Uher", s. 17, neboť tyto dvě země nikdy spolu nesusoudily).

Čtenářům i odborníkům se dostává do rukou knížka, ve které se lze přesvědčit o trvajícím životnosti lidových písní (nejen baladických) a o bohatém repertoáru upoutávajícího pozornost také tím, že je koncentrovaný na tak malý národopisný region.

Marta Šrámková

VÝMĚNA PUBLIKACÍ

MEZINÁRODNÍ VÝMĚNA PUBLIKACÍ ÚSTAVU LIDOVÉ KULTURY VE STRÁŽNICI ZA ROK 1996

BELGIE

Liège

Enquêtes du Musée de la Vie Wallonne, Tome 18 - Nos 213-216, 72e année, 1994, Liege 1994

BOSNA A HERCEGOVINA

Tuzla

Članci i grada za kultumu istoriju istočne Bosne, Knjiga XVI, Tuzla 1991

BULHARSKO

Sofija

Balgarska etnologija, godina XXI, 1995, Kn. 1-4, Sofija 1995

Balgarski folklor XIX, 1993, 4 - 5, Sofija 1993; XXI, 1995, 1 - 5, Sofija 1995

FINSKO

Helsinki

Gratiani Decretum, La traduction en ancien français du Décret de Gratien, Commentationes Humanarum Litterarum 105 1996, Helsinki 1996

Persson, Inga-Britt: Connectionism, Language Production and Adult Aphasia, Commentationes Humanarum Litterarum 106 1995, Helsinki 1995

Celtica Helsingiensia, Proceedings from a Symposium on Celtic Studies, Commentationes Humanarum Litterarum 107 1996, Helsinki 1996

Mehtonen, Päivi: Old Concepts and New Poetics, Commentationes Humanarum Litterarum 108 1996, Helsinki 1996

Turku (Åbo)

Budkavlen, Årgång 74, 1995, Åbo 1995

CHORVATSKO

Zagreb

Narodna umjetnost, Vol. 32, No. 2, Zagreb 1995; Vol. 33, No. 1, Zagreb 1996

KANADA

Burnaby

Slovak Heritage Live, Volume 4, No. 1-4, 1996, Burnaby (British Columbia) 1996

MAĎARSKO

Szentendre

Gazdaság- és társadalomtörténeti tanulmányok, Studia Comitatus 25, Szentendre 1995

Művelődéstörténeti tanulmányok, Studia Comitatus 26, Szentendre 1996

NĚMECKO

Bautzen (Budyšin)

Lêtopis, Zeitschrift für sorbische Sprache, Geschichte und Kultur, Gesamtband 43, Jahrgang 1996, Heft 1-2, Bautzen 1996

Bremen

Mitteilungen, Verein für Niedersächsisches Volkstum e.V.-Bremer Heimatbund, 72. Jahrgang, Heft 137, Bremen 1996

Düsseldorf

Jahrbuch für Volksliedforschung, 40. Jahrgang, 1995, Berlin 1995

Münster

Rheinisch-westfälische Zeitschrift für Volkskunde, 40. Jahrgang, 1995, Bonn und Münster 1995

POLSKO

Łódź

Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria etnograficzna, Nr. 30: 1991 - 1995, Łódź 1995

Poznań

Pelczyński, Grzegorz: Najmniejsza mniejszość, Rzecz o Karaimach polskich, Warszawa 1995

Rzeszów

Kopczek, Alojzy: Ludowe instrumenty muzyczne polskiego obszaru karpackiego, Muzeum Okręgowe w Rzeszowie 1996

Muzeum Okręgowe w Rzeszowie - Informator, Rzeszów 1995

Wisłok, Rola rzeki w krajobrazie naturalnym i kulturowym regionu, Materiały z konferencji - Rzeszów 7-8. XI. 1994, Rzeszów 1995

Wydawnictwa, Muzeum Okręgowe w Rzeszowie 1985 - 1995, Rzeszów 1995

Z przeszłości Rzeszowa, Materiały z konferencji naukowej w 640 lecie lokacji miasta zorganizowanej przez Muzeum Okręgowe w dniach 12-13. X. 1994, Rzeszów 1995

Sanok

Acta scansenologica, Tom 7, Sanok 1995

Warszawa

Etnografia Polska, XXXIX, Zeszyt 1 - 2, Warszawa 1995

RAKOUSKO

Trautenfels

Meisterwerke der Malerei des 19. Jahrhunderts, Aus der Sammlung der Neuen Galerie am Landesmuseum Joanneum, Kleine Schriften des Landschaftsmuseums Schloß Trautenfels am Steiermärkischen Landesmuseum Joanneum, Heft 26, Trautenfels 1996

SLOVENSKO

Košice

Historica Carpatica 25-26/1994-1995, Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach, séria C - História, Košice 1995

SLOVINSKO

Ljubljana

Etnolog, Glasnik Slovenskega etnografskega muzeja, 5 (56), Ljubljana 1995

Glasnik Slovenskega etnološkega društva, 36/1996, 1-4, Ljubljana 1996

Škofja Loka

Loški razgledi, 42 - 1995, Škofja Loka 1995

SSAVOVÁ REPUBLIKA JUGOSLÁVIE

Novi Sad

Rad Muzeja Vojvodine, 36, Novi Sad 1994

Nemet, Ferenc: Torontalski čilim, Novi Sad 1995

ŠVÉDSKO

Uppsala

Wahlberg, Marianne: Jordens förbannelse, Studia Etnologica Upsaliensia 16, Uppsala 1996

ŠVÝCARSKO

Genève

Totem, Journal du Musée d'ethnographie de Genève, No. 14, Genève 1995; No. 15, Genève 1996; No. 16, Genève 1996; No. 17, Genève 1996

USA

Pittsburgh

Ethnology, An International Journal of Cultural and Social Anthropology, 1996, Vol. 35, Nr. 1 - 4, Pittsburgh 1996

Visalia

Morava Krasna, A Moravian Heritage Newsletter, Vol. 3, 1996, Visalia CA 1996

VELKÁ BRITÁNIE (Severní Irsko)

Holywood

Ulster Folklife, Volume 42, Holywood-Co. Down 1996

Sestavila Věra Zezulová

Zusammenfassung

Der größte Teil dieser Nummer der Ethnographischen Revue ist Beiträgen über das Tešiner Schlesien gewidmet (Autoren: Richard Jeřábek, Miroslav Válka und Jiřina Veselská). Sie stellen eine Auswahl aus Referaten dar, die am vom Institut für Europäische Ethnographie der Philosophischen Fakultät der Masaryk-Universität am 30. und 31. Mai 1996 veranstalteten Arbeitsseminar *Profil der ethnographische Region: das Tesiner Schlesien*, vorgetragen wurden. Bestandteil dieses Seminars war eine Exkursion in die Region um Těšín, die mit Besichtigungen von Museums-expositionen in Český Těšín, Třinec und Krakau verbunden war.

Die vorhergehenden Seminare mit Exkursionen waren der *Haná* (1992), der *Wallachei* (1993), dem *Gebiet Horácko* (1994) und der *hannakischen Slowakei* (1995) gewidmet. Einige an diesen Seminaren gehaltene Beiträge wurden in den früheren Jahrgängen der Ethnographischen Revue veröffentlicht.

In der Rubrik Berichte wird der Jubiläen von A. Jančík - des Primusses der Brünnner Zimbelmusik, der Mitarbeiterinnen im Bereich der Folklore Frau Alena Přetáková und Frau PhDr. Alena Schauerová, von Dozent Dipl. Ing. Vladimír Meloun und Professor Otakar Pokorný gedacht. Außerdem sind hier Informationen über verschiedene Festivals und Berichte über Ausstellungen sowie Buchrezensionen zu finden. Abschließend wird ein Verzeichnis von Büchern und Zeitschriften aus dem internationalen Publikationsaustausch des Instituts für Volkskultur in Strážnice für das Jahr 1996 angeführt.

Resumé

The significant part of this issue of the Ethnographic Revue is dedicated to contribution concerning the region of Silesia around the town Těšín (authors Richard Jeřábek, Miroslav Válka a Jiřina Veselská). These contributions present anthology of papers given at the work seminar under the name - Profile of the Ethnographical Region: Silesia around the Town of Těšín, organized by the Institute of European Ethnology of the Faculty of Arts of the Masaryk's University in Brno and hold between 30. - 31. May 1996. The study trip around the Těšínsko region, connected with visits of museum expositions in the towns Český Těšín, Třinec and Krakow has been a part of this seminar.

The previous seminars connected with educational trips were devoted to the following regions: *Haná* (1992), *Valašsko* (1993), *Horácko* (1994) and *Hanácké Slovácko* (1995) and some contributions were issued in the former volumes of the Ethnographical Revue.

In the section called "Reports", there are remembered the anniversarie of A. Jančík - the first violist of the dulcimer band from Brno, Alena Přetáková and Alena Schauerová, the workers of the folklore range, Vladimír Meloun and Prof. Otakar Pokorný. Further, you can find the information from folklore festivals, seminars, evaluations of exhibitions, review of books. At the end there is given the list of books and magazines of the international interchange of the Institute's publications in 1996.

NABÍDKA PUBLIKACÍ VYDANÝCH ÚLK

Karel Vetterl - Olga Hrabalová

GUBERNIÁLNÍ SBÍRKA LIDOVÝCH PÍSNÍ A INSTRUMENTÁLNÍ HUDBY Z MORAVY A SLEZSKA Z ROKU 1819.

Po 175 letech vyšla sbírka, která zahrnuje 331 písní s texty a notami, odborný komentář a mapu Moravy z roku 1790. Kniha vyšla jako příspěvek k oslavám 100. výročí Národopisné výstavy československé.

(Strážnice 1994, váz., 488 s., angl. a něm. resumé, cena 200,- Kč + poštovné)

Josef Jančář

STRÁŽNICKÁ OHLÉDNUTÍ

Kniha je určena jak všem členům folklorních souborů, kteří vytvářeli pozoruhodnou tradici strážnického Mezinárodního folklorního festivalu, tak i nejširší veřejnosti. Objasňuje nejenom historii a vývoj festivalu a Ústavu lidové kultury, ale zařazuje "Strážnici" do širších kulturně historických souvislostí.

(Strážnice 1995, váz., 206 s., 120 barevných i černobílých foto, angl. resumé, cena 200,-Kč + poštovné)

Božena Nováková-Uprková

BESEDY S JOŽOU UPRKOU

Vzpomínková knížka malířovy dcery Boženy Novákové-Uprkové, rozhovory s malířem, který ovlivnil nejednu generaci. Dílo, o které se po řadu desetiletí vědělo, ale doposud nebylo vydáno.

(Strážnice 1996, váz., 220 s., 10 barev. foto, 52 fotodokumentací, cena 120,- Kč + poštovné)

Jaromír Kubiček - Tomáš Kubiček

NÁRODOPIIS NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

Výběrová bibliografie národopisných prací na Moravě a ve Slezsku.

(Strážnice 1996, váz., 412 s., cena 120,- Kč + poštovné)

Josef Jančář

MUZEUM V PŘÍRODĚ - STRÁŽNICE

Průvodce národopisným muzeem v přírodě ve Strážnici podává česky, anglicky a německy výklad o vzniku národopisných muzeí a o vzniku "skansenu" ve Strážnici. Katalog je doplněn mapkou a 15 barevnými fotografiemi.

(Strážnice 1993, brož., 16 s., 15 barev. foto, cena 15,- Kč + poštovné)

NÁRODOPISNÁ REVUE

Jediný časopis v České republice, věnovaný otázkám soudobého folklorismu. Populární vědecký časopis přináší články z různých oblastí péče o tradiční lidovou kulturu jako součást národního kulturního dědictví.

(Vychází čtyřikrát ročně od roku 1964, každé číslo v rozsahu 64 stran, cena 1 čísla 25,- Kč + poštovné.)

OSOBNÍ BIBLIOGRAFIE

Jako zvláštní příloha Národopisné revue vydává ÚLK osobní bibliografie českých národopisců, které jsou cennou pomůckou pro všechny, kdož se zajímají o lidovou kulturu.

Dosud vyšly tyto svazky:

Antonín Václavík	8 stran - 5,- Kč
Richard Jeřábek	30 stran - 8,- Kč
Zdenka Jelínková	20 stran - 10,- Kč
Jaromír Gelnar	8 stran - 5,- Kč
Oldřich Sirovátka	44 stran - 10,- Kč
Václav Frolec	72 stran - 20,- Kč
Josef Jančář	20 stran - 10,- Kč
Josef Tomeš	24 stran - 10,- Kč
Jaromír Jech	36 stran - 15,- Kč

LIDOVÉ TANCE Z ČECH, MORAVY A SLEZSKA

Ojedinelý videodokumentační projekt, oceněný UNESCO. Podává komplexní záznam lidových tanců všech regionů České republiky. Součástí každé videokazety jsou skripta s notami, texty písní a popisy tanců. Dílo je určeno jak odbornému studiu, tak ke vzdělávání ve folklorních souborech a výuce na uměleckých a pedagogických školách.

I Západní Čechy - 38 tanců, délka kazety 117 minut

II Jižní Čechy - 65 tanců, délka kazety 114 minut

III Východní Čechy - 71 tanců, délka kazety 149 minut

IV Střední Čechy - 65 tanců, délka kazety 94 minut

V Moravské Horácko - 83 tanců, délka kazety 154 minut

VI část 1. Brněnsko - 83 tanců, délka kazety 161 minut

část 2. Jižní, střední a severní Haná - 65 tanců, délka kazety 140 minut

část 3. Malá Haná, Lipenské a Hostýnské Záhvoří - 80 tanců, délka kazety 140 minut

VII Slovácko:

část 1. Moravské Kopanice, Hornácko a Luhačovské Zálesí - 52 tanců, délka kazety 143 minut

část 2. Dolňácko - 68 tanců, délka kazety 176 minut

část 3. Hanácké Slovácko, Podluží a tance Moravských Chorvatů - 31 tanců, délka kazety 93 minut

VIII Valašsko - 60 tanců, .délka kazety 171 minut

IX Lašsko - 86 tanců, délka kazety 166 minut

X Slezsko - 89 tanců, délka kazety 160 minut

Cena 1 videokazety včetně skript je 300,- Kč + poštovné:

